

Ökar ojämlikheten i föreningsidrotten?

– en studie om socioekonomisk bakgrund och barns och ungdomars deltagande i idrottsförening

Ulf Blomdahl
Stig Elofsson
Karolina Bergmark
Linda Lengheden
Magnus Åkesson

UNG LIVSSTIL

www.unglivsstil.org

Ung livsstil i Stockholm stad:

www.stockholm.se/idrott/forskning

Ung livsstil i Malmö stad:

<https://malmo.se/unglivsstil>

Januari 2019

Grafisk form: Kristina Nilsson

Framsida: Mats Lidström

Tryck: CA Andersson, Malmö

Tryckt på Scandia 2000, Svanengodkänt och FSC-certifierat papper.

ISBN: 978-91-984360-4-4

Författarnas förord

Forskningsprojektet Ung livsstil i Sverige har tillsammans med institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet (Stig Elofsson) kontinuerligt genomfört studier kring ”Resursutnyttjande och effekter av offentligt driven eller understödd verksamhet på fritidsfältet”¹. Forskningsprojektet startades 1984 av sociologiska institutionen (Ulf Blomdahl) vid Stockholms universitet och Stockholms stad (fritidsförvaltningen), Göteborgs stad, Norrköping kommun, Västerås kommun och Eskilstuna kommun.

Studier om barns och ungdomars fritidsvanor och fritidspreferenser i Stockholm har genomförts i form av forskningsprojektet Ung livsstil sedan 1984. I Stockholm har studier genomförts 1984, 1992, 1998, 2004/2005, 2008, 2011 och 2014. Sedan studien 2004/2005 i Stockholm har vi vidgat perspektivet något och strävat efter att mer utförligt kunna beskriva och analysera ungdomars livsvillkor. I första hand står dock ungdomars situation och preferenser på fritidsområdet i centrum för våra studier. Ung livsstil är i dag ett samarbetsprojekt mellan oss forskare/utredare och idrotts- och kulturförvaltningarna i Stockholms stad och 17 andra kommuner. Vetenskapligt ansvarig för projektet Ung livsstil är Stig Elofsson, fil. dr i statistik och docent i socialt arbete. Forskningsledare är Ulf Blomdahl.

Studier har inom ramen för forskningsprojektet Ung livsstil i Sverige, genomförts tillsammans med Haninge kommun (1998, 2004, 2008, 2012, 2016/2017), Helsingborgs stad (2000, 2003, 2006, 2009, 2012, 2015, 2018), Jönköpings kommun (1994, 1997, 2000, 2003, 2006, 2009, 2012, 2015, 2018), Lidingö stad (2003, 2007, 2011, 2015), Norrköpings kommun (1985, 1991, 1996, 2008), Huddinge kommun (1998, 2009/2010, 2015), Linköpings kommun (1992, 2009/2010, 2013), Eskilstuna kommun (1985, 1993, 2008), Kalmar kommun (1992, 2013), Sävsjö kommun (1993, 2004, 2014), Täby kommun (2013, 2018), Värmdö kommun (1998, 2015), Malmö kommun (1996, 2015), Vallentuna kommun (1996, 2015), Nacka kommun (1998, 2016/2017) och Falkenbergs kommun (2016)^{2 3 4}.

Studier har också genomförts med elever i grund- och gymnasiesärskolan i Haninge kommun (2006, 2008, 2012, 2016), Huddinge kommun (2015), Jönköpings kommun (2000, 2003, 2006, 2009, 2012, 2015, 2018), Kalmar kommun (2010), Stockholm stad (2008/2009, 2014/15) och Tyresö kommun (2009).

Forskningsrapporter och övriga resultat från Ung livsstil finns publicerade på:

www.stockholm.se/idrott/forskning
www.facebook.com/unglivsstil1

¹ Forskningsprojektet Ung livsstil drivs i dag av Stig Elofsson, Ulf Blomdahl och Linda Lengheden tillsammans med berörda kommuner. Från idrottsförvaltningen i Stockholm medverkar enhetschefen Magnus Åkesson i forskningsprojektet Ung livsstil. Från fritidsförvaltningen, Malmö stad deltar planeringssekreterare Karolina Bergmark.

² Studier som är genomförda 2018 i Jönköping, Helsingborg och Täby är ännu inte tillgängliga för redovisning.

³ Studier genomförs också hösten 2018 på Värmdö och i Sävsjö.

⁴ Fler kommuner har deltagit i Ung livsstil sedan starten 1984. I dessa kommuner har dock inga uppföljningar gjorts under de senaste 10 åren.

Jens Eriksson, Toralf Nilsson, Lars Olsson, Martin Gårlin och Kicki Köhler har hjälpt oss att plocka fram material till den här rapporten. Till dem framför vi vårt stora tack.

Peter Ahlström, Per Evenäs, Jens Eriksson, Margaretha Hammarberg och Kristina Nilsson har läst delar av rapporten. Även till dem ber vi att få framföra vårt tack.

För det slutgiltiga innehållet i rapporten är vi dock själva ansvariga.

Stockholm i januari 2019.

Ulf Blomdahl, sociolog och forskningsledare inom Ung livsstil.

Stig Elofsson, fil. dr i statistik och docent i socialt arbete. Vetenskapligt ansvarig i Ung livsstil.

Karolina Bergmark, sociolog och planeringssekreterare på fritidsförvaltningen i Malmö.

Linda Lengheden, sociolog och genusvetare.

Magnus Åkesson, folkhälsovetare. Enhetschef vid strategiska enheten på idrottsförvaltningen i Stockholms stad.

Abstract

The public debate on equality (e.g. based on socioeconomic background) and participation within sports associations has been and still is partially contradictory. Several stakeholders have argued and some still argue that sports associations reach everyone to the same extent, regardless of socioeconomic background. Goals of equality (contrary to the goals of gender equality) are often expressed in a vague manner and more often than not they focus on children and adolescents in different vulnerable groups e.g. those with disabilities or those living in particularly vulnerable areas. At the same time, studies have shown that participation in sports associations depends considerably on social background. Children and adolescents with a higher socioeconomic background are more likely to be active in sports associations. Participation connected to factors as socioeconomic background has been discussed far less than for example participation and gender equality. When equality is discussed it is usually connected to gender equality, i.e. that gender differences are particularly high in certain groups, for example adolescents with a foreign background.

The purpose of this report is:

- To describe, in general between the years 1939 to 2012 and in detail between the years 2013 to 2017, how participation in sports associations (The Swedish Sports Confederation⁵) among children and adolescents differentiate between different socioeconomic groups.
- To investigate whether the inequality based on socioeconomic background in sports associations has increased, is unchanged or has decreased.
- To investigate whether the correlation between socioeconomic background and participation in sports association remain after control for foreign background, i.e. to what extent participation in sports associations is directly affected by socioeconomic background.

The research group Ung livsstil (Youth lifestyle's) studies contain answers from 77 857 children and adolescents in middle school (grade 4-6), secondary school (grade 7-9) and high school (grade 10-12). The sample frame for the studies are all school students in the participating municipalities. The study group is based on a defined selection framework and has been performed randomly. The response rate in the individual studies, conducted since 1985, is at least 70 %, in most studies the response rate is over 80 % and in some studies even more than 90 %⁶. The total response rate is 80 %.

To summarize:

- Children, adolescents and adults in higher socioeconomic groups have since the first study 80 years ago consistently been overrepresented in sports associations⁷. This applies irrespective of whether social group, financial resources, parents educational background, housing or socioeconomic background have been used as a measure of social background or which researcher(s) has conducted out the studies. The greatest difference is found among girls/women.

⁵In Swedish: Riksidrottsförbundet

⁶For more detailed information about the sample frame, selections and response rate see chapter 2.

⁷This applies to studies where there has been a defined selection frame, where the sample is randomly drawn from the selection frame and the response rate is at least 70 %.

- All Ung livsstils (Youth lifestyle's) studies, since 1985, show that children and adolescents in higher socioeconomic groups have been overrepresented, with some individual exceptions, in sports associations. The greatest difference is found among girls.
- All studies conducted after 2013 clearly show that children and adolescents from higher socioeconomic groups participate in sport associations to a greater extent than those in lower socioeconomic groups. The differences in participation between socioeconomic groups are as big or even greater than stated in previous studies. Still, the differences are greater among girls than among boys.
- Ung livsstils (Youth lifestyle's) studies show that children and adolescents in the higher socioeconomic groups, even after checking for foreign backgrounds, participate to a larger extent in sports associations than those in the lower socioeconomic groups. This means that socioeconomic background has a direct impact on participation among boys and girls. Once again, the difference is greater among girls, even after control of foreign background.
- Ung livsstils (Youth lifestyle's) studies show that inequality based on socioeconomic background has increased in Stockholm and in most other municipalities where repeated studies have been conducted. In no case has inequality decreased.

Keywords: sports associations, children and adolescents, socioeconomic background, intersectionality, sport policy objectives.

Abstrakt

Den officiella bilden av jämlikhet (t.ex. utifrån socioekonomisk bakgrund) när det gäller deltagande i föreningsidrotten (RF-idrotten) har varit och är fortfarande delvis motsägande. Många har över tid hävdad och vissa hävdar fortfarande att föreningsidrotten når alla i samma utsträckning oberoende av t.ex. socioekonomisk bakgrund. Målen om jämlikhet (i motsats till målen om jämställdhet) har uttryckts svagt och tar, då de formulerats, främst upp mål att nå barn och ungdomar i olika utsatta grupper t.ex. de med funktionsnedsättning eller de som bor i särskilt utsatta områden. Samtidigt har studier pekat på att deltagandet varierar tydligt beroende på social bakgrund, barn och ungdomar med högre socioekonomisk bakgrund deltar i högre utsträckning i föreningsidrotten. Detta har officiellt uppmärksammats mindre än jämställdheten. Då det uppmärksammas kopplas det oftast samman med jämställdhet, dvs. att könsskillnaderna är speciellt stora i vissa grupper t.ex. bland ungdomar med utländsk bakgrund.

Syfte med den här rapporten är:

- Att beskriva hur deltagandet i föreningsidrotten (RF-idrotten) bland barn och ungdomar skiljer sig mellan olika socioekonomiska grupper, översiktligt från 1939 till 2012 och i detalj 2013–2017.
- Att undersöka om ojämlikheten inom föreningsidrotten utifrån socioekonomisk bakgrund har ökat, är oförändrad eller har minskat.
- Att undersöka om sambanden mellan socioekonomisk bakgrund och deltagande i föreningsidrotten kvarstår efter kontroll för utländsk bakgrund bland killar respektive tjejer, dvs. i vilken utsträckning deltagandet i idrottsförening direkt påverkas av socioekonomisk bakgrund.

Ung livsstils egna studier har besvarats av 77 857 barn i mellanstadiet och ungdomar i högstadiet och gymnasiet. Urvalsramen för studierna är samtliga skolelever i medverkande kommuner. Urvalet utgår från en definierad urvalsram och har genomförts slumpmässigt. Svarsfrekvensen i alla enskilda studier som genomförts sedan 1985 är lägst 70 %, i de flesta fall över 80 % och i några fall över 90 %⁸. Svarsfrekvensen i hela materialet är sammantaget 80 %.

Sammanfattningsvis visar vår studie:

- Barn, ungdomar och vuxna i de högre socioekonomiska grupperna har genomgående varit överrepresenterade inom föreningsidrotten (RF-idrotten) sedan den första studien som genomfördes för 80 år sedan⁹. Detta gäller oberoende av om socialgrupp, ekonomiska resurser, föräldrarnas utbildningsnivå, boendeform eller socioekonomisk grupp har använts som mått på social bakgrund och oberoende av vilka forskare som har genomfört studierna. Störst är skillnaderna bland tjejer/kvinnor.
- Ung livsstils egna studier i samtliga kommuner sedan 1985 visar att barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna har varit överrepresenterade, med något enskilt undantag, i föreningsidrotten. Störst är skillnaderna bland tjejer.

⁸ För detaljerad genomgång av urvalsram, urval och svarsfrekvens se kapitel 2.

⁹ Detta gäller studier där det funnits en bestämd urvalsram, där urvalet är slumpmässigt draget från urvalsramen och där svarsfrekvensen är minst 70 %.

- Studierna som genomförts inom Ung livsstil efter 2013 visar entydigt att barn och ungdomar från högre socioekonomiska grupper i betydligt större utsträckning deltar i föreningsidrotten än de i lägre socioekonomiska grupper. Skillnaderna är minst lika stora eller större än de som framkommer i tidigare studier i de aktuella kommunerna. Fortfarande gäller att skillnaderna är större bland tjejer än bland killar.
- Ung livsstils studier visar att barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna även efter kontroll för utländsk bakgrund i högre utsträckning är med i föreningsidrotten än de i de lägre socioekonomiska grupperna. Detta innebär att socioekonomisk bakgrund har en direkt inverkan på deltagandet både bland killar och bland tjejer. Även efter kontroll för utländsk bakgrund är skillnaderna störst i tjejgruppen.
- Ung livsstils studier visar att ojämlikheten utifrån socioekonomisk bakgrund har ökat i Stockholm och i de flesta andra kommuner där upprepade studier genomförts. Inte i något fall har ojämlikheten minskat.

Sökord: Idrottsförening. Barn och ungdomar, ojämlikhet. socioekonomisk bakgrund, intersektionalitet, idrottspolitiska målsättningar.

Innehållsförteckning

1.	Har staten, kommunerna och Riksidrottsförbundet mål om jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund?	12
1.1	Inledning	12
1.2	Staten och mål om jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund	12
1.3	Kommunerna och mål om jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund	14
1.4	Riksidrottsförbundet och mål om jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund	16
1.5	Sammanfattning om mål om jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund	17
1.6	Syfte med rapporten	19
2.	Undersökningen	20
2.1.	Inledning	20
2.2	Undersökningsgrupperna	20
2.3	Jämlikhet – Socioekonomisk bakgrund	23
2.4	Jämlikhet – Svensk och utländsk bakgrund	24
2.5	Jämställdhet och jämlikhet – kön och intersektionalitet	25
2.6	Att mäta medlemskap i idrottsförening	25
2.7	Statistiska metoder	28
3.	Deltagande i idrottsförening utifrån socioekonomisk bakgrund 1941–2012	29
3.1	Inledning	29
3.2	Vilka socioekonomiska grupper är överrepresenterade 1939–1971?	31
3.3	Vilka socioekonomiska grupper är överrepresenterade 1972–2012?	31
3.4	Sammanfattning	33
4.	Deltagande i idrottsförening utifrån socioekonomisk bakgrund 2013–2017	34
4.1.	Inledning	34
4.2	Mellanstadiet	34
4.3	Högstadiet	35
4.4	Gymnasiet	37
4.5	Sammanfattning	38
5.	Deltagande i en idrottsförening utifrån socioekonomisk bakgrund i Stockholm 1985, 1998, 2004/05 och 2014	39
5.1.	Inledning	39
5.2	Mellanstadiet	39
5.3	Högstadiet	40
5.4	Gymnasiet	41
5.5	Sammanfattning	41

6.	Har ojämlikheten ökat i Stockholm?	42
6.1	Inledning	42
6.2	Mellanstadiet	42
6.3	Högstadiet	43
6.4	Gymnasiet	44
6.5	Sammanfattning	44
7.	Har ojämlikheten ökat i andra kommuner?	46
7.1	Inledning	46
7.2	Mellanstadiet	47
7.3	Högstadiet	49
7.4	Gymnasiet	51
7.5	Sammanfattning	53
8.	Hur mycket påverkar socioekonomisk bakgrund?	54
8.1	Inledning	54
8.2	Hur stor direkt inverkan har socioekonomisk bakgrund i Stockholm och Malmö?	55
8.3	Hur stor direkt inverkan har socioekonomisk bakgrund i andra kommuner?	57
8.4	Sammanfattning	59
9.	Slutdiskussion	61
9.1	Inledning	61
9.2	Varför är de i högre socioekonomiska grupperna överrepresenterade i föreningsidrotten i dag liksom för 70 år sedan?	63
9.3	Varför är tjejer i de lägre socioekonomiska grupperna med i så liten utsträckning i föreningsidrotten?	65
9.4	Tycker killar i de lägre socioekonomiska grupperna att idrott/motion är mindre viktigt än killar i de högre socioekonomiska grupperna?	68
9.5	Varför större ojämlikhet i föreningsidrotten utifrån socioekonomisk bakgrund bland tjejer än bland killar?	69
9.6	Varför har ojämlikheten utifrån socioekonomisk bakgrund ökat i föreningsidrotten sedan 1985?	70
9.7	Avslutning	74
	Litteraturförteckning	75
	Bilagor	81

1. Har staten, kommunerna och Riksidrottsförbundet mål om jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund?

I det här första kapitlet presenteras i vilken grad stat¹⁰ och kommun med sitt ekonomiska stöd till föreningsidrotten formulerat och formulerar mål om jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund. Vi ska också presentera i vilken grad Riksidrottsförbundet har haft och har mål om jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund.

1.1 Inledning

Rubriken på den här forskningsrapporten är: ”Ökar ojämlikheten i föreningsidrotten”? En indikator på jämlikhet eller ojämlikhet är socioekonomisk bakgrund¹¹. Socioekonomisk bakgrund kan mätas genom föräldrarnas socialgrupp, familjernas socioekonomiska tillhörighet, utbildningsbakgrund hos föräldrarna, familjers ekonomiska resurser m.m.

I vilken utsträckning vill staten och kommunerna med sitt ekonomiska stöd till föreningsidrotten (RF-idrotten) att den ska arbeta med och/eller uppnå jämlikhet när det gäller barn och ungdomar med olika socioekonomisk bakgrund? Frågan är också i vilken grad Riksidrottsförbundet själva har formulerat mål om att uppnå jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund? Här söker vi svaret på frågorna med start för 50 år sedan.

1.2 Staten och mål om jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund

”Idrott åt alla” heter den statliga utredningen som publicerades 1969¹². Socioekonomisk bakgrund bland dem som deltar/ej deltar behandlas inte alls i den 249 sidor långa utredningen. Däremot skriver utredningen: ”Enligt denna definition kan idrott utövas av det alldeles överväganden flertalet människor oavsett vars och ens fysiska eller sociala förutsättningar och med den intensitet och ambition, som var och en anser lämpligt för sitt vidkommande”¹³. Några undersökningar som visar detta hänvisar inte utredningen till.

I den statliga idrottsutredningen som tillsattes 1996 står det: ”Intervjuundersökningen visar att idrott och motion i liten utsträckning begränsas av strukturella förhållanden som kön, ålder, bostadsort, etnisk tillhörighet, föreningsmedlemskap eller köpförmåga, värderingar styr mer”¹⁴. Trots att idrottsutredningen inte tycker sig se att strukturella förhållanden påverkar deltagande i föreningsidrotten formulerar den följande mål: ”Idrottsutredningen föreslår att det övergripande

¹⁰ Staten står här för propositioner och statliga utredningar.

¹¹ Andra indikatorer på jämlikhet är ålder, familjesituation, skolframgång, svensk/respektive utländsk bakgrund. Se närmare Blomdahl/Elofsson, **Jämställd och jämlik! – en studie av hälsa och offentligt resursutnyttjande på fritidsområdet bland barn och ungdomar i Stockholms stad i jämförelse med andra kommuner.**

¹² SOU 1969:29, **Idrott åt alla.**

¹³ SOU 1969:29, **Idrott åt alla**, sid. 21. Utredningen väljer att inte redovisa de studier som visar att de i högre socioekonomiska grupper är mer med i föreningsidrotten än de i lägre socioekonomiska grupper. Se kapitel 3 i denna rapport.

¹⁴ SOU 1998:76. **Idrott och motion för livet - statens stöd till idrottsrörelsen och friluftslivets organisationer: betänkande av idrottsutredningen**, sid. 91. De studier som visar att de i högre socioekonomiska grupper är mer med i en idrottsförening än de i lägre redovisas inte i utredningen. En del av dessa studier redovisar vi i kapitel 3.

målet för statens stöd till idrotten är att det skall stärka sådan allmännyttig ideellt organiserad, demokratisk och medlemsstyrd barn- och ungdoms- samt motions- och tävlingsverksamhet som omfattar en betydande andel av befolkningen oberoende av kön, social och etnisk tillhörighet, eller fysiska och psykiska förutsättningar¹⁵.

I regeringsproposition 1998/1999 med anledning av idrottsutredningen står det: ”Regeringen vill understryka vikten av att jämställdhets- och jämlikhetssträvanden genomsyrar all idrottsverksamhet... Särskilt mot bakgrund av att idrotten inte får bli en klassfråga, är det viktigt att understryka att idrottspolitiken inte enbart syftar till jämställdhet utan också till jämlikhet¹⁶. I remissomgången föreslår Folkhälsoinstitutet att det skall finnas krav på ett socioekonomiskt bakgrundsperspektiv i återrapporteringen¹⁷. Detta förslag lämnade regeringen utan åtgärd. I regeringspropositionen formulerades dock jämlikhetsmålet i klartext: ”En fri och självständig idrottsrörelse byggd på ideellt engagemang och som bedriver en bred verksamhet bör även i framtiden ges ett aktivt stöd. Detta bör vara inriktat på sådan verksamhet som främjar bredd- och motionsidrott, värnar om god etik och ger lika förutsättningar för kvinnor och män med olika social bakgrund och ekonomiska förutsättningar¹⁸.”

2006 beslöt regeringen tillsätta idrottsstödsutredningen¹⁹. I utredningsdirektiven står det: ”Samtliga analyser och förslag ska även integrera ett jämställdhets- och ett barnperspektiv²⁰. Några direktiv om att förslagen ska integrera ett jämlikhetsperspektiv utifrån socioekonomisk bakgrund finns inte. I idrottsstödsutredningen diskuteras föreningsidrotten utifrån folkhälsa, jämställdhet och integration. Jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund analyseras/diskuteras däremot inte under någon egen rubrik. Däremot så uppmärksammas den. Så här står det: ”På aggregerad nivå är det tydligt att aspekter som kön, socioekonomi, etnicitet, familjeförhållanden, utbildning, geografi m.m. allttjämt inverkar på barns och ungdomars delaktighet i föreningsidrotten. Något förenklat är mönstret att pojkar idrottar mer än flickor – och att rika idrottar mer än fattiga²¹. Utredningen föreslår fem indikatorer för uppföljningen av statens stöd till idrotten. Indikator 3 benämns ”allas lika förutsättningar till deltagande²². Så här står det under indikator/målområde 3. ”Frågan om idrottens tillgänglighet och i vilken mån idrotten är öppen för olika människor oavsett kön, ålder, sexuell läggning, social och/eller etnisk bakgrund²³.”

I regeringens budgetproposition 2018 står det följande med anknytning till stödet till föreningsidrotten: ”Inom ramen för regeringens långsiktiga reformprogram för att minska segregationen 2017–2025 är de medel som fr.o.m. 2017 har tillskjutits, i syfte att möjliggöra fler idrotts- och ungdomsledare i socialt utsatta områden, en av flera viktiga insatser för att kunna bryta den oroande utvecklingen med ökad segregation i städerna och växande klyftor i Sverige...

¹⁵ SOU 1998:76. **Idrott och motion för livet - statens stöd till idrottsrörelsen och friluftslivets organisationer: betänkande av idrottsutredningen**, sid.199.

¹⁶ Regeringens proposition 1998/99: 107, **En idrottspolitik för 2000-talet: folkhälsa, folkrörelse och underhållning**, sid. 45.

¹⁷ Regeringens proposition 1998/99: 107, **En idrottspolitik för 2000-talet: folkhälsa, folkrörelse och underhållning**, sid. 53.

¹⁸ Regeringens proposition 1998/1999: 107, sid. 199.

¹⁹ SOU 2008:59, **Föreningsfostran och tävlingsfostran, En utvärdering av statens stöd till idrotten**.

²⁰ SOU 2008:59, **Föreningsfostran och tävlingsfostran, En utvärdering av statens stöd till idrotten**, sid. 13.

²¹ SOU 2008:59, **Föreningsfostran och tävlingsfostran, En utvärdering av statens stöd till idrotten**, sid. 25.

²² SOU 2008:59, **Föreningsfostran och tävlingsfostran, En utvärdering av statens stöd till idrotten**, sid.44 och 407.

²³ SOU 2008:59, **Föreningsfostran och tävlingsfostran, En utvärdering av statens stöd till idrotten**, 410.

Regeringen redovisade redan i budgetpropositionen för 2016 att det finns en tydlig tendens att socioekonomiskt utsatta grupper redan i unga år faller utanför idrottsrörelsens verksamhet. Främst gäller det för flickor som är utrikes födda eller är födda i Sverige med två utrikes födda föräldrar. Dessa flickor deltar i lägre omfattning än andra i idrottsrörelsens verksamhet, samtidigt som forskning pekar på att gruppen är den som helst vill delta om de fick chansen. Det är i detta sammanhang av vikt att idrottsrörelsen i sitt arbete med idrottsverksamhet för nyanlända och asylsökande särskilt uppmärksammar flickors och kvinnors förutsättningar för att delta i verksamheten... En av utgångspunkterna för statens stöd till idrotten är att idrotten, såväl i verksamheten som i beslutande församlingar, ska vara öppen för alla, oavsett ålder, kön, könsidentitet, könsuttryck, sexuell läggning samt social, etnisk och kulturell bakgrund och funktionsnedsättning. Trots detta är det många grupper som i liten utsträckning deltar i verksamheten eller i beslutande församlingar inom föreningsidrotten²⁴. Målen om att nå de som i låg utsträckning nu deltar i föreningsidrotten behandlas inte utifrån begreppet jämlikhet.

1.3 Kommunerna och mål om jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund

Forskningsrapporten utgår framförallt från Stockholm, Malmö, Helsingborg, Jönköping, Haninge och Huddinge. Även ett antal fler kommuner som Ung livsstil följt ingår i studien.

I Stockholms stads handlingsprogram för idrotten i början av 1990-talet slås fast att Fritid Stockholms uppgifter inom idrottsområdet är ”att skapa förutsättningar för ett jämlikt och jämställt idrottande i alla grupper”²⁵. Vidare står det i programmet: ”Alla medborgare ska oberoende av socialgruppstillhörighet och ekonomiska förutsättningar kunna delta och utöva idrott. Detta ska kunna ske både i organiserad form och enskilt, och helst i det egna närområdet. Deltagandet i vissa idrotter är idag i alltför hög utsträckning beroende av föräldrarnas ekonomiska resurser, tillgång till bil och möjlighet att gå tidigare från arbetet”²⁶. I det idrottspolitiska programmet 1999 i Stockholm står det: ”Rikt och varierat idrottsliv ska främjas. Jämlikt och jämställt idrottande för alla stockholmare... Idrottsnämnden ska skapa förutsättningar för ett jämlikt och jämställt idrottande i alla grupper. Stadens invånare ska oberoende av kön, ålder, etniskt ursprung, nationalitet, psykiska och fysiska förutsättningar samt ekonomi kunna idrotta på egna villkor”²⁷.

Idrottsnämnden och fullmäktige i Stockholm formulerar 2005 och 2006 följande mål för stadens idrottssatsningar: ”Idrottsnämndens mål är att alla som bor i Stockholm oavsett ålder, kön, etnisk bakgrund eller funktionshinder ska kunna utöva idrott utifrån egna förutsättningar och önskemål i idrottsförening, i annans regi eller på egen hand”²⁸. Här saknas målet från 1993 och 1999 om att nå alla oberoende av socioekonomisk situation (ekonomisk situation i programmet 1999). Däremot finns i idrottsnämndens ”vision” målet om att nå alla oberoende av social bakgrund. Detta formuleras på följande sätt: ”Idrottsnämndens vision är att alla oavsett kön, ålder, etnisk och social bakgrund, skall kunna utöva idrott och motion utifrån egna önskemål och förutsätt-

²⁴ Budgetproposition 2018 (Prop. 2017/18:1), sid. 195 och 198.

²⁵ Fritid Stockholm, **Handlingsprogram för idrott**, sid. 3.

²⁶ Fritid Stockholm, **Handlingsprogram för idrott**, sid. 2.

²⁷ Det idrottspolitiska programmet antogs av idrottsnämnden i Stockholm den 16 december 1999 och av kommunfullmäktige i Stockholm den 23 april 2001, **Idrottspolitiskt program för Stockholms stad** (stadens mål och medel sid.7).

²⁸ Stockholms stad, Idrottsnämnden, **Idrottspolitiskt program för Stockholms stad**, sid. 9.

ningar”²⁹. Varför målet om att nå alla oberoende av socioekonomisk bakgrund inte finns med i stadens mål från 2005 men i visionen från 2005 framgår inte av programmet. Stockholms stad antog 2013 ett nytt idrottspolitiskt program. Här står det: ”... och barn som kommer från hem med sämre ekonomisk standard idrottar/motionerar mindre än de som kommer från hem med god ekonomisk standard”³⁰. Prioriterade grupper för Stockholms stad är: ”Barn och ungdomar 7–20 år med lägre socioekonomisk bakgrund än genomsnittet”³¹. Noteras ska även här att staden inte använder ordet jämlikhet när prioriterade grupper ska beskrivas. Socioekonomisk bakgrund och t.ex. funktionshindrade behandlas under begreppet mångfald. Tjejs lägre deltagande i föreningsidrotten behandlas sedan första programmet 1993 under begreppet jämställdhet.

Det idrottspolitiska programmet för perioden 2018–2022 liknar i stora delar det tidigare programmet. Nu används dock både begreppen jämställdhet och jämlikhet. Så här står det under de båda begreppen: ”Stockholms stad ska erbjuda likvärdiga möjligheter för alla att vara fysiskt aktiv oavsett ålder, kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller socioekonomisk bakgrund... Det är stora skillnader i andelen fysiskt aktiva mellan olika socioekonomiska grupper där de som har en lägre socioekonomisk bakgrund är klart mindre aktiva. Stockholm stad ska därför rikta särskilda insatser mot att stimulera barn och ungdomar från lägre socioekonomiska grupper till att börja idrotta eller motionera”³².

De kommuner vi undersöker vid sidan av Stockholm, när det gäller om ojämlikheten utifrån socioekonomisk bakgrund har förändrats över tid, är Malmö, Helsingborg, Jönköping, Huddinge och Haninge. Jönköping och Malmö har inga idrottspolitiska program³³.

Helsingborg stad har inga idrottspolitiska program före 2012. I det idrottspolitiska programmet från 2012 formuleras tydliga mål om jämställdhet och jämlikhet när det gäller personer med funktionsnedsättning, olika åldrar, olika sexuell läggning, och de med annat etniskt ursprung³⁴. Det formuleras också mål om att nå alla. Däremot finns inga mål om jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund vare sig i det idrottspolitiska programmet eller i mål och strategier för idrotts- och fritidsnämnden³⁵.

Fullmäktige i Huddinge kommun har år 2004 och 2013 fattat beslut om idrottspolitiska program. Jämställdhetsmålen är tydligt formulerade i båda idrottspolitiska programmen. Jämlikhetsmålen i Huddinge gäller ålder och utländsk bakgrund³⁶. Däremot antas inga mål om jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund i något av programmen.

Haninge kommun har antaget idrottspolitiska program både år 2000 och 2014. I programmet för 2014–2018 är målen om både jämställdhet och jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund tydligt

²⁹ Stockholms stad, Idrottsnämnden, **Idrottspolitiskt program för Stockholms stad**, sid. 7.

³⁰ Stockholm stad, **Idrottspolitiskt program 2013–2017**, sid. 5.

³¹ Stockholm stad, **Idrottspolitiskt program 2013–2017**, sid. 4.

³² Stockholm stad, **Idrottspolitiskt program för 2018–2022**, sid. 5 och 6.

³³ Jämställdheten undersöks i flera andra kommuner över tid.

³⁴ Helsingborg stad, **Idrottspolitiskt program**, t.ex. sid 1–3.

³⁵ Idrotts- och fritidsnämnden i Helsingborg, **Mål och strategier**, t.ex. 2015 och 2017.

³⁶ Huddinge kommun, **Idrottspolitiska program 2004 och 2013**. I Huddinges idrottspolitiska program 2013–2020 står det dock under rubriken Mångfald att ”stärka föreningslivet i områden där detta är svagt” (sid. 8). I programmet för 2004 finns målen om jämställdhet men inte jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund med.

formulerade³⁷. I programmet som antogs år 2000 finns målen om jämställdhet tydligt formulerat. Däremot finns inget mål om jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund³⁸. Jämlikhetsmålet gäller de med funktionshinder.

Jönköpings kommun har inga idrottspolitiska program under de åren (1994–2018) vi undersökt Ung livsstil i Jönköping. I planen för 2018–2022 beskrivs att det finns en ojämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund när det gäller deltagande i förening³⁹. Något mål om att i större utsträckning nå personer i de lägre socioekonomiska grupperna formuleras dock inte. Mål om jämställdhet (kön) och jämlikhet utifrån funktionsnedsättning formuleras dock i klartext⁴⁰. I de tidigare målen för idrotten har inga mål om jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund antagits.

Malmö stad har inget idrottspolitiskt program vare sig för 1996 eller 2015. Däremot har staden som helhet sedan ett antal år tillbaka tydligt formulerat att jämställdhet och jämlikhet är viktiga målområden⁴¹. Fritidsnämnden har också som nämndmål att fritidsutbudet ska vara jämställt och jämlikt⁴². Jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund anges dock inte vare sig 1996 eller 2015. I nämndbudgeten för 2017 och 2018 formuleras dock målet om jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund på följande sätt: ”Fritidsnämnden ska skapa möjligheter för att alla barn och unga ska kunna aktivera sig på sin fritid oavsett ekonomiska förutsättningar”⁴³.

1.4 Riksidrottsförbundet och mål om jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund

I Riksidrottsförbundets idéprogram ”Idrott 80” finns det inga mål om att barn och ungdomar i olika socioekonomiska grupper ska kunna delta i samma utsträckning, alltså inget mål om jämlikhet⁴⁴. Däremot finns det mål om en jämställd idrott. Det finns inte heller några skrivningar om att det skulle existera en ojämlik idrott. I idrottens framtidsstudie i slutet av 1980-talet uppmärksammas dock att det finns en bristande jämlikhet, d.v.s. barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna är underrepresenterade i RF-idrotten⁴⁵. Även i denna rapport är dock målen om en jämlik idrott utifrån socioekonomisk bakgrund i stort frånvarande⁴⁶.

I ”Idrotten vill” från 1995 finns, liksom i Idrott 80, tydliga mål om jämställdhet⁴⁷. Däremot formuleras det liksom i Idrott 80 inga mål om jämlikhet mellan barn och ungdomar i olika socioekonomiska grupper. Så här står det: ”Vår verksamhetsidé: alla som vill oavsett ras, religion, ålder, kön, nationalitet samt fysiska och psykiska förutsättningar, får vara med i föreningsdriven

³⁷ Haninge kommun, **Haninge – Sveriges bästa idrottskommun 2018**, t.ex. sid. 9 och 10.

³⁸ Haninge kommun, **Idrottspolitiskt program för Haninge Kommun**, 2000.

³⁹ Jönköpings kommun, **Plan för idrott 2018–2022**, sid. 17.

⁴⁰ Jönköpings kommun, **Plan för idrott 2018–2022**, t.ex. sid. 11–21.

⁴¹ Blomdahl/Elofsson/Bergmark/Lengheden, **Ung livsstil Malmö**, t.ex. sid. 9.

⁴² Se Blomdahl/Elofsson/Bergmark/Lengheden, **Ung livsstil Malmö**, t.ex. sid. 9. Noteras ska dock att jämlikhetsmålet inte i klartext anges utifrån socioekonomisk bakgrund. Exemplet under jämlikhetsmålet är geografiskt område.

⁴³ Fritidsnämnden i Malmö, **Nämndbudget 2018**, sid. 25.

⁴⁴ Riksidrottsförbundet, **Idrott 80. Idéprogram för idrottsrörelsen under 80-talet med sikte på år 2000**.

⁴⁵ RF, **Morgondagens idrott. Framtidsstudien**, sid. 43.

⁴⁶ På sid. 67 i **Morgondagens idrott. Framtidsstudien**, står det: ”Idrotten ska vara lättillgänglig och inte kosta något för individen. Målet om detta gäller för idrotten år 2015”.

⁴⁷ RF, **Idrotten vill**, 1995, sid. 8.

idrottsverksamhet”⁴⁸. Man slår också fast att det inte finns socioekonomiska skillnader när det gäller möjlighet till deltagande i föreningsidrotten. Detta formuleras på följande sätt: ”Tack vare samhällets stöd har det varit möjligt att erbjuda alla möjlighet till idrott till en mycket låg kostnad, vilket gjort att ingen har behövt avstå av privatekonomiska skäl”⁴⁹. Inte heller i vare sig i Stockholms idrottsförbund ”Den goda idrotten” från 1998 eller i RF:s skrift ”Idrotten i 2000-talet” uppmärksammas ojämlikheten när det gäller socioekonomisk bakgrund eller formuleras någon målsättning om att nå ungdomar i olika socioekonomiska grupper i samma utsträckning⁵⁰. Detta trots att ojämlikheten har presenterats i en rad forskningsrapporter (se kapitel 3 i den här rapporten). Däremot formuleras tydligt mål om jämställdhet⁵¹.

Inte heller i revideringen 2005 formuleras tydliga mål utifrån socioekonomisk bakgrund. 2009 antog RF-stämman ett nytt ”Idrotten vill”. Där står det: ”Idrottsrörelsen ska erbjuda alla som vill, oavsett nationalitet, etniskt ursprung, religion, ålder, kön eller sexuell läggning samt fysiska eller psykiska förutsättningar, en positiv, hälsofrämjande och utvecklande fritidsmiljö”⁵². Jämlikhetsmålet om att nå barn och ungdomar i olika socioekonomiska grupper i samma utsträckning finns alltså inte, liksom i tidigare ”Idrotten vill”, direkt med i RF:s mål. Utifrån följande skrivning i ”Idrotten vill” år 2009 kan man dock se att jämlikhet mellan olika socioekonomiska grupper ändå indirekt berörs. Så här formulerar RF, liksom i tidigare ”Idrotten vill”, föreningsidrotten i förhållande till socioekonomisk bakgrund (här ekonomiska resurser): ”Tack vare ett omfattande ideellt arbete och samhällets stöd har det varit möjligt att erbjuda alla möjlighet till idrott till en rimlig kostnad, vilket gjort att få behövt avstå av privatekonomiska skäl”⁵³. Att en omfattande forskning visar att RF-idrotten inte når barn och ungdomar i olika socioekonomiska grupper i samma utsträckning redovisas dock inte i ”Idrotten vill” från 2009.

RF:s strategi från 2015 är dock tydligare (dock inte helt tydlig) än i de tidigare målformuleringarna om jämlikhet. Så här står det: ”2025 känner sig pojkar och flickor, män och kvinnor och i olika åldrar och med olika förutsättningar och bakgrund välkomna till idrottsföreningen... 2025 speglar medlemmarna i idrottsrörelsen befolkningen i Sverige. Möjligheten att träna, tävla och engagera sig i en förening är inte beroende av individens ekonomiska förutsättningar eller var man bor...”⁵⁴.

1.5 Sammanfattning om mål om jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund

Låt oss nu sammanfatta hur staten, kommunerna och riksidrottsförbundet har beskrivit deltagande i föreningsidrotten utifrån socioekonomisk bakgrund och vilka mål de formulerat i förhållande till socioekonomisk bakgrund och deltagande i föreningsidrotten.

I den statliga utredningen från 1969 ”Idrott åt alla” diskuteras inte alls om det finnas någon ojämlikhet utifrån social bakgrund när det gäller deltagande i föreningsidrotten. 1996 års idrottsutredning hävdar att strukturella faktorer, t.ex. kön och köpförmåga, inte nämnvärt påverkar

⁴⁸ RF, **Idrotten vill**, 1995, sid. 5.

⁴⁹ RF, **Idrotten vill**, 1995 (Enhälligt beslut på riksidrottsmötet) (se **Idrotten vill** från 2009).

⁵⁰ Stockholms idrottsförbund, **Den Goda idrotten. Stockholmsidrottens mål och vägval**. Remissmaterial våren 1998. RF, **Idrotten i 2000 talet**.

⁵¹ RF, **Idrotten i 2000 talet**.

⁵² RF, **Idrotten vill**, t.ex. sid. 19.

⁵³ RF, **Idrotten vill**, sid. 18.

⁵⁴ RF, **Strategi 2025**, se under rubrik inkluderande idrott.

deltagande i RF-idrotten. Däremot formulerar utredningen liksom propositionen som följer på utredningen att idrottspolitiken ska ha både jämlikhet och jämställdhet som mål. I direktiven 2006 till idrottsutredningen finns inte målet om jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund med. Däremot står det i direktiven att förslagen ska analyseras utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Idrottsstödsutredningen från 2008 påpekar att forskningen visar att personer i lägre socioekonomiska grupper deltar mindre i föreningsidrotten. Under rubriken ”allas möjligheter till deltagande” formuleras att statens stöd ska följas upp utifrån deltagarnas sociala bakgrund. I motsats till målet om jämställdhet finns inte begreppet jämlikhet t.ex. utifrån socioekonomisk bakgrund och funktionshinder med som egen rubrik i den statliga utredningen. Föreningsidrotten diskuteras utifrån de tre huvudbegreppen folkhälsa, jämställdhet och integration.

I budgetpropositionen för 2018 uppmärksammas att personer i de lägre socioekonomiska grupperna deltar mindre. En av utgångspunkterna för statens stöd ska vara att alla, oavsett t.ex. social bakgrund och funktionsnedsättning, ska kunna delta i föreningsidrotten. Observeras ska dock att social bakgrund reduceras till tjejer med utländsk bakgrund och till de i socialt utsatta geografiska områden. Inte heller i regeringens proposition diskuteras de lägre socioekonomiska gruppernas lägre deltagande utifrån begreppet jämlikhet.

Vi ser att Stockholm stad i de olika idrottspolitiska programmen sedan 1993 har haft som mål med sina ekonomiska och personella satsningar att i större utsträckning stimulera barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna dels till fysisk aktivitet allmänt och dels till deltagande i idrottsrörelsen. Det ska dock noteras att staden inte förrän i det idrottspolitiska programmet 2018–2022 använder begreppet jämlikhet när olika socioekonomiska gruppers fysiska aktivitet och deltagande i föreningsidrotten uppmärksammas. Haninge kommun har i sitt idrottspolitiska program, liksom Stockholm stad, formulerat målet om jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund. Helsingborg stad, Jönköpings kommun och Huddinge kommun använder ordet jämlikhet när det gäller att t.ex. nå personer med funktionsnedsättning och de som är födda i andra länder. Däremot formulerar de inga mål i klartext om jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund. Malmö stad har antagit mål om jämlikhet. Det är dock först 2017 som målet om jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund formuleras i klartext.

Riksidrottsförbundet formulerar inga mål om att nå barn och ungdomar i olika socioekonomiska grupper i programmen fram till 2015. RF hävdar att i princip ingen behöver avstå av ekonomiska skäl. Inte heller beskriver man den sociala ojämlikheten utifrån socioekonomisk bakgrund. Målet om jämställdhet mellan könen är däremot väl formulerade i RF:s skrivningar sedan långt tillbaka. I RF:s strategi från 2015 finns dock skrivningar om att det existerar en social ojämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund när det gäller deltagande i föreningsidrotten. Målet för RF är att inte några barn och ungdomar år 2025 ska behöva avstå på grund av ekonomiska förutsättningar.

1.6 Syfte med rapporten

Syfte med den här rapporten är⁵⁵:

- Att beskriva hur deltagandet i föreningsidrotten bland barn och ungdomar (RF-idrotten) skiljer sig mellan olika socioekonomiska grupper översiktligt från 1939 till 2012 och i detalj 2013–2017.
- Att undersöka om ojämlikheten inom föreningsidrotten utifrån socioekonomisk bakgrund har ökat, är oförändrad eller har minskat.
- Att undersöka om sambanden mellan socioekonomisk bakgrund och deltagande i föreningsidrotten kvarstår efter kontroll för utländsk bakgrund bland killar respektive tjejer, dvs. i vilken utsträckning deltagandet i idrottsförening direkt påverkas av socioekonomisk bakgrund.

⁵⁵I tre ytterligare rapporter behandlar vi föreningsidrotten. Den första heter: **Ökar jämställdheten i föreningsidrotten?** Den andra forskningsrapporten heter: **Deltar de med utländsk bakgrund mindre i föreningsidrotten?** Dessutom kommer en rapport om fotboll att publiceras. Den heter: **Är fotbollen jämställd och jämlik?**

2. Undersökningen

I det här kapitlet ska vi presentera undersökningsgrupperna, mått på socioekonomisk bakgrund och svensk respektive utländsk bakgrund och vilka statistiska metoder vi använder i den här rapporten.

2.1. Inledning

Ung livsstil har sedan 1984 undersökt i vilken grad barn och ungdomar i olika socioekonomiska grupper har varit med i en idrottsförening, övrigt föreningsliv, gått på bibliotek, besökt fritidsgård, varit med i musikskolan/kulturskolan, varit fysiskt aktiva och deras hälsa.

Åren 1985, 1998, 2004/05 och 2014 har stora studier genomförts i Stockholm⁵⁶. Det är dessa studier som är huvudunderlaget för den här rapporten. Urvalsram, urvalet, antalet svarande och svarsfrekvens presenteras i tabell 1.

Studier har också genomförts i en rad andra kommuner sedan 1985⁵⁷. I vilka kommuner som studierna har genomförts 2013–2017 och hur många som deltagit i studierna samt svarsfrekvens presenteras i tabell 2.

2.2 Undersökningsgrupperna

Målet med undersökningarna har varit att kunna studera barns och ungdomars levnadsvillkor i Stockholms stad och i övriga kommuner. Två olika urvalsförfaranden har använts i Stockholm för att uppnå detta syfte⁵⁸. I mellanstadiet och högstadiet har vi av åtta stadsdelar bildat ett miniatyr-Stockholm. Dessa stadsdelar är valda så att de geografiskt, socioekonomiskt och när det gäller andelen med utländsk bakgrund i stort motsvarar hela staden. I ett andra steg har antalet elever i stadsdelen valts ut i förhållande till antalet elever i vårt miniatyr-Stockholm. I det tredje steget har elever valts slumpmässigt. Resultaten går på detta sätt att använda både för att uttala sig om Stockholms stad som helhet och om de enskilda stadsdelar som ingår i studien. Eleverna i friskolorna ingår, i förhållande till sin storlek, självklart i urvalet. Svarsfrekvensen är lika hög i de kommunala skolorna som grupp som i friskolorna som grupp.

I gymnasiet i Stockholm har vi i ett första steg delat in skolorna i grupperna kommunala respektive friskolor. Antalet elever i vårt urval från dessa två grupper motsvarar deras andel av det totala antalet gymnasieelever i Stockholm. I ett andra steg har vi inom dessa två grupper gjort ett slumpmässigt urval av gymnasier. Elever i dessa gymnasier som ingår i vårt urval har sedan valts med ett slumpmässigt förfarande. Vid urvalet har programmen delats in i två grupper, yrkesförberedande respektive studieförberedande program. Från var och en av dessa program har en lika stor andel som respektive grupper representerar totalt valts ut slumpmässigt.

⁵⁶ Vi genomförde även 1991 en stor studie i Stockholm. På grund av en datakrasch är huvuddelen av denna studie inte tillgänglig i dag. Resultaten för vilka socioekonomiska grupper som sysslar med olika RF-idrotter finns dock kvar.

⁵⁷ I ett antal andra kommuner har studier genomförts sedan 1985. I dessa kommuner har det dock inte gjorts några uppföljningsstudier under de senaste åren.

⁵⁸ Urvalsförfarandet var likartat i våra studier 1985, 1991, 1998 och 2004/2005, 2014.

I tabell 1 presenteras undersökningsgrupperna i Stockholms stad⁵⁹.

Tabell 1. Stockholms stad. Urval, antalet besvarade enkäter och svarsfrekvens.

	Urval Antal	Besvarade enkäter Antal	Svarsfrekvens %
Mellanstadiet 1985	808	724	90
Högstadiet 1985	1 381	1 263	91
Mellanstadiet 1998	1 880	1 629	87
Högstadiet 1998	1 339	1 141	85
Mellanstadiet 2004	4 386	3 648	83
Högstadiet 2004	4 352	3 511	81
Gymnasiet 2004/05	2 075	1 536	74
Mellanstadiet 2014	2 563	1 897	73
Högstadiet 2014	2 887	2 088	72
Gymnasiet 2014	2 051	1 464	73
Totalt	23 722	18 901	80

Antalet elever som besvarat enkäten i Stockholm är i mellanstadiet 7 898, i högstadiet 8 003 och i gymnasiet 3 000. Svarsfrekvensen är i mellanstadiet 82 %, i högstadiet 80 % och i gymnasiet 73 %. Sammanlagt har 18 901 barn och ungdomar besvarat enkäterna. I urvalsramen ingår 23 722 barn och ungdomar. Svarsfrekvensen i det samlade materialet är 80 %.

En anställd från idrottsförvaltningen, stadsdelsförvaltningen eller Ung livsstil var närvarande i klasserna när enkäten fylldes i. Denna person har också introducerat enkäten för eleverna och samlat in enkäterna efter att de fyllts i. Har eleverna haft problem vid ifyllandet av enkäten har den anställde från idrottsförvaltningen (eller motsvarande) och lärarna hjälpt till att lösa problemet.

I tabell 2 presenteras undersökningsgrupperna i de övriga kommunerna. Urvalsramen i dessa kommuner är alla som går i skolan (både kommunala skolor och friskolor) i de enskilda kommunerna. Urvalet har gjorts med en slumpmässig metod. Någon från Ung livsstil eller kultur- och fritidsförvaltningarna har liksom i Stockholm varit närvarande i klasserna.

⁵⁹ För studien 1985 se Blomdahl, U, **Folkrorelserna och folket**, sid. 30. Blomdahl/Claeson, **Fritidsgården dess besökare och framtid**, sid.11. Studien 1998 presenteras i bl.a. Elofsson, S, **Kultur åt flickor – idrott åt pojkar**, sid. 12. För studien 2004/05 se t.ex. Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottar för lite och vilka är dom?**, sid 7. Studien 2014 presenteras i Blomdahl/Elofsson, **Jämställd och jämlik – en studie av hälsa och offentligt resursutnyttjande bland barn och ungdomar i Stockholms stad i jämförelse med andra kommuner**, sid. 3.

Tabell 2. Mellanstadiet, högstadiet och gymnasiet. Urval, besvarade enkäter och svarsfrekvens i ett antal kommuner 2013–2017.

	Urval Antal	Besvarade enkäter Antal	Svarsfrekvens %
Mellanstadiet			
Jönköping 2015	910	856	93
Helsingborg 2015	1 724	1 491	84
Huddinge 2015	1 001	853	85
Sävsjö 2013/14	143	131	88
Täby 2013	774	678	88
Totalt Mellanstadiet	4 552	4 009	88
Högstadiet			
Malmö 2015	2 526	2 189	87
Helsingborg 2015	1 041	952	91
Jönköping 2015	1 401	1 210	86
Huddinge 2015	1 773	1 517	86
Haninge 2016/17	886	707	80
Nacka 2016/17	1 334	1 038	79
Linköping 2013	1 499	1 141	76
Täby 2013	773	647	88
Vallentuna 2015	573	507	88
Värmdö 2015	665	550	83
Sävsjö 2013/14	122	107	88
Kalmar 2013	1 137	999	92
Totalt Högstadiet	13 730	11 564	84
Gymnasiet			
Jönköping 2015	1 347	1 128	84
Helsingborg 2015	1 067	798	75
Huddinge 2015	1 614	1 263	78
Haninge 2016/17	814	641	79
Täby 2013	1 396	1 101	79
Linköping 2013	2 000	1 419	72
Falkenberg 2016	572	445	78
Totalt Gymnasiet	8 810	6 795	77
Totalt	27 092	22 368	83

Sammanlagt har Ung livsstils enkäter i ovanstående kommuner besvarats av 22 368 barn och ungdomar. I urvalet ingick 27 092 barn och ungdomar. Svarsfrekvensen är 83 %.

I kapitel 7 och i tabellerna B 1 och B 2 i bilagan presenteras vilka kommuner vi följer över tid och hur många barn och ungdomar som besvarat enkäten i dessa kommuner.

Sammanlagt bygger den här studien på svar från 77 857 barn och ungdomar och svarsfrekvensen i det samlade materialet är 80 %.

2.3 Jämlikhet – Socioekonomisk bakgrund

Socioekonomisk bakgrund kan mätas på flera sätt, t.ex. socialgrupp, socioekonomisk grupp, utbildning, inkomst och tillgång till kontantmarginal⁶⁰. När barn och ungdomar själva ska svara på vilket yrke (grunden för socialgrupp och SCB:s socioekonomiska grupper) eller den utbildning föräldrarna har blir de interna bortfallen, enligt våra tidigare studier, stora eller mycket stora. Barn och ungdomar kan generellt inte heller svara på vilken inkomst föräldrarna har eller om familjen har tillgång till en kontantmarginal.

Ung livsstil har sedan 1984 valt att mäta socioekonomisk bakgrund med hjälp av ett antal frågor om boendeform och tillgång till fritidskapitalvaror. Utifrån tillgången till dessa materiella resurser har vi bildat fem grupper. Det interna bortfallet blir i detta fall mycket litet⁶¹. De fem grupperna är:

Grupp 1: Bor i villa/radhus och har tillgång till bil+ båt+ sommarstuga

Grupp 2: Bor i villa/radhus/insatslägenhet/bostadsrättslägenhet och har tillgång till två av: bil, båt, sommarstuga

Grupp 3: Övriga t. ex. bor i hyreslägenhet och har tillgång till två av: bil, båt, sommarstuga

Grupp 4: Bor i hyreslägenhet och har tillgång till antingen bil, båt eller sommarstuga

Grupp 5: Bor i hyreslägenhet. Har **inte** tillgång till sommarstuga, bil eller båt

De fem grupperna benämns i rapporten **socioekonomiska grupper**. Vi väljer också av läsbarhetsskäl att i fallande ordning kalla de fem grupperna: **stora resurser** (socioekonomisk grupp 1), **ganska stora resurser** (socioekonomisk grupp 2), **medelstora resurser** (socioekonomisk grupp 3), **ganska små resurser** (socioekonomisk grupp 4) och **små resurser** (socioekonomisk grupp 5).

Detta mått har använts i flera andra studier (Blomdahl, 1990, Elofsson, 1998, Nilsson, 1998, Blomdahl/Elofsson, 2006, Larsson, 2008, Elofsson/Karlsson, 2011). Även i internationella studier används allt mer likartade indikatorer på socioekonomisk bakgrund. I WHO:s hälsoenkät definieras de ungas socioekonomiska status ”utifrån svar på frågor om familjens ekonomi, bilinnehav, semestervanor, datorägande och om de unga har eget rum”⁶². Under senare år har det utvecklats en skala FAS (Family Affluence Scale) som använts i en rad internationella studier och speciellt inom Health Behavior in School-Aged Children (HBSC). Denna skala har många

⁶⁰ Socialgrupp har använts av låginkomstutredningen. Se t.ex. Agneta Lundahl, **Fritid och rekreation**. Socioekonomiska grupper, utbildning och tillgång till kontantmarginal används av SCB. Se t.ex. SCB, **Fritid 1976-2002**.

⁶¹ I mellanstadiet är det interna bortfallet 1,9 %, i högstadiet 0,6 % och i gymnasiet 0,9 %. Det är alltså få ungdomar som inte svarat på frågorna om boendeform och tillgång till de materiella fritidsresurserna.

⁶² Se Kihlström, S, **Fattiga unga mår sämre**, Dagens Nyheter, onsdag 4 februari 2015. WHO:s studier kommer att publiceras i den ansedda tidningen The Lancet av Frank Eldgar.

likheter med det mått på socioekonomisk bakgrund som använts i studierna inom Ung livsstil. Skalan innefattar uppgifter om tillgång till bil, eget sovrum, i vilken utsträckning man rest bort med familjen under helger/semestrar samt tillgång till dator⁶³.

Dessa mått kan kopplas till Webers definition av social klass, vilket i sin tur kopplas till begreppet livschanser⁶⁴. Med ett likartat mått finner sociologen Mikael Tåhlin en tydlig koppling mellan ekonomiska resurser och flertalet fritids- och kulturaktiviteter även efter kontroll för ålder och socialgrupp⁶⁵. Tåhlin har också i senare rapporter visat att individens ekonomiska resurser har en direkt inverkan på individens fritids- och hälsosituation⁶⁶. Antagandet är i enlighet med Tåhlins hypotes att familjernas kontrollvidd – mängden av möjliga handlingar – ökar kontinuerligt från ekonomisk grupp 5 till ekonomisk grupp 1⁶⁷.

2.4 Jämlikhet – Svensk och utländsk bakgrund

I en rad studier har visats att utländsk bakgrund i förhållande till svensk bakgrund har samband med deltagande i en idrottsförening⁶⁸.

Som grund för beskrivningen av svensk respektive utländsk bakgrund används uppgifter huruvida ungdomarna själva och deras föräldrar är födda i Sverige eller ej⁶⁹. Frågorna har följande formulering:

*Är du, din pappa, din mamma född i Sverige?*⁷⁰ (Nej/Ja)

Utifrån antagandet att graden av utländsk bakgrund, antingen genom att en av föräldrarna är född i Sverige eller genom att barnet med utländsk bakgrund är fött i Sverige, har betydelse för i vilken takt barnet erövrar fritidsvanor i Sverige har vi konstruerat följande fyra grupper⁷¹:

Grupp 1. Denna grupp innefattar barn och ungdomar som liksom sina föräldrar är födda i Sverige. Denna grupp benämns i texten som ungdomar med **svensk bakgrund**.

⁶³ Currie C, Molcho M, Boyce W, Holstein B, Torsheim T, Richter M. **Researching health inequalities in adolescents: The development of the Health Behavior in School-Aged Children (HBSC) Family Affluence Scale**, 2008, Social Science & Medicine 66 (2008).

⁶⁴ Weber, M, **Ekonomi och samhälle**.

⁶⁵ Tåhlin, M, **Fritiden i välfärden. Svenska folkets fritids- och kulturvanor**.

⁶⁶ Tåhlin, M, **Arbetets värde och kostnader**.

⁶⁷ Tåhlin, M, **Arbetets värde och kostnader**, sid. 47.

⁶⁸ Blomdahl m.fl., **Hur många idrottar/motionerar för lite och vilka är dom? Elofsson m.fl., Ungas livsstil i låg- och högstatusområden**, Blomdahl/Elofsson, **Jämställd och jämlik! – en studie av hälsa och offentligt resursutnyttjande på fritidsområdet bland barn och ungdomar i Stockholms stad i jämförelse med andra kommuner**.

⁶⁹ En utförligare beskrivning finns i Blomdahl/Elofsson, **Hur många idrottar/motionerar för lite och vilka är dom?**, sid. 33-34. I den här skriften används också begreppen första och andra generationens invandrare.

⁷⁰ Vi frågar var för sig om barnet själv, pappa respektive mamma är född i Sverige eller utomlands. I enkäterna frågar vi också de barnen som är födda utomlands i vilket land de är födda.

⁷¹ För en närmare diskussion om antagandet se Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottar för lite och vilka är dom?** sid. 33-34.

Grupp 2. Denna kategori består av följande tre grupper:

- * Föräldrarna födda i Sverige. Barnet fött utomlands
- * En av föräldrarna född i Sverige. Barnet fött i Sverige
- * En av föräldrarna född i Sverige. Barnet fött utomlands

Denna grupp benämns i texten som ungdomar med **ganska stark svensk bakgrund**.

Grupp 3. Båda föräldrarna är födda utomlands. Barnet är fött i Sverige. Denna grupp benämns i rapporten som **andra generationens invandrare**.

Grupp 4. Båda föräldrarna är födda utomlands. Barnet är fött utomlands. Denna grupp benämns i rapporten som **första generationens invandrare**.

2.5 Jämställdhet och jämlikhet – kön och intersektionalitet

Kön har i tidigare studier visat sig ha ett starkt samband med deltagande i en rad olika fritidsaktiviteter, t.ex. med i idrottsförening⁷². Studier har också visat att tjejers deltagande i föreningsidrotten i förhållande till killars kan variera mycket i olika socioekonomiska grupper och mellan grupper med svensk respektive utländsk bakgrund⁷³.

Vi har sedan våra studier 1984 alltid kombinerat och analyserat samband med socioekonomisk bakgrund liksom svensk respektive utländsk bakgrund separerat efter kön. Det intersektionella perspektivet där kön studeras i relation till socioekonomisk bakgrund och utländsk bakgrund kommer att vara en viktig utgångspunkt även i den här studien.

2.6 Att mäta medlemskap i idrottsförening

Att mäta och följa upp barns och ungdomars deltagande i föreningsaktiviteter är i viss mån problematiskt. Vad som är en föreningsaktivitet eller ej är inte alltid självklart för de svarande. Det är få forskare eller utredare som har diskuterat svårigheten med att i en enkät få korrekta svar på om ungdomar är med i en idrottsförening eller inte. Denna problematik är något de flesta forskare inte ens uppmärksammat eller diskuterat. Två undantag från detta har vi funnit. Per Nilsson har formulerat att han låter ungdomar själv avgöra vad som är en idrottsförening och SCB har i sina studier på 1980-talet och 1990-talen påtalat att de mäter föreningsliknande verksamhet (se nedan)⁷⁴. I bägge fallen handlar det alltså om en omdefinition av vad som menas med en förening totalt och en idrottsförening.

⁷²Se t.ex. Blomdahl/Elofsson, **Jämställd och jämlik! – en studie av hälsa och offentligt resursutnyttjande på fritidsområdet bland barn och ungdomar i Stockholms stad i jämförelse med andra kommuner**.

⁷³Se t.ex. Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottar för lite och vilka är dom?**

⁷⁴Även Britta Theden Jakobsson diskuterar i samband med sin kvalitativa delstudie om vilka som stannar kvar i RF-idrotten hur hon har försökt skilja RF-idrotten från t.ex. deltagande i SATS, Se Thedin Jakobsson, **Vilka stannar kvar och varför?**, sid. 61.

Det måste också noteras att forskare och utredare använder begrepp som organiserad idrott, idrott, idrottens, idrottsvanor, idrottande, fysiskt aktiva, utöva idrott och idrottsutövare när de presenterar resultat i samband med diskussioner kopplat till RF-idrotten. Det är ganska ofta oklart vad som menas med dessa begrepp allmänt och när de ska ses som synonyma begrepp till RF-idrotten. Även centrum för idrottsforskning (CIF) glider mellan begreppen idrottsvanor och medlemskap i en idrottsförening. CIF sammanfattar resultaten på följande sätt:

Å ena sidan framkommer att familjesituation, socioekonomi och etnicitet påverkar ungdomars möjlighet att idrotta. Det finns alltså fog för påståendet att idrotten i praktiken inte är lika tillgänglig för alla. Å andra sidan är det påfallande många i alla kategorier som uppger sig idrotta regelbundet. Även i den kategori som är minst representerad – flickor med invandrabakgrund – uppger över 40 procent att de idrottar minst en dag i veckan⁷⁵.

Här använder de begrepp möjlighet att idrotta, idrotten i praktiken, uppger sig idrotta regelbundet och idrotta minst en dag i veckan. Här kan ju knappast ”idrotten i praktiken” betyda något annat än RF-idrotten och de tre andra begreppen står rimligtvis för idrotta/motionera.

För att komma ifrån den ovan diskuterade problematiken har Ung livsstil sedan 1984 använt följande metod för att följa upp föreningsdriven verksamhet och/eller aktiviteter. Följande frågor har ställts till barn och unga:

Är du medlem i någon/några idrottsföreningar/klubbar, kulturföreningar, organisationer, scouter eller något religiöst samfund?

(Om du är osäker om det är en förening du är med i när du utför din aktivitet så skriv ändå upp den här)

Nej Ja

Om ja, vilken/vilka föreningar/klubbar eller kyrkor är du med i, vad sysslar ni med för aktiviteter?

Vilka föreningar/klubbar/organisationer/samfund?	Vilka aktiviteter/idrottsgrenar/verksamheter?
1.	
2.	

Med förening avses i den här skriften en demokratiskt uppbyggd organisation. Exempel på en sådan organisation är en fotbollsförening eller en bordtennisförening. Oftast är denna lokala idrottsförening ansluten till ett förbund t.ex. svenska fotbollförbundet eller svenska bordtennisförbundet. Det är alltså de idrottsföreningar som kan få eller får ekonomiskt stöd från det offentliga som vi undersöker i den här rapporten⁷⁶.

I varje enkät har barnens och ungdomarnas svar granskats av forskningsgruppen Ung livsstil och anställda medarbetare på fritidsförvaltningar eller motsvarande. En allmän tendens är att ungdomar i alla stadier, men framför allt i gymnasiet, i allt högre grad sedan 1984 inte vet vad som är en idrottsförening eller förening. Barn och ungdomar upplever i allt högre grad att kommersiella eller kommunala gym är idrottsföreningar liksom att dansinstitutetens och studieförbundens

⁷⁵ Centrum för idrottsforskning, **Statens stöd till idrotten** 2013, sid. 74.

⁷⁶ Övrigt föreningsliv behandlas på likartat sätt. Se Blomdahl/Elofsson/Åkesson/Lengheden, **Segrar föreningslivet?**

danskurser m.m. är föreningar. Många barn och ungdomar tror också att kulturskolan är en förening. Forskningsgruppen och de anställda vid kultur- och fritidsförvaltningarna har granskat samtliga enkäter utifrån föreningsverksamhet och därmed utgått från ovan nämnda definition av förening i samverkan med de bidragsgivande myndigheternas och kommunernas definition. De svar som inte faller inom denna ram har därmed flyttats till annan organiserad aktivitet alternativt strukits. Det är framför allt eleverna i storstäderna som i allt mindre grad vet vad som är en förening. Det är också rimligt att anta att även vissa föräldrar inte kan skilja på förening och t.ex. studieförbundets dansverksamhet.

Läsaren ska alltså observera att vi och flertalet andra forskare/utredare hanterar begreppet förening på skilda sätt⁷⁷. Övriga forskare låter barn och ungdomar själva bestämma vad som är en förening. Det innebär att de redovisar en högre andel ungdomar i förening än vad vi gör. Bland gymnasieelever i Stockholmsområdet kan skillnaden vara så stor som omkring 15 procentenheter.

Det flesta forskare låtsas inte heller om att de redovisar en kraftig överskattning av andelen ungdomar i förening totalt och i en idrottsförening. SCB uttrycker dock i klartext att de inte undersöker organisationsformen förening. SCB skriver: ”I ULF (undersökningar om levnadsförhållanden) mäts också barnens föreningsaktiviteter, vilket även inbegriper föreningsliknande aktiviteter, eftersom det ibland kan vara svårt för en förälder att avgöra om en viss fritidsaktivitet sker inom ramen för någon förening eller ej. Härigenom kan vi anta att föreningsaktiviteterna överskattas något. Speciellt gäller detta i storstäderna, eftersom utbudet av olika verksamheter som kan anta en föreningskaraktär är störst här”⁷⁸. Idrottsforskaren Per Nilsson påpekar, som vi tidigare nämnt, att han låter ungdomar själva avgöra vad som är en förening. Nilsson skriver: ”Medlemskap i idrottsförening behöver t.ex. inte uteslutande avse föreningar inom Riksidrottsförbundets regi (även om det naturligtvis i detta sammanhang ligger närmast till hands). Istället blir det ungdomarna själva som får avgöra hur deras aktiviteter, i det här fallet medlemskap i skilda föreningar och organisationer, ska benämnas och klassificeras”⁷⁹.

Att flertalet forskare och utredare liksom SCB väljer att undersöka föreningsliknande former, trots att de vill undersöka föreningsliv, beror bl.a. troligtvis på att det kräver för mycket tid och ekonomiska resurser att avgöra om det ungdomarna uppger är föreningsverksamhet eller inte. SCB liksom flertalet andra nöjer sig därför med att fråga ungdomarna om de är med i olika typer av föreningar, t.ex. är du med i en idrottsförening? Ungdomarna (eller deras föräldrar) uppmanas sedan att ”kryssa” ja eller nej på frågan. Ovanstående studier är alltså inte användbara för att göra utsagor om just hur många som är med i föreningslivet totalt, en idrottsförening eller i övrigt föreningsliv⁸⁰. Istället har de sitt värde i att de undersöker kulturformen föreningsliknande verksamhet. Det ligger utanför den här skriftens syfte att presentera hur andelen barn och ungdomar som deltar i föreningsliknande verksamhet har utvecklats över tid.

En fråga är om andelen medlemmar i förening kan ha underskattats därför att barn/ungdomar inte vet att de är med i en förening då de sysslar med föreningsaktiviteter. För att säkerställa att

⁷⁷ För en närmare diskussion se Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar för lite och vilka är dom?**, sid. 125–126.

⁷⁸ SCB, **Fritid 1976–1991**, sid. 125–126.

⁷⁹ Nilsson, P, **Fritid i skilda världar**, sid. 116.

⁸⁰ Även i ungdomsstyrelsens (sedan några år tillbaka myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor) enkäter får ungdomarna kryssa för vilka föreningar de är med i. Dessa enkäter görs av t.ex. kommuner inom ramen för ungdomsstyrelsens LUPP-undersökningar. Detta innebär att det inte går att dra slutsatser utifrån ungdomsstyrelsens undersökningar (nuvarande MUCF) kring hur många som är medlemmar i en förening totalt eller i en idrottsförening.

det inte skett har samtliga enkäter granskats utifrån den öppna frågan ” Vilka är dina viktigaste intressen på fritiden?” för att se om den svarande uppgett något som kan vara förening trots att de inte angett att de är med i någon förening i föreningsfrågan. Därmed, om de i frågan om viktigaste fritidsintresse har skrivit t.ex. ”fotboll i min klubb”, har vi ändrat deras ”nej” i föreningsfrågan till ”ja”. Detta har dock skett i mindre än 50 fall i studierna under perioden 2008–2014. I dessa studier ingår 34 584 barn och ungdomar. Det problematiska är motsatsen, d.v.s. att man uppger att man är med i förening, trots att det inte är en förening.

En ytterligare fråga som måste ställas är hur väl barn och ungdomars svar stämmer när vi jämför registerdata med svaren i enkäter. När det gäller deltagande i kulturskolan kan svaren i enkäter jämföras med registerdata. Det är ungefär fyra procentenheter färre som i våra studier anger att de är med i kulturskolan än vad kulturskolans register visar. Denna skillnad kan till stor del förstås om den svarande före ifyllande av enkäten slutat i kulturskolan. Då svarar eleven att den inte är med, samtidigt är de registrerade som deltagare i kulturskolans elevregister. Detta beror på att registret utgår ifrån hur många som vid terminens början var deltagare. Detsamma gäller för förening. Om ett barn slutar i sin pingisförening efter t.ex. onsdagsträningen är svarande enligt sig själv inte med i en förening dagen efter, därmed finns en viss felmarginal.

2.7 Statistiska metoder

Redovisningarna av resultaten inleds med att vi redovisar andel deltagare inom olika socioekonomiska grupper. Sambanden med socioekonomisk bakgrund testas med χ^2 (chi-två). Alla analyser med socioekonomisk bakgrund redovisas separat för killar och tjejer, vilket gör det möjligt att studera intersektionella skillnader. För att undersöka ”direkta effekter” görs multipla variansanalyser där kön, socioekonomisk bakgrund samt svensk/utländsk bakgrund ingår som ”förklarande” variabler. I modellen tas också alla tvåvägsinteraktioner mellan dess tre variabler med.

För att få en bild av ojämlikheten kopplad till socioekonomisk bakgrund har för varje undersökningsår andelen medlemmar i idrottsförening bland ungdomar i grupperna 1, 2, 4 och 5 relativt andelen medlemmar i grupp 3 studerats. Om denna siffra överstiger ett (>1) innebär detta att ungdomar i denna grupp är överrepresenterade, är den mindre än ett (<1) är gruppen underrepresenterad. Om vi ser till dessa siffror över tid framträder en bild av om över- respektive underrepresentationen har förändrats över tid.

Med dessa mått kan vi också få en bild av hur stor ojämlikheten är totalt för varje undersökningsår genom att för varje år se på skillnaden mellan det relativa deltagandet i de två yttergrupperna (1 och 5). En jämförelse mellan könen ger här en bild av om ojämlikheten i det studerade perspektivet skiljer sig mellan killar och tjejer.

3. Deltagande i idrottsförening utifrån socioekonomisk bakgrund 1941–2012

I det här kapitlet ska vi visa i vilken grad i första hand barn och ungdomar i olika socioekonomiska grupper är med i en idrottsförening från 1940-talet till 2012.

3.1 Inledning

Redan 1953 skrev Roland von Euler följande om behovet av att veta vilka individer som är med i den svenska idrottsrörelsen: ”I likhet med samhällets representanter behöver den (Riksidrottsförbundet) känna till hur anslutningen för närvarande är på olika håll: i olika landsändar, i olika slag av tätorter och landsbygd, inom olika samhällsgrupper, bland människor av olika ålder, bland män och kvinnor”⁸¹.

Idrottsutredningen 1969 formulerar sig på följande sätt: ”Idrottsutredningen vill också framhålla vikten av att sociologiska studier kan genomföras för kartläggningen av människors behov och önskemål på idrottens område, vilka som utövar idrott, idrottspublikens sammansättning, var stimulansåtgärder behöver sättas in o.s.v.”⁸².

34 år efter Roland von Eulers konstaterande formulerade sig idrottsprofessorn Jan Lindroth på följande sätt: ”Mycket litet är känt om den svenska idrottsrörelsens sociala sammansättning”⁸³. Det finns kanske anledning att tillägga: Få områden inom idrottsrörelsen har under de senaste 30 åren intresserat idrottsforskarna så lite. Ingen forskare har, så långt vi har översikt, heller under de senaste 30 åren ansökt om medel för att undersöka hela idrottsrörelsens socioekonomiska sammansättning eller den socioekonomiska sammansättningen i enskilda idrotter. Däremot har föreningsidrottens socioekonomiska sammansättning undersökts i studier där många fritidsaktiviteter (t.ex. fritidsgård, bibliotek, kulturskolan) samtidigt studerats.

Det finns dock knappast något inom fritidssektorn som det både tidigare och i dag finns så många tvärsäkra påståenden om. 1932 formulerade sig folkbildaren och forskaren Carl Cederblad på följande sätt om idrottens sociala sammansättning: ”I idrott lyckas den duglige, trägne, sköttsamme, den starke och begåvade. Snittet på hans kavajkostym, grovleken på hans skor, faderns förmögenhet och affärsförbindelser och moderns färdighet på piano spelar därvid ingen roll”⁸⁴. 55 år senare uttryckte sig idrottsmister Ulf Lönnqvist på följande sätt om den sociala sammansättningen bland medlemmar i svenskt föreningsliv i polemik mot Riksförbundets fritids- och hemgårdars (i dag Fritidsforum) förbundssekreterare Mats Mattsson: ”Lite föraktfullt anger ni att föreningslivet (idrott) främst drar till sig den välartade medelklassungdomen. Så är det inte. I föreningar finns det ungdomar med olika bakgrund och med skilda ekonomiska och sociala förutsättningar. Det svenska föreningslivet speglar väl befolkningssammansättningen i vårt land”⁸⁵.

⁸¹ Euler von R, *Idrottsrörelsen av i dag*, sid. 153.

⁸² SOU 1969:29, *Idrott åt alla*, sid. 117.

⁸³ Lindroth, J, *Idrott mellan krigen*, sid. 203.

⁸⁴ Alsmark, G, ”Ljus över bygden”, i Frykman, *Modärna tider*, sid. 332.

⁸⁵ Lönnqvist, U, *Anförande vid Statens ungdomsråds rådslag i Malmö den 6 april 1987*, sid.1. Under 2009 var dock Ulf Lönnqvist initiativtagare till seminarium om idrottsrörelsens ojämlika socioekonomiska rekrytering.

Även andra forskare tycker sig se att RF-idrotten har en jämn eller ganska jämn socioekonomisk sammansättning av sina medlemmar. Jan Lindroth skriver 1998/99: ”Så här långt kan alltså fastslås att idrottsrörelsen, sedd som en helhet, efter en startfas i den relativa inskränkthetens tecken breddats kraftigt både socioekonomiskt och geografiskt. Sociala skillnader finns kvar på grennivå (jfr Schelin). Fortfarande är vissa grupper bättre representerade än andra, men skillnaderna är mindre än någonsin. Vi har att göra med en i alla socialgrupper och landsändar väl förankrad folkrörelse”⁸⁶.

Yngve Lithman skriver 1989: ”Däremot (hänvisar till den sociala snedrekryteringen i enskilda grenar) finns inte skäl att se idrottsrörelsen i helhet som särskild förankrad i en speciell samhällsklass – tvärtom är idrottsrörelsen förvånansvärd jämlik i detta hänseende”^{87 88}. Mats Hellspong är av samma åsikt som Lindroth och Lithman. Hellspong skriver: ”Vi bär väl alla på en bild av att idrotten sedan 1800-talets slut genomgått en demokratiseringsprocess i den meningen, att medlemmar och så småningom även ledarna i allt större utsträckning rekryteras ur de breda folklagren. Den bilden bekräftas av von Eulers material från omkring 1950”⁸⁹. Hans-Erik Olsson noterar 1988 att jämställdheten är dålig i svensk idrott. Däremot skriver han inget om jämlikheten⁹⁰. När ovanstående forskare diskuterar vilka utmaningar som den svenska idrottsrörelsen har inför framtiden finns inte jämlikheten utifrån socioekonomisk bakgrund med⁹¹.

När tre av RF:s ledande tjänstemän avslutar rapporten ”Turbulens i rörelsen” uppmärksammas ojämlikheten i mitten av 1980-talet⁹². När de sedan formulerar vilka utmaningar idrottsrörelsen står inför finns dock inte jämlikheten utifrån socioekonomisk bakgrund med.

Några utsagor från forskare eller utvärderare om vad som har hänt eller håller på att hända med jämlikheten utifrån socioekonomisk bakgrund över tid i svensk föreningsidrott har vi inte sett under hela perioden 1990–2017.

I vår kommande forskningsrapport om ”Idrottens sociala struktur” gör vi en genomgång av all svensk idrottsforskning om vilka socioekonomiska grupper som i störst och minst utsträckning deltar i föreningsidrotten⁹³. I ”Idrottens sociala struktur” konstaterar vi att forskningen är entydig⁹⁴. Barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna är, med något undantag, överrepresenterade sedan första studien 1939. Låt oss dock i den här rapporten presentera några av resultaten från vår egen och andras forskning uppdelad på perioderna 1939–1971 och 1972–2012.

⁸⁶ Lindroth, J, **Inget träd växer till himlen**, sid 38. Schelin, B, **Den ojämlika idrotten**.

⁸⁷ Lithman, Y, **Elitare, motionär, håll-i-formare**, sid. 251.

⁸⁸ Forskarna Lindroth, Lithman, Hellspong och Olsson hänvisar inte till några kunskapssammanställningar när de gör sina utsagor om RF-idrotten medlemmar utifrån socioekonomisk bakgrund.

⁸⁹ Hellspong, M, **Idrottsföreningarna – mellan Mats Wilander och privatjoggarna**, sid. 107.

⁹⁰ Olsson, Hans-Erik, **Idrottens- och friluftslivets politiska ekonomi**, sid. 68–69.

⁹¹ Se deras forskningsartiklar i Andersson, J, **Turbulens i rörelsen**.

⁹² Andersson/Ekström/Wallin, **Århundradets utmaning**, sid. 281–283.

⁹³ Blomdahl/Elofsson/Lengheden/Åkesson, **Idrottens sociala struktur**. Den forskning som presenteras är de studier där det finns en väl definierad urvalsram, där urvalet är draget från urvalsramen och där svarsfrekvensen är minst 70 %.

⁹⁴ De forskningsrapporter där det inte finns några socialgruppskillnader när det gäller med i idrottsförening är: Engström, L-M, **Idrott som social markör**, sid. 107 och Blomdahl/Elofsson, **Fritidsmönster med avseende på socialgrupp**. Engströms studie genomfördes 1968 och Blomdahls/Elofssons studie år 1984.

3.2 Vilka socioekonomiska grupper är överrepresenterade 1939–1971?

I 1941 års ungdomsutredning undersöktes idrottsrörelsens sociala medlemsammansättning. I utredningens slutbetänkande 1951 står det: ”En granskning av sportens förankring i olika socialgrupper avslöjas ett intressant faktum: de sportande flickorna rekryteras i oproportionerligt stor utsträckning från socialgrupp 1”⁹⁵.

I Agne Lundqvists avhandling bland vuxna i Huskvarna och Katrineholm 1949 framgår att tjänstemän i högre grad än arbetare är med i en idrottsförening⁹⁶.

Roland von Euler skriver i sin studie av 20-åriga pojkar i slutet av 1940-talet följande om idrottens sociala sammansättning: ”Vi ser i bilagorna 54 och 61 att det genomgående är förhållandevis fler i socialgrupp 1-2 som uppger sig utöva idrott än i socialgrupp 3”⁹⁷.

I den statliga ungdomsutredningen i början på 1960-talet påvisas att andelen som är medlemmar i en idrottsförening ökar med stigande inkomster både bland dem som var födda 1941 och bland dem som var född mellan 1923 och 1928⁹⁸.

År 1971 undersöktes göteborgsungdomars fritidsvanor i årskurserna 4–9. I denna studie användes socialgrupp som mått på samhällsställning. 53 % av ungdomarna i socialgrupp 1, 48 % av ungdomarna i socialgrupp 2 och 38 % av ungdomarna i socialgrupp 3 var då medlemmar i en idrottsförening⁹⁹.

3.3 Vilka socioekonomiska grupper är överrepresenterade 1972–2012?

Anita Dahlgren och Rune Persson visade i sina studier i Köping, Mölndal och Östersund i början på 1970-talet att idrotten hade en ojämn social rekrytering. Bland 15–18-åringar var det 47 % av ungdomarna i socialgrupp 1 jämfört med 37 % i socialgrupp 3 som var medlemmar i en idrottsförening¹⁰⁰.

I Farstaundersökningen i slutet av 1970-talet konstaterades att det är idrotten som har den snedaste sociala rekryteringen av olika typer av föreningar. Bland pojkar som bor i villa/radhus är 67 % med i en idrottsförening mot 52 % av de som bor i en hyreslägenhet. Bland tjejer är motsvarande 38 % respektive 28 %¹⁰¹.

SCB undersökte i början av 1990-talet i vilken grad barn i åldrarna mellan 7–15 år var med i en idrottsförening. Det är föräldrarna till barnen som blivit tillfrågade. Så här står det i SCB:s rapport om deltagande i en idrottsförening: ”Vid en jämförelse av barnens föreningsaktiviteter mot bakgrund av föräldrarnas socioekonomiska tillhörighet framträder vissa intressanta skillnader. 67 %

⁹⁵ SOU 1951:41, **Ungdomen möter samhället**, sid. 82. Tyvärr redovisar utredningen inte mer om socialgrupp och idrottsförening än det ovan redovisade.

⁹⁶ Lundqvist, A, **Anpassning i hem och samhälle**, t.ex. sid. 165.

⁹⁷ Von Euler, R, **Idrottsrörelsen av i dag. En sociologisk studie**, sid. 218.

⁹⁸ SOU 1966: 47, **Ungdomens förenings- och fritidsliv**, sid. 183.

⁹⁹ Göteborgs kommun, **Fritid & kultur i Göteborg**, sid. 196. Resultaten är tyvärr inte uppdelade på kön.

¹⁰⁰ Dahlgren/Persson, **Ungdomens fritids- och samhällssyn**, sid 41.

¹⁰¹ Damberg, B, **Farsta-projektet**, sid. 29.

av barnen till tjänstemän på mellannivå är med i någon idrottsförening, medan motsvarande andel barn till ej facklärd arbetare är 51 %¹⁰².

I våra studier på småländska höglandet (Eksjö, Nässjö, Sävsjö och Vetlanda) 1993 och i Örn-sköldsvik 1996 framkom också att barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna deltog mer i RF-idrotten än barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna. I högstadiet på småländska höglandet deltog 86 % av pojkarna i socioekonomisk grupp 1, 74 % i socioekonomisk grupp 2, 69 % i socioekonomisk grupp 3 och i socioekonomisk grupp 4 deltog 60 %. Motsvarande siffror bland tjejer på höglandet är 72 %, 70 %, 62 % och 38 %¹⁰³. I mellanstadiet i Örn-sköldsvik deltog 48 % av pojkarna i socioekonomisk grupp 1+2, 42 % i socioekonomisk grupp 3 och 38 % i socioekonomisk grupp 4+5. Motsvarande siffror bland tjejer är 57 %, 52 % och 24 %¹⁰⁴.

Per Nilsson skriver 1998 i rapporten "Fritid i skilda världar" följande om idrottsrörelsens förankring i olika socioekonomiska grupper: "Ungdomar från gruppen arbetare däremot redovisar i mindre utsträckning än andra grupper medlemskap i skolförening, idrottsförening, musikförening, politisk förening samt solidaritetsförening¹⁰⁵.

Inom ramen för vårt forskningsprojekt Ung livsstil i Helsingborg skrev Stig Elofsson 2001 en rapport om vilka barn och ungdomar som är med i en idrottsförening¹⁰⁶. Han visar i sin studie att både föräldrarnas ekonomiska resurser och utbildning har samband med deltagandet i en idrottsförening. Generellt gäller att de barn och ungdomar som växer upp i familjer med små ekonomiska resurser deltar i mindre utsträckning än de barn och ungdomar vars föräldrar har större ekonomiska resurser. Elofssons studie visar också att de barn och ungdomar vars föräldrar har lägst utbildning deltar mindre i idrottsföreningar än barn och ungdomar vars föräldrar har högre utbildning.

Bengt Larsson visar i sina studier i både glesbygd och storstad under perioden 1996–2007 att de ungdomar vars föräldrar har små ekonomiska resurser är mindre med i en idrottsförening än de ungdomar vars föräldrar har större ekonomiska resurser. Han visar också att de 16-åringar som har föräldrar med högre utbildning deltar mest i den svenska idrottsrörelsen¹⁰⁷. Även Stefan Wagnsson visar i sin avhandling från 2007 att de i högre socioekonomiska grupperna deltar i större utsträckning i RF-idrotten än de i lägre socioekonomiska grupper¹⁰⁸.

Ung livsstil studier från 2003 till 2006 visar i samtliga undersökta kommuner att barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna i större utsträckning är med i en idrottsförening är

¹⁰² SCB, **Fritid 1976–1991**, sid. 126. Tyvärr redovisar inte SCB övriga socioekonomiska gruppernas deltagande. Inte heller är resultaten redovisade uppdelade på kön.

¹⁰³ De fyra kommunerna på höglandet vi undersökt 1993 är Nässjö, Eksjö, Vetlanda och Sävsjö. Se Blomdahl/ Elofsson/Lengheden/Åkesson, **Barn- och ungdomsidrotten sociala struktur...en utmaning för idrottsrörelsen och...** (kommande). Se också Sjödin, **Kultur och fritidsvanor i Örn-sköldsvik 1996**.

¹⁰⁴ Blomdahl/Elofsson/ Lengheden/Åkesson, **Barn- och ungdomsidrotten sociala struktur...en utmaning för idrottsrörelsen och...** (kommande).

¹⁰⁵ Nilsson, P, **Fritid i skilda världar**, sid 118. Nilssons rapport bygger dels på en SCB undersökning dels på en egen undersökning i fyra kommuner.

¹⁰⁶ Elofsson, S, **Vilka ungdomar är med i förening?**

¹⁰⁷ Larsson, B, **Ungdomarna och idrotten. Tonåringars idrottande i fyra skilda miljöer**, sid.117.

¹⁰⁸ Wagnsson, S, **Föreningsidrott som socialisationsmiljö**, t.ex. sid. 212.

barn och ungdomar i de lägre¹⁰⁹. I de flesta stadier och kommuner sjunker deltagande kontinuerligt från den högsta till den lägsta socioekonomiska gruppen. Så här sammanfattades studierna: ”Vi har visat att barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna motionerar/idrottar i en idrottsförening i mindre utsträckning än barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna. Detta gäller oberoende av vilket mått på fysisk aktivitet vi använder. Sambanden kvarstår och är starka även när vi kontrollerar för övriga bakgrundsvariabler”¹¹⁰.

3.4 Sammanfattning

Barn, ungdomar och vuxna i de högre socioekonomiska grupperna är medlemmar i en idrottsförening i större eller mycket större utsträckning än barn, ungdomar och vuxna i de lägre socioekonomiska grupperna sedan de första studierna på 1940-talet¹¹¹. Detta gäller oberoende vilken av bakgrundsvariablerna socialgrupp, boendeform, föräldrarnas utbildning eller socioekonomisk grupp som har använts.

¹⁰⁹ Följande kommuner ingår i denna studie: Stockholms stad, Lidingö, Haninge, Jönköping och Helsingborg. 16 333 elever besvarade enkäten. Bortfallen i studierna är omkring 15 %.

¹¹⁰ Se Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottar för lite och vilka är dom?** sid. 96. Ett av våra mått på fysisk aktivitet är medlemskap i en idrottsförening.

¹¹¹ För resultat i vuxengruppen se också: Lundahl, A, **Fritid och rekreation**, Tählin, M, **Fritid i välfärden**, Blomdahl, **Folkrörelserna och folket**.

4. Deltagande i idrottsförening utifrån socioekonomisk bakgrund 2013–2017

I det här kapitlet ska vi visa i vilken grad i första hand barn och ungdomar i olika socioekonomiska grupper är med i en idrottsförening i våra studier sedan 2013.

4.1. Inledning

I våra senaste studier undersöker vi, liksom i alla studier sedan 1984, i vilken utsträckning ungdomar i olika socioekonomiska grupper är med i en idrottsförening. Vi påminner läsaren om att vi arbetar med följande socioekonomiska grupper (se kapitel 2):

Grupp 1: Bor i villa/radhus och har tillgång till bil+ båt+ sommarstuga

Grupp 2: Bor i villa/radhus/insatslägenhet/bostadsrättslägenhet och har tillgång till två av: bil, båt, sommarstuga

Grupp 3: Övriga t.ex. bor i hyreslägenhet och har tillgång till två av: bil, båt, sommarstuga

Grupp 4: Bor i hyreslägenhet och har tillgång till antingen bil, båt eller sommarstuga

Grupp 5: Bor i hyreslägenhet. Har **inte** tillgång till sommarstuga, bil eller båt

4.2 Mellanstadiet

I tabell 3 visas i vilken utsträckning barn i mellanstadiet i olika socioekonomiska grupper i studierna 2013–2017 är med i en idrottsförening. I tabellerna 3–5 visas också om skillnaderna är signifikanta samt om skillnaderna mellan de olika socioekonomiska grupperna är signifikanta efter kontroll för utländsk bakgrund¹¹². I vissa av de undersökningar som Ung livsstil genomfört utanför Stockholm är det för få individer i vissa socioekonomiska grupper för att ge tillförlitliga resultat. I dessa fall har därför vissa grupper slagits samman.

¹¹²För en närmare definition av svensk respektive utländsk bakgrund se kapitel 2.4.

Tabell 3. Mellanstadiet. Andelen (%) barn som är med i en idrottsförening.

	1	2	3	4	5	Sign. nivå	Sign. nivå efter kontroll för utländsk bakgrund
Stockholm 2014							
Killar	76	83	69	52	56	***	***
Tjejer	65	63	46	31	18	***	***
Helsingborg 2015							
Killar	85		74	54		***	**
Tjejer	71		60	34		***	***
Jönköping 2015							
Killar	71	87	81	54		*	***
Tjejer	86	74	69	50		**	*
Huddinge 2015							
Killar	89	73	65	42		***	*
Tjejer	65	69	53	18		***	*
Täby 2013							
Killar	71	75	64			Ns	Ns
Tjejer	72	70	61			Ns	Ns
Sävsjö 2013/14							
Killar	78		71			Ns	Ns
Tjejer	83		59			*	Ns

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001 Ns= ej signifikant

Barn i de högre socioekonomiska grupperna är med i en idrottsförening i större utsträckning än barn i de lägre socioekonomiska grupperna. Skillnaderna kvarstår även efter kontroll för utländsk bakgrund i de större studierna. Möjligheter att skillnaderna ska bli signifikanta påverkas av antalet svarande, varför man inte automatiskt kan dra slutsatsen att deltagandet är jämligt i studier med färre svarande.

4.3 Högstadiet

I tabell 4 framgår i vilken utsträckning högstadieelever i olika socioekonomiska grupper är med i en idrottsförening.

Tabell 4. Högstadiet. Andelen (%) ungdomar som är med i en idrottsförening.

	1	2	3	4	5	Sign. nivå	Sign. nivå efter kontroll av utländsk bakgrund
Stockholm 2014							
Killar	58	54	47	42	22	***	***
Tjejer	56	48	30	18	13	***	***
Malmö 2015							
Killar	64	67	56	39	42	***	***
Tjejer	62	42	35	20	14	***	***
Linköping 2013							
Killar	69	59	42	29	26	***	***
Tjejer	65	61	46	22	0	***	***
Helsingborg 2015							
Killar	66		53	48	29	**	*
Tjejer	59		48	23	12	***	***
Jönköping 2015							
Killar	69	58	56	38		**	*
Tjejer	48	58	48	18		***	***
Huddinge 2015							
Killar	54	54	43	29	15	***	**
Tjejer	52	41	30	11	3	***	**
Kalmar 2013							
Killar	58		61	43		*	Ns
Tjejer	54		52	33		**	*
Haninge 2016/17							
Killar	56	50	45	40		*	Ns
Tjejer	48	42	33	18		***	Ns
Nacka 2016/17							
Killar	63	57	53	30		**	Ns
Tjejer	58	58	47	30		**	**
Värmdö 2015							
Killar	62	59	46	56		*	Ns
Tjejer	64	51	40	0		**	**
Vallentuna 2015							
Killar	65	52	42			*	Ns
Tjejer	50	46	32			*	*
Täby 2013							
Killar	62	58	47			*	Ns
Tjejer	54	43	40			*	Ns
Sävsjö 2013/14							
Killar	43		51			Ns	Ns
Tjejer	61		43			+	Ns

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001 Ns= ej signifikant

Yngre tonåringar i högre socioekonomiska grupper deltar mer i en idrottsförening än yngre tonåringar i de lägre socioekonomiska grupperna. Detta oberoende om vi kan arbeta med alla fem socioekonomiska grupper eller måste slå ihop några socioekonomiska grupper, t.ex. grupp 4 och 5, till en socioekonomisk grupp (4+5) beroende på att det är för få individer i grupperna 4 och 5. Skillnaderna är statistiskt signifikanta i samtliga fall med undantag för killar i Sävsjö. I kommunerna med ett större antal svarande är skillnaderna statistiskt signifikanta även efter kontroll för utländsk bakgrund.

4.4 Gymnasiet

I tabell 5 framgår i vilken utsträckning ungdomar i gymnasiet i olika socioekonomiska grupper är med i en idrottsförening.

Tabell 5. Gymnasiet. Andelen (%) ungdomar som är med i en idrottsförening.

	1	2	3	4	5	Sign. nivå	Sign. nivå efter kontroll för utländsk bakgrund
Stockholm 2014							
Killar	49	38	26	27	20	***	**
Tjejer	53	34	20	28	2	***	***
Helsingborg 2015							
Killar	47		43	30		*	Ns
Tjejer	45		34	19		***	*
Jönköping 2015							
Killar	53	50	47	36		**	Ns
Tjejer	37	40	26	28		***	Ns
Huddinge 2015							
Killar	50	41	32	19	15	***	**
Tjejer	48	31	22	11	6	***	*
Haninge 2016/17							
Killar	49	39	29	24		**	+
Tjejer	50	50	28	13		***	**
Täby 2013							
Killar	37	37	36	29		Ns	Ns
Tjejer	45	35	23	15		**	**
Falkenberg 2016							
Killar	52		47	44		Ns	Ns
Tjejer	45		38	12		*	*

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001 Ns= ej signifikant

Äldre tonåringar i de högre socioekonomiska grupperna är med i en idrottsförening i mycket större utsträckning än ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna. Störst är skillnaderna bland tjejer.

4.5 Sammanfattning

Barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna är med i en idrottsförening i större eller mycket större utsträckning än barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna.

I Ung livsstils studier sedan 1990-talet har vi undersökt om skillnaderna mellan de socioekonomiska grupperna är signifikanta även efter kontroll för utländsk bakgrund. Skälet till detta är att det finns en mycket tydlig koppling mellan dessa båda variabler. Ungdomar med utländsk bakgrund kommer i högre utsträckning från lägre socioekonomiska grupper. Bakom de skillnader vi finner mellan olika socioekonomiska grupper skulle därför kunna dölja sig skillnader mellan de med svensk respektive utländsk bakgrund. Kontroll för svensk respektive utländsk bakgrund innebär därför att vi studerar ojämlikheten oberoende av utländsk bakgrund.

I de flesta av studierna i de olika kommunerna kvarstår även skillnaderna efter kontroll för utländsk bakgrund.

Genomgående gäller att tjejerna i de lägre socioekonomiska grupperna i minst utsträckning är med i en idrottsförening.

5. Deltagande i en idrottsförening utifrån socioekonomisk bakgrund i Stockholm 1985, 1998, 2004/05 och 2014

I det här kapitlet ska vi presentera i vilken utsträckning barn och ungdomar i olika socioekonomiska grupper i Stockholm är med i en idrottsförening 1985, 1998, 2004/05 och 2014.

5.1. Inledning

Ung livsstil har undersökt i vilken utsträckning barn och ungdomar i Stockholms stad är med i en idrottsförening 1985, 1998, 2004/05 och 2014¹¹³ ¹¹⁴. Totalt har 18 901 barn och ungdomar besvarat våra enkäter (se tabell 1). I urvalet ingick 23 722 barn och ungdomar. Svarefrekvensen är 80 %.

Vi påminner läsaren om att vi sedan första studien har använt samma sätt att hantera ”med i idrottsförening” (se kapitel 2). Först frågar vi om barn/ungdomar är med i en förening. Svarealternativen är ja eller nej. Sedan ställs frågan vilken förening de är med i. Det som inte är förening, t.ex. kulturskolan eller går på gym hos SATS, stryks. Om barn/ungdomar enbart angett att de går på gym hos SATS ändras ja till ett nej när det gäller att vara med i förening. Därefter kodar vi föreningskategori, t.ex. med i idrottsförening eller kulturförening¹¹⁵. I nästa steg kodar vi om barn/ungdomar är med i lagidrott eller individuell idrott. Slutligen kodar vi vilken enskild RF-idrott barn och ungdomar är med i.

Skillnaderna mellan de i olika socioekonomiska grupper är vid samtliga undersökningstillfällen både bland killar och bland tjejer statistiskt signifikanta på 0.001-nivå.

5.2 Mellanstadiet

I tabell 6 visar vi i vilken grad mellanstadiebarn i olika socioekonomiska grupper är med i idrottsförening.

Tabell 6. Stockholm mellanstadiet. Andel (%) medlemmar i idrottsförening efter kön och socioekonomisk bakgrund och undersökningsår.

År	Killar					Tjejer				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
1985	67	73	63	50	25	81	68	44	35	24
1998	79	70	61	52	53	71	68	57	37	30
2004	84	80	70	57	50	76	75	54	44	37
2014	76	83	69	52	56	65	63	46	31	18

¹¹³ Även 1991 genomfördes en stor studie i mellanstadiet och i högstadiet i Stockholm stad. På grund av en datakrasch på 1990-talet har vi nu inte tillgång till datafilen.

¹¹⁴ Några mindre studier har genomförts 1993, 1994 och 2012.

¹¹⁵ Vilka 18 föreningskategorier vi arbetar med framgår t.ex. i Blomdahl/Elofsson/Bergmark/Lengheden, **Ung livsstil Malmö**, t.ex. sid. 37.

Barn i de högre socioekonomiska grupperna är i mycket högre utsträckning med i en idrottsförening än barn i de lägre socioekonomiska grupperna 1985, 1998, 2004/05 och 2014.

Bland tjejer sjunker deltagandet i idrottsförening kontinuerligt från socioekonomisk grupp 1 till socioekonomisk grupp 5 vid varje undersökningstillfälle. I tjejgruppen är det mycket stora skillnader mellan i vilken utsträckning tjejer i socioekonomisk grupp 1 respektive 5 är med i en idrottsförening.

Även bland killar är det stora skillnader mellan i vilken utsträckning killar i socioekonomisk grupp 1 respektive 5 är med i en idrottsförening.

5.3 Högstadiet

I tabell 7 visar vi i vilken grad ungdomar i högstadiet i olika socioekonomiska grupper är med i idrottsförening.

Tabell 7. Stockholm högstadiet. Andel (%) medlemmar i idrottsförening efter kön, socioekonomisk bakgrund och undersökningsår.

År	Killar					Tjejer				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
1985	69	69	61	58	55	73	62	53	33	36
1998	66	55	54	48	49	55	55	46	31	32
2004	63	62	53	45	28	54	49	34	26	21
2014	58	54	47	42	22	56	48	30	18	13

Yngre tonåringar i de högre socioekonomiska grupperna är mycket oftare med i en idrottsförening än yngre tonåringar i de lägre socioekonomiska grupperna. Vi ser t.ex. att 2014 är 56 % av tjejerna i socioekonomisk grupp 1 med i en idrottsförening mot endast 13 % i socioekonomisk grupp 5.

I de flesta fall, både bland killar och bland tjejer, sjunker deltagandet i en idrottsförening kontinuerligt från socioekonomisk grupp 1 till socioekonomisk grupp 5.

5.4 Gymnasiet

I tabell 8 visar vi i vilken grad ungdomar i gymnasiet i olika socioekonomiska grupper är med i idrottsförening.

Tabell 8. Stockholm gymnasiet. Andel (%) medlemmar i idrottsförening efter kön, socioekonomisk bakgrund och undersökningsår.

År	Killar					Tjejer				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
2004	55	45	39	37	30	43	41	28	16	4
2014	49	38	26	27	20	53	34	20	28	2

Ungdomar i gymnasiet i de högre socioekonomiska grupperna är mycket oftare med i en idrottsförening än ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna.

Observeras ska speciellt i vilken låg utsträckning tjejer i socioekonomisk grupp 5 är med i en idrottsförening både 2004/05 och 2014.

5.5 Sammanfattning

Vi kan konstatera att barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna i mycket högre utsträckning är med i en idrottsförening än barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna i alla de tre skolstadierna vid alla fyra undersökningstillfällena i Stockholm. I de flesta fall sjunker deltagandet i en idrottsförening kontinuerligt från socioekonomisk grupp 1 till socioekonomisk grupp 5. Störst skillnader mellan olika socioekonomiska grupper finner vi bland tjejer.

6. Har ojämlikheten ökat i Stockholm?

I det här kapitlet ska vi undersöka om ojämlikheten har ökat, är oförändrad eller har minskat i Stockholm.

6.1 Inledning

Forskare, utvärderare och debattörer verkar överens om att jämlikheten i svensk föreningsidrott har ökat sedan starten och att det inte fanns någon större ojämlikhet när Ung livsstil började sina studier på 1980-talet. Om det skett en kontinuerlig ökning av jämlikheten sedan 1880-talet till 1980-talet gör ingen av forskarna/utvärderarna/debattörerna utsagor kring. Jan Lindroths skrivningar speglar väl hur jämlikheten eller ojämlikheten uppfattades på 1980-talet. Han skriver som vi tidigare har påvisat i kapitel 3: ”Så här långt kan alltså fastslås att idrottsrörelsen, sedd som en helhet, efter en startfas i den relativa inskränkthetens tecken breddats kraftigt både socioekonomiskt och geografiskt. Sociala skillnader finns kvar på grennivå (jfr Schelin). Fortfarande är vissa grupper bättre representerade än andra, men skillnaderna är mindre än någonsin”¹¹⁶.

Några utsagor från forskare/utvärderare/debattörer om vad som håller på att hända med jämlikheten över tid utifrån socioekonomisk bakgrund när det gäller deltagande i svensk föreningsidrott har vi inte sett för hela perioden 1985–2017.

För att få en bild av ojämlikheten kopplat till socioekonomisk bakgrund har, som angetts i avsnittet statistiska metoder, för varje undersökningsår andelen medlemmar i idrottsförening bland ungdomar i de socioekonomiska grupperna 1, 2, 4, 5 relativt andelen medlemmar i grupp 3 studerats. Om denna siffra överstiger ett (>1) innebär detta att ungdomar i denna grupp är överrepresenterade, är den mindre än ett (<1) är gruppen underrepresenterad. Om vi ser till dessa siffror över tid framträder en bild av om över- respektive underrepresentationen har förändrats.

Med dessa mått kan vi också få en bild av hur stor ojämlikheten är totalt för varje undersökningsår genom att för varje år se på skillnaden mellan det relativa deltagandet i de två yttergrupperna (1 och 5). En jämförelse mellan könen ger här en bild av om ojämlikheten i det studerade perspektivet skiljer sig mellan killar och tjejer.

6.2 Mellanstadiet

I tabell 9 visas om ojämlikheten när det gäller deltagande i RF-idrotten har ökat, är oförändrad eller minskat bland barn i mellanstadiet.

¹¹⁶Lindroth, J, *Inget träd växer till himlen*, sid. 38.

Tabell 9. Stockholm mellanstadiet. Relativ andel medlemmar i idrottsförening för olika socioekonomiska grupper i relation till socioekonomisk grupp 3 efter kön och år.

År	Killar				Tjejer			
	1	2	4	5	1	2	4	5
1985	1,06	1,16	0,79	0,40	1,84	1,55	0,80	0,55
1998	1,30	1,15	0,85	0,87	1,25	1,19	0,65	0,53
2004	1,20	1,14	0,81	0,71	1,41	1,39	0,81	0,69
2014	1,10	1,20	0,75	0,81	1,41	1,37	0,67	0,39

Om vi börjar med att se till den totala ojämlikheten (skillnaden mellan den relativa andelen medlemmar i idrottsförening för grupp 1 och 5) gäller genomgående att denna är högre bland tjejer än bland killar.

Bland killar finns tecken på att ojämlikheten minskat något sedan 1985. En viktig grund för denna nedgång är att den kraftiga underrepresentationen för grupp 5 år 1985 har minskat.

Bland tjejer tycks däremot ojämlikheten ökat från 2004 efter en viss förbättring från 1985 till 2004. Bakom detta döljer sig både en ökad underrepresentation för grupp 5.

6.3 Högstadiet

I tabell 10 visas om ojämlikheten har ökat bland ungdomar i högstadiet i olika socioekonomiska grupper sedan första studien 1985.

Tabell 10. Stockholm högstadiet. Relativ andel medlemmar i idrottsförening för olika socioekonomiska grupper i relation till socioekonomisk grupp 3 efter kön och år.

År	Killar				Tjejer			
	1	2	4	5	1	2	4	5
1985	1,13	1,13	0,95	0,90	1,38	1,17	0,62	0,68
1998	1,22	1,02	0,89	0,91	1,20	1,20	0,67	0,70
2004	1,19	1,17	0,85	0,53	1,59	1,44	0,76	0,62
2014	1,23	1,15	0,89	0,47	1,87	1,60	0,60	0,43

För det första kan vi konstatera att det i samtliga fall finns en klart uttalad ojämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund. Oberoende av kön eller undersökningsår framträder en klar skillnad när det gäller det relativa deltagandet (jämfört med grupp 3) mellan grupperna 1 och 5.

Det andra vi kan konstatera med en sådan jämförelse är att ojämlikheten är större bland tjejer än bland killar för samtliga undersökningsår.

Det tredje faktumet är att ojämlikheten – både bland killar och bland tjejer ökat från 1985 till 2014. Bland killarna är denna ökning kontinuerlig under hela tidsperioden, bland tjejer finns en ökning från 2004 till 2014.

Vad döljer sig bakom detta? Bland killar handlar det främst om en ökad underrepresentation i socioekonomisk grupp 5. Bland tjejer handlar det dels om en ökad överrepresentation i grupperna 1 och 2 (speciellt framträdande efter 1998) men också om ökad underrepresentation i grupp 5 – i detta fall främst efter 2004.

6.4 Gymnasiet

Gymnasiet i Stockholm har endast undersökts 2004/05 och 2014¹¹⁷.

I tabell 11 visas om ojämlikheten har förändrats sedan 2004 när det gäller deltagande i en idrottsförening.

Tabell 11. Stockholm gymnasiet. Relativ andel medlemmar i idrottsförening för olika socioekonomiska grupper i relation till socioekonomisk grupp 3 efter kön och år.

År	Killar				Tjejer			
	1	2	4	5	1	2	4	5
2004/05	1,41	1,15	0,95	0,77	1,54	1,46	0,57	0,14
2014	1,88	1,46	1,04	0,77	2,65	1,70	1,40	0,10

Även här finns en klart uttalad ojämlikhet i samtliga fall – överrepresentation för grupperna 1 och 2 samt underrepresentation i grupp 5.

Ser vi till skillnaden mellan grupperna 1 och 5 har ojämlikheten utifrån socioekonomisk bakgrund ökat sedan 2004 både för killar och för tjejer. I detta fall förefaller ökningen att ha varit något större bland tjejer.

Både bland killar och tjejer är ojämlikheten starkt kopplad till både en överrepresentation för grupp 1 och 2 men också till en underrepresentation för grupp 5 (speciellt markant bland tjejer). Bakom den ökade ojämlikheten döljer sig främst en ökad överrepresentation i grupperna med högst socioekonomisk bakgrund (grupp 1 och 2).

6.5 Sammanfattning

För att få en bild av hur ojämlikheten ser ut i olika åldersgrupper presenteras måttet på total ojämlikhet (relativ andel medlemmar i grupp 1 – relativ andelen medlemmar i grupp 5) uppdelat efter kön och stadium i tabellen nedan.

¹¹⁷ Orsakerna till att gymnasiet inte undersöktes 1985 och 1998 var avsaknad av ekonomiska resurser.

Tabell 12. Ojämlighet efter ålder. Relativ andel medlemmar i idrottsförening i socioekonomisk grupp 1 – relativ andel medlemmar i grupp 5 efter kön, skolstadium och år.

År	Killar			Tjejer		
	M	H	G	M	H	G
1985	0.66	0.23	#	1.29	0.70	#
1998	0.43	0.31	#	0.72	0.50	#
2004	0.49	0.66	0.64	0.72	0.97	1.40
2014	0.29	0.76	1.11	1.02	1.40	2,55

Studier saknas

För det första gäller att den totala ojämlikheten (vilket vi redan konstaterat) **genomgående är större bland tjejer än bland killar**. Den största könsskillnaden tycks finnas på mellanstadiet – dock med undantag för år 2004 då skillnaden mellan stadierna i detta avseende är relativt små. Ser vi till det senaste undersökningsåret (2014) är könsskillnaden större på gymnasiet.

Om vi ser till förändringar över tid kan vi, med undantag av killar i mellanstadiet, **notera att ojämlikheten genomgående har ökat från 2004/05 till 2014**. Bland killar i högstadiet kan vi se en kontinuerlig ökning av ojämlikheten från 1985 och framåt, bland högstadietjejer från 1998 och framåt.

Utifrån jämförelser mellan de två ytterlighetsgrupperna (1–5) tycks ojämlikheten ha minskat i mellanstadiet sedan 1985. Här ska man dock vara försiktig med att dra alltför långtgående slutsatser. Jämför vi grupp 2 och 4 (se tabell 13) framstår förändringarna som relativt begränsade. Det är därför tveksamt om det skett någon mer systematisk förändring på mellanstadiet. Vi ska dock notera att ojämlikheten genomgående är mycket stor på detta stadium.

7. Har ojämlikheten ökat i andra kommuner?

I det här kapitlet ska vi undersöka om ojämlikheten har minskat, är oförändrad eller har ökat i ett antal kommuner.

7.1 Inledning

Inom projektet Ung livsstil har även upprepade undersökningar gjorts i flera kommuner vid sidan om Stockholm, vilket gör att det är möjligt att studera jämlikhet och förändringar av denna. Sådana studier har genomförts i:

- Haninge, där undersökningar genomförts på samtliga stadier år 2004, 2008, 2012 och 2016/17. (2016/17 genomfördes dock ingen studie på mellanstadiet)¹¹⁸.
- Huddinge där undersökningar har gjorts på alla stadier år 2009 och 2015.
- Helsingborg, undersökningar på alla stadier vart tredje år sedan 2000.
- Jönköping, undersökningar på alla stadier vart tredje år sedan 1994.
- Malmö, undersökningar på högstadiet år 1996 och 2015.

I Haninge har 6 744 barn och ungdomar besvarat våra enkäter, i Malmö 2 909, i Huddinge 6 093, i Helsingborg 14 956, Jönköping 19 462 och i Stockholm 18 901 under undersökningsperioden. Detta innebär att detta kapitel bygger på svar från 69 065 barn och ungdomar. Svarsfrekvensen är i varje enskild studie över 70 %. I de flesta fall är svarsfrekvensen över 80 % och i några fall över 90 %.

Sammantaget finns det alltså ett flertal undersökningar där det är möjligt att studera jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund när det gäller deltagande i idrottsförening under tidsperioden 1994 till 2016/17¹¹⁹. Ett problem i dessa fall är dock att materialet i dessa undersökningar inte är lika omfattande som i undersökningarna från Stockholm, vilket leder till att antalet svarande är litet i yttergrupperna när det gäller socioekonomisk bakgrund (grupperna 1 och 5)¹²⁰. Detta leder till att uppgifterna om deltagande i dessa grupper blir ganska osäkra. För att få en mer säker skattning av jämlikheten har vi därför i detta kapitel begränsat oss till att studera skillnaden mellan det relativa deltagandet i de socioekonomiska grupperna 2 och 4, i relation till deltagandet i socioekonomisk grupp 3.

Denna begränsning till en jämförelse mellan de socioekonomiska grupperna 2 och 4 leder rimligen till att den maximala skillnaden mellan ungdomar från olika socioekonomiska grupper blir något underskattad. Detta stämmer väl om vi ser till resultaten i Stockholm, något som främst

¹¹⁸ En mindre studie genomfördes även i Haninge och Huddinge 1998. I studierna ingår så pass få barn och ungdomar att vi här avstår från att redovisa resultaten.

¹¹⁹ Antalet elever som ingår i dessa studier presenteras i tabell B 1 och B 2 i bilagan. I alla dessa studier är urvalsramen de elever som går i skola i respektive kommun. Urvalet är dragna ur urvalsramen och alla studierna har en svarsfrekvens på minst 70 % och i de flesta fall över 80 % och i några fall över 90 %

¹²⁰ Detta gäller i Malmö 1996 men inte 2015.

kan koppas till att deltagande i gruppen med allra lägst socioekonomisk bakgrund (grupp 5) är mycket låg men oftast också till ett speciellt högt deltagande bland barn/ungdomar i socioekonomisk grupp 1. Det är dock viktigt att här komma ihåg att den starka kopplingen mellan deltagande i idrottsförening och socioekonomisk bakgrund fortfarande kvarstår. Deltagande i idrottsförening är markant lägre i socioekonomisk grupp 4 än i socioekonomisk grupp 2 – även med denna begränsning är deltagande i Stockholm klart ojämnt utifrån socioekonomisk bakgrund.

Med utgångspunkt från resultaten för Stockholm har vi valt att presentera resultaten uppdelat efter skolstadier. Som redan angetts fann vi i Stockholm när vi använde fem socioekonomiska grupper:

- långvarig ojämlikhet på mellanstadiet, rimligen i första hand knuten till rekrytering till en idrottsförening
- en med tiden ökad ojämlikhet på högstadiet och gymnasiet, dvs. när det i första hand gäller att stanna kvar inom föreningsidrotten

7.2 Mellanstadiet

Vi börjar med att för mellanstadiet studera deltagandet i idrottsförening inom de socioekonomiska grupperna 2 och 4 relativt deltagandet i mellangruppen 3. Som ett mått på ojämlikhet presenteras i tabell 13 skillnaden i relativt deltagande mellan 2 och 4. Liksom tidigare redovisas resultat uppdelat efter kön. Här presenteras också resultaten för Stockholm när vi använder detta mer begränsade mått.

Tabell 13. Mellanstadiet. Andel medlemmar i idrottsförening för de socioekonomiska grupperna 2 och 4 relativt andel medlemmar i socioekonomisk grupp 3 samt skillnaden mellan grupp 2 och 4 efter kön, kommun och undersökningsår.

	Killar			Tjejer		
	2	4	2-4	2	4	2-4
Stockholm						
1985	1,16	0,79	0,37	1,55	0,80	0,75
1998	1,15	0,85	0,30	1,19	0,65	0,54
2004/05	1,14	0,81	0,33	1,39	0,81	0,58
2014	1,20	0,75	0,45	1,37	0,67	0,70
Huddinge						
2009	1,19	0,78	0,41	1,12	0,60	0,52
2015	1,12	0,63	0,49	1,30	0,36	0,94
Haninge						
2004	0,92	0,58	0,34	1,26	0,73	0,53
2008	1,29	0,92	0,37	1,18	0,49	0,69
2012	1,12	0,92	0,20	1,49	0,35	1,14
Jönköping						
1994	1,04	1,04	0,00	1,16	0,66	0,50
1997	0,97	0,73	0,24	0,94	0,38	0,56
2000	1,08	1,09	-0,01	0,91	0,68	0,23
2003	1,08	0,77	0,31	1,12	0,61	0,51
2006	1,10	0,96	0,14	1,31	0,85	0,46
2009	1,00	0,75	0,25	1,24	0,67	0,57
2012	1,16	0,70	0,46	1,18	0,63	0,55
2015	1,07	0,63	0,44	1,07	0,80	0,27
Helsingborg						
2000	1,08	0,74	0,34	1,08	0,73	0,35
2003	0,99	0,80	0,19	1,19	0,79	0,40
2006	1,00	0,84	0,16	1,17	0,52	0,65
2009	1,04	0,85	0,19	1,21	0,57	0,64
2012	1,13	0,75	0,38	1,23	0,48	0,75
2015	1,18	0,77	0,41	1,20	0,62	0,58

Nästan genomgående gäller att deltagandet i idrottsförening är högre i socioekonomisk grupp 2 än i grupp 4. Bland killar är dock skillnaden relativt begränsad i några fall – Jönköping 1994, 2000 och 2006, i Helsingborg 2003, 2006, 2009. I de flesta fall döljer sig en större överrepresentation i grupp 2 än en underrepresentation för grupp 4. (Ett undantag är Haninge 2012). Ser vi till utvecklingen över tid pekar resultaten i många fall mot att skillnaderna blivit något större under de senaste åren, dvs. en indikation på ökad ojämlikhet bland mellanstadiekillar. Ett undantag är Haninge där skillnaderna år 2012 är något mindre än tidigare. Här ska dock noteras att det inte genomförts någon studie på detta skolstadium 2016/2017.

Ett genomgående faktum är att ojämlikheten är större bland tjejer än bland killar – endast i ett fall blir den lägre. Även bland tjejer handlar det främst om en större underrepresentation för grupp 4 än överrepresentation för grupp 2. När det gäller utveckling över tid är bilden mer oklar. I Huddinge och Haninge tycks ojämlikheten bland tjejer ha ökat. I Helsingborg finns tecken på större ojämlikhet efter 2003 än tidigare. **Sammantaget tyder dock resultaten inte på att ojämlikheten skulle ha minskat i någon kommun mer systematiskt, om det skett förändringar handlar det om att ojämlikheten har ökat.**

7.3 Högstadiet

Frågan är då hur det ser ut på högstadiet, där det även finns data för Malmö. I tabell 14 presenteras motsvarande resultat som på mellanstadiet.

Observera att vi i Stockholm här jämför grupperna 2 och 4, inte som i kapitel 6.3 grupperna 1–5. I avsnitt 6.3 fann vi att ojämlikheten utifrån socioekonomisk bakgrund både bland killar och tjejer år 2004 och 2014 är större än tidigare. Samma mönster framträder även när vi jämför grupperna 2 och 4 men ökningen av ojämlikheten bland killar blir något mindre framträdande.

Tabell 14. Högstadiet. Andel medlemmar i idrottsförening för de socioekonomiska grupperna 2 och 4 relativt andel medlemmar i socioekonomisk grupp 3 samt skillnaden mellan grupp 2 och 4 efter kön, kommun och undersökningsår.

	Killar			Tjejer		
	2	4	2-4	2	4	2-4
Stockholm						
1985	1,13	0,95	0,18	1,17	0,62	0,55
1998	1,02	0,89	0,13	1,20	0,67	0,53
2004	1,17	0,85	0,32	1,44	0,76	0,68
2014	1,15	0,89	0,26	1,60	0,60	1,00
Malmö						
1996	0,93	0,66	0,27	1,14	0,54	0,60
2016	1,20	0,70	0,50	1,20	0,57	0,63
Huddinge						
2009	1,22	0,52	0,70	1,45	0,70	0,75
2015	1,26	0,67	0,59	1,37	0,37	1,00
Haninge						
2004	1,28	0,84	0,44	1,19	0,72	0,47
2008	1,53	1,00	0,53	1,12	0,95	0,17
2012	0,98	0,61	0,37	1,34	0,97	0,37
2015	1,11	0,91	0,20	1,27	0,67	0,60
Jönköping						
1994	0,97	0,96	0,01	1,17	0,85	0,32
1997	1,06	0,77	0,29	1,18	0,52	0,66
2000	1,06	1,05	0,01	0,90	0,56	0,34
2003	1,18	0,91	0,27	1,07	0,53	0,54
2006	1,18	0,80	0,38	1,29	0,75	0,54
2009	1,33	0,85	0,48	1,30	0,61	0,69
2012	1,13	0,85	0,28	1,09	0,46	0,63
2015	1,04	0,73	0,31	1,21	0,40	0,81
Helsingborg						
2000	1,20	1,17	0,03	1,20	0,62	0,58
2003	0,92	0,51	0,41	1,24	0,91	0,33
2006	1,06	0,74	0,32	1,17	0,46	0,71
2009	1,00	0,73	0,27	1,39	0,84	0,55
2012	1,29	0,80	0,49	1,37	0,42	0,95
2015	1,21	0,91	0,30	1,17	0,48	0,69

Även på högstadiet gäller att ojämlikheten är större bland tjejer än bland killar i de flesta fall. I Haninge år 2008 och Helsingborg 2003 är den dock något högre bland killar, i Haninge år 2012 framträder ingen könsskillnad i detta avseende.

Ser vi till killar framträder nästan genomgående indikationer på ojämlikhet – undantag är Stockholm 1998, Jönköping 1994 och 2000 samt Helsingborg år 2000. Som synes ligger alla dessa undersökningar tidigt i den tidsperiod vi studerar. **Resultaten tyder alltså på att det finns en tydlig ojämlikhet bland killar efter 2000. I denna mening tycks alltså ojämlikheten ha ökat sedan 2000.** Ställer vi överrepresentation för grupp 2 mot underrepresentation för grupp 4 framträder knappast något entydigt mönster. I vissa fall dominerar överrepresentation för grupp 2, i andra fall underrepresentation för grupp 4 och i vissa fall tycks dessa vara av ungefär lika storlek.

Bland tjejer framträder genomgående i samtliga studier klara indikationer på ojämlikhet. Även här gäller att överrepresentation för grupp 2 ibland dominerar, men det är ungefär lika vanligt med underrepresentation för grupp 4. **I de flesta kommuner finns indikationer på att ojämlikheten ökat i de senare undersökningarna.**

7.4 Gymnasiet

Frågan är då hur det ser ut på gymnasiet. I tabell 15 nedan presenteras motsvarande resultat som på mellan- och högstadiet.

Ser vi till Stockholm gäller även här att vi jämför grupperna 2 och 4 istället för att som i avsnitt 6.4 jämför grupperna 1 och 5. Bland killar blir mönstret likartat ojämlikheten ökar från 2004/2005 till 2014. Bland tjejer blir dock bilden annorlunda – jämförelser mellan grupperna 2 och 4 pekar mot en minskad ojämlikhet medan resultaten i avsnitt 6.4 snarare pekar i motsatt riktning. I detta fall bör alltså resultaten tolkas med försiktighet.

Tabell 15. Gymnasiet. Andel medlemmar i idrottsförening för de socioekonomiska grupperna 2 och 4 relativt andel medlemmar i socioekonomisk grupp 3 samt skillnaden mellan grupp 2 och 4 efter kön, kommun och undersökningsår.

	Killar			Tjejer		
	2	4	2-4	2	4	2-4
Stockholm						
2004/05	1,15	0,95	0,20	1,46	0,57	0,89
2014	1,46	1,04	0,42	1,70	1,40	0,30
Huddinge						
2009	1,17	0,86	0,31	1,23	0,31	0,92
2015	1,28	0,59	0,69	1,41	0,50	0,91
Haninge						
2004	1,10	0,49	0,61	1,25	0,68	0,57
2008	1,28	0,91	0,37	1,50	0,71	0,79
2012	1,96	0,83	1,13	1,72	0,61	1,11
2016/17	1,34	0,72	0,62	1,79	0,54	1,25
Jönköping						
1994	0,85	0,81	0,04	0,92	0,59	0,33
1997	1,00	0,46	0,54	1,36	0,44	0,92
2000	1,43	1,14	0,29	1,28	0,36	0,92
2003	0,96	0,69	0,27	1,27	0,63	0,64
2006	1,08	0,92	0,16	1,35	0,57	0,78
2009	1,24	1,15	0,09	1,21	0,85	0,36
2012	1,23	1,06	0,17	1,42	0,35	1,07
2015	1,19	0,98	0,21	1,11	0,86	0,25
Helsingborg						
2000	1,27	0,93	0,34	1,26	0,66	0,60
2003	1,25	0,63	0,62	1,33	0,60	0,73
2006	1,08	0,97	0,11	1,13	0,61	0,52
2009	0,98	0,56	0,42	0,92	0,36	0,56
2012	0,93	0,65	0,28	1,67	0,44	1,23
2015	1,07	0,67	0,40	1,35	0,62	0,73

Även på gymnasiet gäller att ojämlikheten är större bland tjejer än bland killar i de flesta fall. Undantagen är Stockholm 2014 – något högre bland killar – Haninge 2004 och 2012 samt Jönköping 2015 – ojämlikheten är av ungefär samma storlek.

Ser vi till killar framträder nästan genomgående indikationer på ojämlikhet – undantag är Jönköping 1994 och 2009 samt Helsingborg år 2006. Ojämlikheten tycks till viss del även vara begränsad i Stockholm 2004 samt Jönköping 2006, 2012 och 2015. Ställer vi överrepresentation för grupp 2 mot underrepresentation för grupp 4 framträder knappast något entydigt mönster. I vissa fall dominerar överrepresentation för grupp 2, i andra fall underrepresentation för grupp 4 och i vissa fall tycks dessa vara av ungefär lika storlek. Sett över tid tycks ojämlikheten ha ökat i Stockholm och Huddinge medan det inte tycks ha skett några mer systematiska föränd-

ringar i övriga kommuner. Viktigt att notera är att det knappast finns några indikationer på att ojämlikheten skulle ha minskat.

Bland tjejer framträder genomgående i samtliga studier klara indikationer på ojämlikhet.

Liksom bland killar finns tecken på att överrepresentation för grupp 2 ibland dominerar liksom att underrepresentation för grupp 4 har den mest dominerande platsen. Sammantaget tycks dock underrepresentationen för grupp 4 inte den mest dominerande platsen. Ser vi till utvecklingen över tid bland tjejer blir bilden inte entydig. I Stockholm tycks den ha minskat, medan den ökat i Haninge och förefaller oförändrad i Huddinge. Som tidigare påpekats tyder dock den bredare jämförelsen i Stockholm mellan grupp 1 och 5 på att ojämlikheten har ökat, varför resultaten i huvudstaden ska tolkas med försiktighet. I Jönköping och Helsingborg varierar resultaten, men det finns inga tecken på att ojämlikheten mer systematiskt skulle ha minskat under senare tid.

7.5 Sammanfattning

Resultaten från analyserna av upprepade undersökningar som genomförts i olika kommuner sedan 1985 visar på att det finns en klar ojämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund när det gäller deltagande i idrottsförening både bland killar och bland tjejer på alla de tre skolstadierna. De avvikelser som finns från detta mönster gäller oftast tidigare studier, genomförda 2000 eller tidigare. Ett annat viktigt mönster är att ojämlikheten nästan genomgående är större bland tjejer än bland killar.

Utifrån jämförelsen mellan de socioekonomiska grupperna 2 och 4 kan vi identifiera två grunder till ojämlikheten. Å ena sidan kan det främst handla om att överrepresentation i grupp 2 (jämfört med deltagandet i mellangruppen 3), å andra sidan om underrepresentation för de som tillhör grupp 4. Ett mellanting kan givetvis vara att dessa båda till stora delar har en likartad inverkan. Resultaten ger knappast någon entydig bild av hur det ser ut i detta avseende, ibland handlar det främst om överrepresentation för grupp 2, ibland främst om underrepresentation för grupp 4. Ofta handlar det om ett mellanting, dvs. till stora delar påverkar dessa likartat. Det kan dock vara viktigt att notera att underrepresentationen för grupp 4 har större betydelse på mellanstadiet (kopplat till rekryteringen till idrotten) och bland gymnasietjejer.

Ser vi till utvecklingen över tid kan vi först och främst notera att det finns få indikationer på att ojämlikheten skulle ha minskat.

8. Hur mycket påverkar socioekonomisk bakgrund?

I det här kapitlet ska vi visa hur mycket socioekonomisk bakgrund påverkar deltagandet i föreningsidrotten förhållande till kön och svensk respektive utländsk bakgrund i Stockholm, Malmö, Helsingborg, Jönköping, Haninge och Huddinge.

8.1 Inledning

En fråga man måste ställa är i vilken utsträckning det bakom de skillnader i deltagande i idrottsförening som vi ovan funnit mellan olika socioekonomiska grupper kan dölja sig olikheter mellan de som har svensk respektive utländsk bakgrund. En rad tidigare studier har visat att barn/ungdomar med utländsk bakgrund (speciellt tjejer) i lägre utsträckning är med i idrottsförening¹²¹. Barn/ungdomar med utländsk bakgrund kommer också i högre utsträckning från familjer med lägre socioekonomisk bakgrund. I kapitel 4 och tabellerna B3-B8 i bilagan visas att skillnader kopplade till socioekonomisk bakgrund kvarstår även efter kontroll för svensk/utländsk bakgrund. Vi har även visat att det bland ungdomar med svensk bakgrund finns en klar koppling till socioekonomisk bakgrund. Dessa resultat visar att socioekonomisk bakgrund har en separat inverkan på medlemskap i idrottsförening.

För att få en djupare bild av hur denna faktor påverkar deltagandet i jämförelse med kön och svensk/utländsk bakgrund har materialen även analyserats med hjälp av multipla diskriminanta analyser. Dessa analyser ger också möjligheter att jämföra inverkan av olika bakgrundsvariabler. I sådana analyser analyseras sambanden med olika variabler (t ex socioekonomisk bakgrund) efter kontroll för inverkan av övriga bakgrundsvariabler, vilket ger en bild av denna variabls mer direkta inverkan på deltagandet i idrottsförening. I de studerade modellerna, som genomförs separat för skolstadium, kommun och undersökningsår, analyseras huvudeffekter av kön, socioekonomisk bakgrund och svensk/utländsk bakgrund. Dessa huvudeffekter ger en bild av om socioekonomisk bakgrund har en allmän, generell påverkan på deltagandet, men också en bild av dess betydelse i relation till de båda övriga bakgrundsvariablerna. Ett signifikant samband visar att socioekonomisk bakgrund påverkar deltagandet oberoende av kön och svensk/utländsk bakgrund. I modellen har även alla tvåvägs interaktioner tagits med dvs. mellan socioekonomisk bakgrund och kön respektive svensk/utländsk bakgrund samt mellan kön och svensk/utländsk bakgrund för att få en bild av om sambanden och/eller olikheterna skiljer sig mellan olika undergrupper.

Två olika typer av resultat kan framträda. Om det finns en signifikant huvudeffekt och t. ex. en signifikant interaktion med kön eller svensk/utländsk bakgrund (se t ex resultaten från mellanstadiet 1985) visar resultaten att det finns en allmän ojämlikhet i deltagandet kopplat till socioekonomisk bakgrund men att denna skiljer sig mellan könen. Som vi redan konstaterat finns ojämlikhet både bland killar och bland tjejer men den signifikanta interaktionen visar att ojämlikheten skiljer sig mellan de båda könen. Det andra alternativet – ingen signifikant huvudeffekt men en signifikant interaktion (se t. ex. högstadiet år 1998 där det finns en signifikant interaktion mellan socioekonomisk och svensk/utländsk bakgrund), visar på att det inte finns en generell ojämlikhet

¹²¹ Se t.ex. Blomdahl, U, **Folkrörelserna och folket**, Blomdahl/Elofsson. **Hur många motionerar/idrottar för lite och vilka är dom?** Blomdahl/Elofsson, **Jämställd och jämlik! En studie av hälsa och offentligt resursutnyttjande på fritidsområdet bland barn och ungdomar i Stockholms stad i jämförelser med andra kommuner.** Blomdahl/Elofsson/Bergmark/Lengheden, **Ung livsstil Malmö.**

men att det finns en tydlig ojämlikhet i en speciell grupp i det aktuella fallet, antingen bland dem som har svensk bakgrund eller de som tillhör första eller andra generationens invandrare. Även om deltagandet i idrottsförening allmänt inte är ojämlikt är det ojämlikt i någon av dessa grupper.

8.2 Hur stor direkt inverkan har socioekonomisk bakgrund i Stockholm och Malmö?

I tabell 16 visar vi hur stor direkt inverkan socioekonomisk bakgrund har i förhållande till kön och svensk respektive utländsk bakgrund bland barn i mellanstadiet i Stockholm. Ingen studie har genomförts i mellanstadiet i Malmö.

Tabell 16. Stockholm mellanstadiet. Olika bakgrundsvariablers påverkan. Resultat från multipel diskriminantanalys – förekomst av signifikanta samband och förklaringsgrad (R^2) efter undersökningsår.

	Undersökningsår			
	1985	1998	2004/05	2014
Kön		***	***	***
Socioekonomisk bakgrund	**	***	***	***
Svensk/utländsk bakgrund			*	
<i>Interaktioner</i>				
Socioekonomisk * svensk/utländsk bakgrund.		+		+
Kön * Socioekonomisk bakgrund	*			
Kön * Svensk/utländsk bakgrund		**		*
R^2	10.6	6.0	8.9	11.8

+ $p < 0.10$; * $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$.

Resultaten från de multipla analyserna visar att barnens socioekonomiska bakgrund (tillsammans med kön) under hela perioden 1985–2014 haft en tydlig direkt (alltså efter kontroll för svensk/utländsk bakgrund) inverkan på deltagande i idrottsförening.

En närmare analys av resultaten (redovisas inte) visar tydligt att barn med lägre socioekonomisk bakgrund deltar i mindre utsträckning. Ser vi till kön handlar det självklart om lägre deltagande bland tjejer. I stor utsträckning är dessa skillnader likartade oberoende av kön och svensk/utländsk bakgrund men år 1985 framträder en signifikant interaktion mellan kön och socioekonomisk bakgrund.

I tabell 17 visas hur stor direkt inverkan socioekonomisk bakgrund har i förhållande till kön och svensk respektive utländsk bakgrund bland ungdomar i högstadiet i Stockholm olika år¹²².

¹²² Vi väljer att först redovisa Stockholm och Malmö och sedan de övriga kommuner vi kan följa över tid.

Tabell 17. Stockholm högstadiet. Olika bakgrundsvariablers påverkan. Resultat från multipel diskriminantanalys – förekomst av signifikanta samband och förklaringsgrad (R²) efter undersökningsår.

	Undersökningsår			
	1985	1998	2004/05	2014
Kön		***	***	***
Socioekonomisk bakgrund			***	***
Svensk/utländsk bakgrund		+		
<i>Interaktioner</i>				
Socioekonomisk * svensk/utländsk bakgrund		*	*	
Kön * Socioekonomisk bakgrund				
Kön * Svensk/utländsk bakgrund	+	*	*	*
R ²	5.7	4.0	6.8	7.6

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001.

Liksom på mellanstadiet är socioekonomisk bakgrund (och kön) centrala för att förklara deltagandet i idrottsförening i Stockholm. En klar skillnad är dock att socioekonomisk bakgrund får genomslag först i undersökningarna från 2004 och framåt (kön först från 1998 och framåt). Ojämligheten när det gäller deltagande i idrottsförening tycks på högstadiet ha utvecklats under senare tid. Före 2000-talet var den begränsad. Åren 1985 och 1998 framträder en signifikant interaktion mellan socioekonomisk och svensk/utländsk bakgrund. En analys av dessa interaktioner (resultaten redovisas ej) pekar mot större olikheter bland ungdomar med svensk bakgrund än bland dem som har utländsk bakgrund. En orsak till detta är det låga deltagandet (relativt de med svensk bakgrund) bland ungdomar som har den lägsta socioekonomiska bakgrunden.

I tabell 18 visas hur stor direkt inverkan socioekonomisk bakgrund har i förhållande till kön och svensk respektive utländsk bakgrund bland ungdomar i högstadiet i Malmö.

Tabell 18. Malmö högstadiet. Olika bakgrundsvariablers påverkan. Resultat från multipel diskriminantanalys – förekomst av signifikanta samband och förklaringsgrad (R²) efter undersökningsår.

	Undersökningsår	
	1996	2015
Kön	***	***
Socioekonomisk bakgrund	*	***
Svensk/utländsk bakgrund	*	+
<i>Interaktioner</i>		
Socioekonomisk * svensk/utländsk bakgrund	+	
Kön * Socioekonomisk bakgrund		
Kön * Svensk/utländsk bakgrund	**	*
R ²	8.2	12.8

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001.

Liksom på högstadiet i Stockholm är socioekonomisk bakgrund (och kön) centrala för att förklara deltagande i idrottsförening i Malmö. Även här är alltså deltagandet i idrottsförening klart ojämnt (och inte jämställt). Däremot framträder här inte tydliga interaktioner mellan socioekonomisk och svensk/utländsk bakgrund lika tydligt som i Stockholm. I gengäld måste vi observera att det finns en starkare koppling till utländsk bakgrund, speciellt då man ser till kön. Bland tjejer innebär utländsk bakgrund speciellt lågt deltagande i idrottsförening.

I tabell 19 redovisas resultaten i gymnasiet för Stockholm. Ingen studie är genomförd i gymnasiet i Malmö.

Tabell 19. Stockholm gymnasiet. Olika bakgrundsvariablers påverkan. Resultat från multipel diskriminantanalys – förekomst av signifikanta samband och förklaringsgrad (R^2) efter undersökningsår.

	Undersökningsår	
	2004/05	2014
Kön	***	+
Socioekonomisk bakgrund		**
Svensk/utländsk bakgrund	*	*
<i>Interaktioner</i>		
Socioekonomisk * svensk/utländsk bakgrund		
Kön * Socioekonomisk bakgrund		
Kön * Svensk/utländsk bakgrund	+	
R^2	5.6	6.2

+ $p < 0.10$; * $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$.

Oberoende av kön och svensk/utländsk bakgrund framträder även i gymnasiet en tydlig direkt inverkan av socioekonomisk bakgrund när det gäller deltagande i idrottsförening. De som har lägre sådan deltar i mindre utsträckning.

Som redan påpekats vid flera tillfällen saknas data för gymnasiet före 2004. Resultaten pekar på att svensk/utländsk bakgrund har en central betydelse för deltagandet i idrottsförening på gymnasiet vid bägge undersökningstillfällena. Ser vi till socioekonomisk bakgrund finns inget samband 2004 däremot ett tydligt samband 2014.

8.3 Hur stor direkt inverkan har socioekonomisk bakgrund i andra kommuner?

Resultaten från Stockholm (och högstadiet i Malmö) pekar på att socioekonomisk bakgrund har en tydlig direkt inverkan på deltagandet i föreningsidrotten. Ser man till utvecklingen över tid tycks denna påverkan snarast ha ökat. Frågan är om detta är specifikt för Stockholm och Malmö eller om man kan se liknande mönster även i andra kommuner. För att undersöka detta har vi även analyserat material från Jönköping (undersökningar vart tredje år 1997–2015), Helsingborg

(vart tredje år 2000–2015), Haninge (2004, 2008, 2012 och 2016¹²³) samt Huddinge (2009 och 2015). Resultaten från dessa analyser presenteras i tabellerna B 9-B 17 i bilagan.

Resultaten kan analyseras utifrån två perspektiv. För det första är det intressant att se om **direkta** samband med socioekonomisk bakgrund framträder även i de andra kommunerna. Om detta skulle gälla får vi ett stöd för att socioekonomisk bakgrund allmänt har en klar direkt påverkan, inte enbart i Stockholm och Malmö. Här måste vi dock göra en reservation. De kommuner som finns med är större städer eller förortskommuner till Stockholm, i detta material finns t.ex. inga mindre kommuner eller glesbygdskommuner¹²⁴. Bilden skulle ju kunna vara annorlunda i dessa. Skulle bilden däremot skilja sig tyder detta på att den socioekonomiska bakgrundens påverkan kan se olika ut i olika delar av Sverige. Däremot är det viktigt att komma ihåg att det även är så att de i högre socioekonomiska grupper deltar mer i en idrottsförening än de i lägre socioekonomiska grupper.

Det andra perspektivet handlar om förändringar över tid – har påverkan av socioekonomisk bakgrund ökat eller minskat över tid? Resultaten för Stockholm och Malmö pekar mot att dess påverkan har ökat. Gäller detta även om vi tar med fler kommuner? För att belysa dessa båda perspektiv redovisas antal signifikanta samband med socioekonomisk bakgrund i tabellen 20 (i de fall det framträder tendens till samband ($p < 0.10$) ges detta vikten 0.5). Antalet signifikanta samband ställs mot totala antalet fall för att göra siffrorna jämförbara.

När det gäller utvecklingen över tid studeras fyra tidsperioder: fram t o m 2000, 2001–2006, 2007–2012 samt 2013 och senare. Resultaten presenteras i tabell 20 uppdelat efter skolstadium.

¹²³ År 2016/17 gjordes ingen undersökning på mellanstadiet.

¹²⁴ Sävsjö undersöktes 1994, 2008 och 2013/14. Ett datahaveri har gjort att grundmaterialet 1994 inte längre finns. Studien 2008 är så liten att det statistisk är osäkert att undersöka direkta samband i den studien. 2018 genomförs en ny studie i Sävsjö. Då kan vi undersöka om den sociala ojämlikheten har ökat, är oförändrad eller minskat under perioden 2014–2018. Även på Värmdö genomförs en ny studie 2018. Då kan vi undersöka om den sociala ojämlikheten har förändrats. Den förra stora studien på Värmdö genomfördes 2014.

Tabell 20. Förekomst av direkta signifikanta samband med socioekonomisk bakgrund efter kommun respektive undersökningsperiod. Resultat från multipel diskriminantanalys uppdelat efter skolstadium.

	Mellanstadiet		Högstadiet		Gymnasiet	
	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)
Undersökningsperiod						
2000	3/5	0.60	1/7	0,14	0.5/3	0.17
2001 – 2006	4/6	0.67	3.5/6	0.58	1.5/6	0.25
2007 – 2012	4/7	0.57	2/7	0.29	4/7	0.57
2013 –	3/4	0.75	5/6	0.83	3/5	0.60
Kommun						
Jönköping	2/7	0.29	2/7	0.29	2.5/7	0.36
Helsingborg	4/6	0.67	4/6	0.67	2.5/6	0.42
Haninge	2/3	0.67	0.5/4	0.13	2/4	0.50
Huddinge	2/2	1.00	1/2	0.50	½	0.50
Stockholm	4/4	1.00	2/4	0.50	½	0.50
Malmö			1.5/2	0.75		

Om vi börjar med att se till utvecklingen över tid pekar de samlade resultaten mycket entydigt på att socioekonomisk bakgrund – på samtliga skolstadier – fått en klart starkare påverkan på deltagandet i idrottsförening. Minst är denna ökning på mellanstadiet där socioekonomisk bakgrund under hela den studerade tidsperioden haft en tydlig direkt inverkan. Kraftigast är ökningen på högstadiet men det finns också en tydlig ökning på gymnasiet.

Ser vi till olikheter mellan kommunerna tycks Jönköping skilja ut sig – här verkar socioekonomisk bakgrund ha en något mindre direkt påverkan än i övriga kommuner. Här är det inte heller lika klart att påverkan har ökat. Jönköping är därmed en kommun som bryter det mer allmänna mönstret, främst genom att socioekonomisk bakgrund här på alla skolstadier tycks ha en mer begränsad påverkan. Men även här finner vi tydliga exempel – under perioden 1997–2015 – på direkt påverkan, dock utan att detta följer något mer systematiskt tidsmönster.

8.4 Sammanfattning

Om vi skall summera resultaten kan vi på mellanstadiet konstatera att det i alla undersökningar under den studerade perioden (1985 till 2014) finns klara tecken på ojämlikhet när det gäller deltagande i idrottsförening. I detta avseende har det alltså inte skett några förändringar. När det gäller de högre stadierna – där det troligen främst handlar om att ungdomarna stannar kvar inom idrotten eller ej – tycks ojämlikheten främst ha utvecklats under den senare delen av denna period.

En tolkning av resultaten tyder på att det under en lång period (även före 1985) funnits en klar ojämlikhet när det gäller rekryteringen till idrottsförening. Före 2000-talet tycks denna ojämlikhet inte slå igenom när det gäller om man kommer att fortsätta med idrott. Möjligen har idrotten som social markör ännu inte fått en central plats. Efter 2000 framträder dock klara tydliga samband

med socioekonomisk bakgrund även på högstadiet och gymnasiet. **Resultaten pekar på att socioekonomisk bakgrund har fått en allt starkare påverkan.**

En klar slutsats är att socioekonomisk bakgrund (och därmed ojämlikheten) sedan lång tid tillbaka haft en klar inverkan när det gäller rekryteringen till idrotten. När det gäller frågan om man ska stanna kvar eller inte har denna haft en mindre påverkan, men ser vi till senare tid får den även här en stark påverkan. Sammantaget visar resultaten mycket tydligt på att ojämlikheten – i varje fall när det gäller frågan om att fortsätta med idrott – starkt har ökat de senaste åren.

9. Slutdiskussion

I det här kapitlet ska vi sammanfatta och analysera resultaten i den här forskningsrapporten.

9.1 Inledning

Syfte med den här forskningsrapporten är:

- Att beskriva hur deltagandet i föreningsidrotten (RF-idrotten) bland barn och ungdomar skiljer sig mellan olika socioekonomiska grupper översiktligt från 1939 till 2012 och i detalj 2013–2017.
- Att undersöka om ojämlikheten inom föreningsidrotten utifrån socioekonomisk bakgrund har ökat, är oförändrad eller har minskat.
- Att undersöka om sambanden mellan socioekonomisk bakgrund och deltagande i föreningsidrotten kvarstår efter kontroll för utländsk bakgrund bland killar respektive tjejer, dvs. i vilken utsträckning deltagandet i idrottsförening direkt påverkas av socioekonomisk bakgrund.

Den här rapporten bygger på svar från 77 857 barn i mellanstadiet och ungdomar i högstadiet och gymnasiet. Urvalsramen för studierna är samtliga skolelever i medverkande kommuner. Urvalet utgår från en definierad urvalsram och har genomförts slumpmässigt. Svarsfrekvensen i alla enskilda studier som genomförts och redovisats sedan 1984 är som lägst 70 %, i de flesta fall över 80 % och i några fall över 90 %¹²⁵. Svarsfrekvensen i hela materialet är sammantaget 80 %.

I den statliga utredningen från 1969 ”Idrott åt alla” diskuteras inte om det finns någon ojämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund när det gäller deltagande i föreningsidrotten. 1996 års statliga idrottsutredning hävdar att strukturella faktorer, t.ex. kön och köpförmåga inte nämnvärt påverkar deltagandet i idrottsföreningar. Däremot formulerar utredningen, liksom propositionen som följer på utredningen, att idrottspolitikerna ska ha både jämlikhet och jämställdhet som mål. I direktiven 2006 till idrottsutredningen finns inte målet om jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund med. Däremot står det i direktiven att förslagen ska analyseras utifrån ett jämställdhetsperspektiv.

Den statliga idrottsstödsutredningen från 2008 påpekar att forskningen visar att barn och ungdomar i lägre socioekonomiska grupper deltar mindre i föreningsidrotten. Under rubriken ”Allas möjligheter till deltagande” formuleras att statens stöd ska följas upp utifrån deltagarnas sociala bakgrund. I motsats till målet om jämställdhet finns inte begreppet jämlikhet (t.ex. utifrån socioekonomisk bakgrund) med som egen rubrik i den statliga utredningen. Föreningsidrotten diskuteras utifrån de tre huvudbegreppen folkhälsa, jämställdhet och integration.

I budgetpropositionen för 2018 uppmärksammas att barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna deltar mindre i föreningsidrotten. En av utgångspunkterna för statens stöd ska vara att alla, t.ex. utifrån social bakgrund eller funktionsnedsättning, ska kunna delta i föreningsidrotten. Observeras ska dock att social bakgrund reduceras till tjejer med utländsk bakgrund och till barn och ungdomar i ”socialt utsatta geografiska områden”¹²⁶. Inte heller i regeringens

¹²⁵ För en detaljerad genomgång av urvalsram, urval och svarsfrekvens se kapitel 2.

¹²⁶ Ung livsstil har undersökt livsstilen i låg- och högstatusområden. Se Elofsson/Blomdahl/Lengheden/Åkesson, **Ungas livsstil i låg- och högstatusområden. En studie i åldersgruppen 13-16 år.**

proposition diskuteras de lägre socioekonomiska gruppernas mindre deltagande utifrån begreppet jämlikhet.

Vi ser att Stockholm stad i de olika idrottspolitiska programmen sedan 1993 har haft som mål med sina ekonomiska och personella satsningar att i större utsträckning stimulera barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna till fysisk aktivitet, dels allmänt och dels genom deltagande i föreningsidrotten (RF-idrotten). Det ska dock noteras att staden inte förrän i det idrottspolitiska programmet 2018–2022 använder begreppet jämlikhet när olika socioekonomiska gruppers fysiska aktivitet och deltagande i föreningsidrotten uppmärksammas och mål formuleras.

Haninge kommun har i sitt senaste idrottspolitiska program tydligt formulerat målet om jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund. Malmö, Helsingborg, Jönköping och Huddinge har mål om jämlikhet utifrån t.ex. funktionsnedsättning. Däremot har ingen av dessa fyra kommuner fram till 2017 formulerat mål om jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund. Malmö har dock sedan 2017 som nämndmål att skapa jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund. Så här formuleras nämndmålet: ”fritidsnämnden ska skapa möjligheter för att alla barn och unga ska kunna aktivera sig på sin fritid oavsett ekonomiska förutsättningar”¹²⁷.

Riksidrottsförbundet formulerar inga mål om att nå barn och ungdomar i olika socioekonomiska grupper i programmen fram till 2015. RF hävdar fram till 2015 att i princip ingen behöver avstå av ekonomiska skäl. Målet om jämställdhet mellan könen är däremot väl formulerade i RF:s skrivelser sedan länge tillbaka. I RF:s strategi från 2015 anges att det existerar en social ojämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund när det gäller deltagande i föreningsidrotten. Målet för RF är att inga barn och ungdomar år 2025 ska behöva avstå på grund av ekonomiska förutsättningar.

Sammanfattningsvis visar vår studie:

- Barn, ungdomar och vuxna i de högre socioekonomiska grupperna har varit överrepresenterade i föreningsidrotten (RF-idrotten) sedan den första studien för mer än 70 år sedan¹²⁸. Detta oberoende av om socialgrupp, ekonomiska resurser, föräldrarnas utbildningsnivå, boendeform eller socioekonomisk grupp har använts som mått på social bakgrund. Detta även oberoende av vilka forskare som har genomfört studien. Störst är skillnaderna bland tjejer.
- Ung livsstils egna studier i samtliga kommuner sedan 1985 visar att barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna har varit överrepresenterade, med något enskilt undantag, i föreningsidrotten. Störst är skillnaderna bland tjejer.
- Studierna som genomförts inom Ung livsstil i många kommuner efter 2012 visar entydigt att barn och ungdomar från högre socioekonomiska grupper i betydligt större utsträckning deltar i föreningsidrotten än de från lägre socioekonomiska grupper. Skillnaderna är minst lika stora eller större än de som framkommer i tidigare studier. Fortfarande är skillnaderna större bland tjejer än bland killar.
- Ung livsstils studier visar att barn och ungdomar i högre socioekonomiska grupper, även efter kontroll för utländsk bakgrund, deltar i högre utsträckning i föreningsidrotten än barn och

¹²⁷ Fritidsnämnden i Malmö, **Nämndbudget 2018**, sid. 25.

¹²⁸ Detta gäller studier där det funnits en bestämd urvalsram, där urvalet är slumpmässigt draget från urvalsramen och där svarsfrekvensen är minst 70 %.

ungdomar i lägre socioekonomiska grupper. Detta innebär att socioekonomisk bakgrund har en direkt inverkan på deltagandet både bland killar och bland tjejer. Även efter kontroll för utländsk bakgrund är skillnaderna störst i tjejgruppen.

- Ung livsstils studier visar att ojämlikheten har ökat i Stockholm och i de flesta andra kommuner. I några skolstadier i någon kommun är ojämlikheten oförändrad. Inte i något fall har ojämlikheten i föreningsidrotten utifrån socioekonomisk bakgrund minskat.

9.2 Varför är de i högre socioekonomiska grupperna överrepresenterade i föreningsidrotten i dag liksom för 70 år sedan?

Forskare och andra utredare har sedan 70 år tillbaka visat att de i högre socioekonomiska grupper, med något undantag, deltar mer i föreningsidrotten än de i lägre socioekonomiska grupper¹²⁹. Detta oberoende av om socialgrupp, ekonomiska resurser, föräldrarnas utbildningsnivå, boendeform eller socioekonomisk grupp har använts som mått på socioekonomisk bakgrund. Vad är då orsakerna till detta? Vi koncentrerar oss här på att söka svar i barn och ungdomsgruppen. I första hand söker vi i det här avsnittet mekanismer som verkat i förhållande till socioekonomisk bakgrund under hela tidsperioden.

Ung livsstils studier visar alltså sedan 1985 att socioekonomisk bakgrund har en direkt inverkan på deltagande i föreningsidrotten. Skillnaderna mellan de högre respektive lägre socioekonomiska gruppernas deltagande i föreningsidrotten kan inte reduceras till att det i de lägre socioekonomiska grupperna finns fler barn och ungdomar med utländsk bakgrund¹³¹.

Det finns alltså generella ojämlikhetsmekanismer som verkar oberoende av svensk eller utländsk bakgrund eller i vilket område barn och ungdomar bor¹³². Eftersom vi inte har tillgång till grundmaterialet i de studier som genomförts före 1984 kan vi inte avgöra om socioekonomisk bakgrund även i dessa studier har haft en direkt inverkan.

Något säkert svar på frågan varför de i högre socioekonomiska grupper deltar så mycket mer i föreningsidrotten än de i lägre socioekonomiska grupper går inte att ge. Vi har dock i ett antal

¹²⁹ För en närmare diskussion se: Blomdahl/Elofsson, **Fritids- och kulturvanor i Eskilstuna**. Blomdahl, U, **Folkrorelserna och folket**. Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottar för lite och vilka är dom?** Blomdahl/Elofsson/Åkesson/Lengheden, **Segrar föreningslivet?** Blomdahl/Elofsson, **Jämställd och jämlik! – en studie av hälsa och offentligt resursutnyttjande på fritidsområdet bland barn och ungdomar i Stockholms stad i jämförelse med andra kommuner**. Blomdahl/Elofsson/Bergmark/Lengheden, **Ung livsstil Malmö**. Larsson, B, **Ungdomar och idrotten: Tonåringars idrottande i fyra skilda miljöer**.

¹³⁰ Vi möter ibland på föreläsningar påståenden om att den sociala snedrekryteringen till föreningsidrotten beror på att det är många invandrare i de lägre socioekonomiska grupperna. Vi har visat att även bland de ungdomar som liksom sina föräldrar är födda i Sverige deltar de i socioekonomisk grupp 1 och 2 i betydligt större utsträckning än de i socioekonomisk grupp 4 och 5 i idrottsförening. Se Blomdahl/Elofsson, **Jämställd och jämlik! – en studie av hälsa och offentligt resursutnyttjande på fritidsområdet bland barn och ungdomar i Stockholms stad i jämförelse med andra kommuner**, sid. 35.

¹³¹ Se avsnitt 3.3, kapitel 7 och tabellerna B 3–B 8 i bilagan.

¹³² Barn och ungdomar som bor i villa/radhus deltar mer i föreningsidrotten än de som bor i hyreslägenheter även i utsatta områden och de i lägre socioekonomiska grupper deltar lika lite oberoende vilket område de bor i. Se Blomdahl/Elofsson, **Jämställd och jämlik – en studie av hälsa och offentligt resursutnyttjande på fritidsområdet bland barn och ungdomar i Stockholm stad i jämförelse med andra kommuner**.

forskningsrapporter försökt ringa in orsaker till att barn och ungdomar i högre socioekonomiska grupper deltar mer i föreningsidrotten och är mer fysiskt aktiva än barn och ungdomar i lägre socioekonomiska grupper¹³³. Vuxna i de högre socioekonomiska grupperna är även oftare medlem i idrottsföreningar och är fysiskt aktiva totalt i mycket större grad än vuxna i de lägre socioekonomiska grupperna. Orsaken till ojämlikheten i idrottsförening ska alltså inte förstås utifrån att barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna föredrar att vara fysiskt aktiva på andra områden.

Den sociala snedrekryteringen till idrottsföreningar ska sökas i att barn och ungdomar i högre socioekonomiska grupper i större utsträckning stimuleras (socialiseras) till deltagande i idrottsförening (föräldrarna har själva varit med i högre utsträckning och dessutom tycker de att det är viktigare att barnen är med i en idrottsförening/är fysiskt aktiva). Föräldrar i de högre socioekonomiska grupperna är mer fysiskt aktiva än föräldrar i de lägre socioekonomiska grupperna¹³⁴. Den större fysiska aktiviteten bland föräldrar i högre socioekonomiska grupper leder med ganska stor säkerhet deras egna barn dels till fysisk aktivitet i allmänhet, dels till deltagande i föreningsidrotten i synnerhet¹³⁵.

Barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna har dessutom i större utsträckning än i de lägre också stimulerats till och erövat den långsiktighetskod som krävs för deltagande i skolan och i skolliknande fritidsaktiviteter som idrottsförening och kulturskolan¹³⁶. De som har långsiktighetskoden upplever troligtvis i större utsträckning än de som inte har den att fritidsaktiviteter som idrottsförening och kulturskolan svarar mot det de tycker är meningsfullt.

Den tredje orsaken till att barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna sedan många år tillbaka har varit, och är i dag, överrepresenterade i RF-idrotten kan sökas i kostnaderna (medlemsavgift, träningsavgift, avgifter för tävlingar, kostnader för utrustning, avgifter för träningsläger o.s.v.) som krävs för deltagande. Mikael Tåhlin har i sin avhandling visat att vuxna med större ekonomiska resurser deltar mer i de flesta instrumentella fritidsaktiviteter¹³⁷. Tillgången till större ekonomiska resurser har enligt Tåhlin både en direkt och en indirekt påverkan på deltagandet. I sitt försök att förklara sambandet mellan ekonomiska resurser och deltagande i olika fritidsaktiviteter för Tåhlin in begreppet kontrollvidd. Han skriver: ”Värdet av växande ekonomiska resurser antas huvudsakligen ligga i att individens kontrollvidd ökar – mängden möjliga handlingar blir större¹³⁸.

Tolkar vi Tåhlin rätt menar han att mängden möjliga handlingar både mentalt och faktiskt blir fler

¹³³ Fysiskt aktiv totalt mäts genom deltagande i idrottsförening, med i dans, med i gruppträning (t.ex. aerobics), gått på gym och egen fysisk aktivitet se Blomdahl/Elofsson/Bergmark/Lengheden, **Ung Livsstil Malmö**, kapitel 17. För resultat kring fysiskt aktiva i olika socioekonomiska grupper se B 38 i bilagan.

¹³⁴ Se tabellerna B 18, B 19, B 20, B 21 och B 30 i bilagan.

¹³⁵ Se t.ex. SCB, **Fritid 1976–2002**, t.ex. kapitel 6.

¹³⁶ Långsiktighetskoden behandlas närmare redan i 1939 års ungdomsutredning. Se SOU 1947:12, **Ungdomens fritidsverksamhet**. Huch, K, **Vägen in i klassamhället**. Malmgren, G, **Gymnasiekulturer**. Blomdahl, U, **Fritidsaktiviteternas kumulativitet**. Blomdahl/Elofsson, **Hur många idrottar/motionerar för lite och vilka är dom?** Se också Jönsson m.fl, **Skola – fritid – framtid** och Ambjörnsson, F, **I en klass för sig. Genus, klass och sexualitet bland gymnasieelever**. Dahlgren, A, **Två världar. Om ungdomar och könsroller. Ett kunskapsociologiskt perspektiv**.

¹³⁷ Tåhlin, M, **Arbetets värde och kostnader**, sid 29. För en definition av instrumentella fritidsaktiviteter se Blomdahl, U, **Fritidsaktiviteternas kumulativitet**, sid. 18–21.

¹³⁸ Tåhlin, M, **Arbetets värde och kostnader**, sid 115.

med större ekonomiska resurser. De som har större ekonomiska resurser har då större möjligheter än de med mindre ekonomiska resurser att låta sina barn både pröva olika idrotter och låta dem fortsätta när kostnaderna ökar. Våra studier i samtliga kommuner visar också att barn och ungdomar i högre socioekonomiska grupper är med i båda de kostnadskrävande aktiviteterna idrottsförening och kulturskolan i högre grad än barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna¹³⁹. Dessutom framgår det i våra studier att barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna i högre utsträckning är med i fler idrottsföreningar än barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna¹⁴⁰.

9.3 Varför är tjejer i de lägre socioekonomiska grupperna med i så liten utsträckning i föreningsidrotten?

Vad kan orsakerna vara till att tjejer i de lägre socioekonomiska grupperna i så liten utsträckning är med i en idrottsförening? En förklaring som brukar framföras är att tjejer med utländsk bakgrund i stor utsträckning tillhör socioekonomisk grupp 4 och 5. Dessa tjejer skulle då, i motsats till killar med utländsk bakgrund, inte få vara med eller stimuleras till deltagande i föreningsidrotten. Vi har dock visat att de socioekonomiska skillnaderna generellt är störst även bland tjejer med svensk bakgrund (både mamma och pappa och barnet själv är födda i Sverige)¹⁴¹. Orsakerna till skillnaderna kan alltså inte reduceras till att många tjejer i de lägre socioekonomiska grupperna har utländsk bakgrund.

Inte heller skiljer sig killar och tjejer åt socioekonomiskt när det gäller i vilken utsträckning deras mamma och pappa idrottar/motionerar, vilka ekonomiska resurser föräldrarna har eller i vilken utsträckning föräldrarna har en långsiktighetskod¹⁴².

Var ska vi söka orsakerna till att tjejer i de lägre socioekonomiska grupperna i så liten grad attraheras av och deltar i RF-idrotten? De orsaker som påverkar både killar och tjejer i de lägre socioekonomiska grupperna har behandlats under avsnitt 9.2.

Ska orsakerna till tjejernas låga deltagande i föreningsidrotten sökas i att tjejer i de lägre socioekonomiska grupperna är mer fysiskt aktiva på andra områden? Svaret på frågan är nej. Tjejerna i de lägre socioekonomiska grupperna är även underrepresenterade när det gäller att delta i danskurser, vara med på gruppträning, t.ex. spinning, nyttja gym inne och ute, besöka simhall, utöva spontanidrott osv.

I tabell 21 visar vi i vilken utsträckning tjejer är med i idrottsförening respektive fysiskt aktiva totalt i Stockholm och Malmö.

¹³⁹ Blomdahl/Elofsson, **Jämställd och jämlik! En studie av hälsa och offentligt resursutnyttjande på fritidsområdet bland barn och ungdomar i Stockholms stad i jämförelser med andra kommuner.**

¹⁴⁰ Detta gäller även bland de barn som är med i en idrottsförening. Pojkar i mellanstadiet i socioekonomisk grupp 1 är med i 1,46 idrottsföreningar i snitt medan motsvarande siffra bland pojkar i socioekonomisk grupp 5 är 1,10. Motsvarande siffror bland tjejer i mellanstadiet är 1,52 respektive 1,13. Skillnaderna är signifikanta och även signifikanta efter kontroll för utländsk bakgrund.

¹⁴¹ Se också B 3–B 8 i bilagan.

¹⁴² Gun Malmgren visar att det är större skillnader när det gäller att läsa böcker bland killar än bland tjejer i olika socioekonomiska grupper. Se Malmgren, G, **Gymnasiekulturer**, sid. 304.

Tabell 21. Högstadiet. Tjejer. Andel (%) fysiskt aktiva totalt och med i idrottsförening i olika socioekonomiska grupper.

	1	2	3	4	5	Sign. nivå	Sign. nivå efter kontroll för utländsk bakgrund
Stockholm							
Med i idrottsförening	56	48	30	18	13	***	***
Fysiskt aktiva totalt	67	59	43	28	26	***	**
Malmö							
Med i idrottsförening	62	42	35	20	14	***	***
Fysiskt aktiva totalt	69	63	48	36	28	***	***

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001.

Tabellen visar att tjejer i de lägre socioekonomiska grupperna både i liten utsträckning är med i en idrottsförening och i liten grad är fysiskt aktiva totalt. Skillnaderna kvarstår även efter kontroll för utländsk bakgrund. Vi ser också att både andelen deltagande i idrottsförening och fysiskt aktiv totalt sjunker kontinuerligt från den högsta socioekonomiska gruppen till den lägsta.

Visar också resultaten i våra studier att tjejer i de lägre socioekonomiska grupperna i mindre utsträckning än tjejer i de högre socioekonomiska grupperna tycker att idrott och motion är viktigt? Svaret på frågan är ja!

Vi ser att tjejer i de lägre socioekonomiska grupperna i mindre grad än både tjejer i de högre socioekonomiska grupperna och killar i de lägre socioekonomiska grupperna tycker att kommunerna ska satsa på idrott (idrottsanläggningar och idrottsföreningar)¹⁴³. Detta gäller även tjejer med svensk bakgrund¹⁴⁴. Dessutom anger tjejer i de lägre socioekonomiska grupperna i mycket mindre grad än tjejer i de högre socioekonomiska grupperna att deras föräldrar tycker att det är viktigt att de är med i en idrottsförening¹⁴⁵.

De vill heller inte i samma utsträckning som tjejer i de högre socioekonomiska grupperna varje vecka delta i en idrottsförening¹⁴⁶. Dessutom är tjejer i de lägre socioekonomiska grupperna mindre intresserade av att generellt idrotta/motionera¹⁴⁷.

De tycker också att det är mindre viktigt att vara bra i en idrott¹⁴⁸. Tjejer i de lägre socioekonomiska grupperna tycker i minst utsträckning att det är viktigt att vinna, tävla, spela med bästa laget, bli bäst och att elitsatsa¹⁴⁹. Det senast nämnda gäller framför allt bland tjejer med svensk bakgrund i de lägre socioekonomiska grupperna¹⁵⁰. Vi ser också att tjejer i de lägre socioekonomiska grupperna har

¹⁴³ Se B 22 och B 24 i bilagan. Se också Elofsson/Blomdahl/Lengheden/Åkesson, **Ung livsstil i låg- och högstatusområden**, sid. 24.

¹⁴⁴ Se B 23 och B 25 i bilagan.

¹⁴⁵ Se B 30 i bilagan.

¹⁴⁶ Se B 31 i bilagan.

¹⁴⁷ Se B 32 i bilagan.

¹⁴⁸ Se B 34 i bilagan.

¹⁴⁹ Se B 26 och B 28 i bilagan.

¹⁵⁰ Se B 27, B 29, B 35 och B 36 i bilagan.

sämre skolbetyg i ämnet idrott och hälsa än tjejer i de högre socioekonomiska grupperna^{151 152 153}.

Vad kan då ligga bakom att tjejerna i de lägre socioekonomiska grupperna i minst utsträckning attraheras av deltagande i idrottsförening i synnerhet, fysisk aktivitet i allmänhet samt i mindre utsträckning har preferenser för idrott/motion och satsningar på idrott?

Följer vi Björnsson m.fl. skulle en av orsakerna kunna vara att könsrollerna i förhållande till idrott är mer konventionella i de lägre socioekonomiska grupperna¹⁵⁴. Tjejer från lägre socioekonomiska grupper förväntas i mindre grad än tjejer i högre socioekonomiska grupper och killar i alla socioekonomiska grupper delta i idrottsförening och vara fysiskt aktiva. Betties slutsats är att begränsade ekonomiska och kulturella resurser gör det svårt för majoriteten av arbetarklasstjejerna i hennes studie att röra sig över klassgränser för att inta medelklasspositioner. Tjejernas identitetsformationer sker ofta i enlighet med klassposition genom till exempel sätt att klä sig eller val av fritidsaktiviteter och studieämnen. Betties beskriver hur tjejerna således omedvetet själva började konstruera framtida klassidentiteter på samma gång som föräldrarnas ekonomiska och kulturella resurser skapar begränsningar som kan göra klassresan svår, men inte omöjlig¹⁵⁵.

Huvudorsakerna till det låga deltagandet i idrottsförening ska enligt oss, Björnsson, Betties m.fl. sökas i de konventionella könsroller dessa tjejer växer upp med i förhållande till idrottsföreningar och att vara fysiskt aktiva. Eller för att uttrycka det på ett delvis annorlunda sätt: deltagande i idrottsförening och att vara fysiskt aktiv ingår bland tjejer i de lägsta socioekonomiska grupperna inte i det ”paket” av praktiker som ligger till grund för tjej- och kvinnoblivandet på samma sätt som för tjejer i de högre socioekonomiska grupperna.

En ytterligare orsak kan vara att tjejer i de lägre socioekonomiska grupperna inte, i samma utsträckning som killar i de lägre socioekonomiska grupperna, kan se, hoppas och ha idrotten som språngbräda till ett ekonomiskt oberoende som vuxna. Antalet tjejer som kan försörja sig på sin idrott är ju betydligt färre än antalet killar. De stora ekonomiska ersättningsarna går också till killar på elitnivå.

¹⁵¹ Se B 33 i bilagan.

¹⁵² Sollerhed visar att skillnaderna i fysisk kapacitet är störst bland tjejerna. Var femte tjej på praktiska gymnasieprogram har så låg syreupptagningsförmåga att de redan låg i riskzonen för hjärt- och kärlsjukdomar. Se Sollerhed, **Young today – adult tomorrow**, sid 59. Det är också enligt Sollerheds och våra egna studier tjejerna på de yrkesförberedande linjerna som är fysiskt aktiva i mindre utsträckning. Tjejer på de yrkesförberedande programmen tillhör enligt alla våra studier i stor utsträckning de lägre socioekonomiska grupperna.

¹⁵³ Däremot skiljer sig inte tjejernas önskemål i olika socioekonomiska grupper kring vilka idrottsanläggningar som kommunerna ska satsa på i första hand. Se: Blomdahl m.fl., **Ung livsstil Malmö**.

¹⁵⁴ Se Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar för lite och vilka är dom?** kapitel 8. Se också Björnsson, M, **Kön och skolframgång: tolkningar och perspektiv**.

¹⁵⁵ Sixtensson, J, **Häri från till framtiden**, sid. 30. Betties, J, **Women without class: girls, race and identity**, t.ex. sid. 42 och 190.

9.4 Tycker killar i de lägre socioekonomiska grupperna att idrott/motion är mindre viktigt än killar i de högre socioekonomiska grupperna?

I tabellerna 3–5 framgår att killar i de lägre socioekonomiska grupperna har ett lägre deltagande i idrottsförening, även efter kontroll för utländsk bakgrund, än killar i de högre socioekonomiska grupperna. Våra studier visar också att killar i de lägre socioekonomiska grupperna är mindre fysiskt aktiva totalt än killar i de högre socioekonomiska grupperna¹⁵⁶. Orsakerna till att barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna deltar mindre i idrottsförening och är mindre fysiskt aktiva har vi försökt förklara i avsnitt 9.2.

Ung livsstils studier visar att tjejer i de lägre socioekonomiska grupperna tycker idrott/motion är mindre viktigt än tjejer i de högre socioekonomiska grupperna. Frågan är om även killar i de lägre socioekonomiska grupperna tycker att idrott/motion är mindre viktigt än killar i de högre socioekonomiska grupperna? Svaret på frågan är, med något undantag, nej.

Det finns inga signifikanta skillnader mellan i vilken utsträckning killar i olika socioekonomiska grupper tycker att kommunerna ska satsa på idrott (idrottsanläggningar och idrottsföreningar)¹⁵⁷. I Malmö får vi heller inte signifikanta skillnader när det gäller att vilja vara aktiv i en idrottsförening varje vecka. I Stockholm ser vi dock att killar i de lägre socioekonomiska grupperna i mindre utsträckning varje vecka vill vara aktiva i en idrottsförening¹⁵⁸. I Stockholm kan vi konstatera att killar i de socioekonomiska grupperna 2–5 i samma utsträckning är intresserade av att idrotta/motionera. Killar i socioekonomisk grupp 1 är dock mest intresserade av att idrotta/motionera¹⁵⁹. Killar i olika socioekonomiska grupper tycker också i ungefär lika stor utsträckning att det är viktigt att vinna, tävla, spela i bästa laget, bli bäst och elitsatsa¹⁶⁰. Dessutom ser vi att killarna i de olika socioekonomiska grupperna tycker att det är lika viktigt att vara bra i en idrott¹⁶¹.

Hur ska vi förstå att killar i de lägre socioekonomiska grupperna har ungefär samma preferenser för idrott/motion som killar i de högre socioekonomiska grupperna och vad är förklaringarna till att killar i de lägre socioekonomiska grupperna, trots likartade preferenser för idrott, deltar så mycket mindre i RF-idrotten? Tjejer i de lägre socioekonomiska grupperna är minst medlemmar i föreningsidrotten och tycker också i minst utsträckning att idrott/motion är viktigt.

Låt oss börjar med frågan varför killar i de lägre socioekonomiska grupperna, som vi har visat tidigare i detta avsnitt, har ungefär samma preferenser för idrott/motion som killar i de högre socioekonomiska grupperna. Det tycks alltså finnas en gemensam killkultur gällande hur viktig idrott/motion är. En killkultur där det också är ungefär lika viktigt oberoende socioekonomisk bakgrund att t.ex. vinna, spela med bästa laget och elitsatsa (idrottens investeringsvärde), att bygga upp kroppen och få bra kondition (investering i kropp) och ha kul och uppleva gemenskap (idrottens egenvärde)¹⁶².

Varför finns det, oberoende av socioekonomisk bakgrund, en gemensam killkultur när det gäller

¹⁵⁶ Se B 37 i bilagan.

¹⁵⁷ Se B 22 och B 24 i bilagan.

¹⁵⁸ Se B 30 i bilagan.

¹⁵⁹ Se B 32 i bilagan.

¹⁶⁰ Se B 26 och B 28 i bilagan.

¹⁶¹ Se B 34 i bilagan.

¹⁶² Se Elofsson m.fl. *Vilka värden söker barn och ungdomar i idrotten?*, 2018.

preferenser för idrott? I tidigare forskning finns inte, så långt vi har översikt, några hypoteser kring detta. Vi vet att idrotten har startats av män för män, att män är styrelseledamöter och tränare i störst utsträckning, att åskådarna på idrottstävlingar domineras av män och att de mest hyllade idrottsstjärnorna är män. Ung livsstils forskning visar också att spontanidrotten starkt domineras av killar/män. Forskningen visar också att män i större utsträckning än kvinnor kan försörja sig på sin idrott samt att killar i större utsträckning än tjejer anger föreningsidrotten som viktigaste fritidsintresse. Vi har också visat att föreningsidrotten har en hög status bland killar oberoende av socioekonomisk bakgrund. Svaret på frågan ska alltså sökas i att det är lika viktigt för killar oberoende socioekonomisk bakgrund att konstruera kön genom idrott.

Vad är då orsakerna till att killar i lägre socioekonomiska grupper, trots att de har likartad syn på idrotten som killar i högre socioekonomiska grupper, deltar mindre i föreningsidrotten och är mindre fysiskt aktiva? Sociologen Harald Swedner formulerade redan på 1960-talet barriärteorin¹⁶³. Han menade att orsakerna till att de i lägre socioekonomiska grupper deltar mindre i de flesta offentligt organiserade fritids- och kulturaktiviteter ska sökas i gruppens samhälleliga omständigheter. En av barriärerna är då enligt Swedner dålig ekonomi. Swedner menade också om vi förstår honom rätt att preferenser kan vara en barriär och att deltagande i och preferenser för en aktivitet oftast sammanfaller. Arvidsson/Bucht hävdar dock att preferenser och barriärer är två skilda faktorer¹⁶⁴. Vår studie visar också att killar oberoende av socioekonomisk bakgrund har likartade positiva preferenser för idrott men att killar i lägre socioekonomiska grupper deltar mindre än killar i högre socioekonomiska grupper.

Vi har liksom Swedner, Tåhlin m.fl. antagit att dålig ekonomi är en viktig orsak (barriär) till att barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna deltar mer sällan i idrottsförening än de i högre socioekonomiska grupperna. Andra barriärer för att killar i de lägre socioekonomiska grupperna ska delta i en idrottsförening ska sökas bl.a. i att föräldrarna i de lägre socioekonomiska grupperna i mindre utsträckning har socialiserat sina barn och ungdomar till idrott och motion samt att barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna själva i mindre utsträckning är bärare av en långsiktighetskod.

9.5 Varför större ojämlikhet i föreningsidrotten utifrån socioekonomisk bakgrund bland tjejer än bland killar?

Vår studie visar att ojämlikheten utifrån socioekonomisk bakgrund när det gäller deltagande i idrottsförening är större bland tjejer än bland killar. Vi har i avsnitt 9.3 försökt ringa in orsakerna till att tjejer i de lägre socioekonomiska grupperna i liten grad attraheras av RF-idrotten. Vi har också visat att tjejer i de högre socioekonomiska grupperna deltar i idrottsförening i större utsträckning. Tjejer i de högre socioekonomiska grupperna gör kön i förhållande till idrottsförening i ungefär lika stor utsträckning (läs något mindre) som killar i de högre socioekonomiska grupperna.

Är då inte tjejer i de lägre socioekonomiska grupperna överrepresenterade i någon specialidrott? Svaret på frågan är nej. Tjejer i socioekonomisk grupp 4 och 5 är inte överrepresenterade i något

¹⁶³ Swedner, H, ”Barriärer mot finkulturen” i, Jansson, C-G, red, **Det differentierade samhället**.

¹⁶⁴ Bucht/Arvidsson, **Fritiden i Sverige**, t.ex. kapitel 7.

specialidrottsförbund (kan vara så i en kommun i ett skolstadium men inte generellt)¹⁶⁵. Dessutom är tjejer i socioekonomisk grupp 4 och 5 underrepresenterade i förhållande till tjejer i övriga socioekonomiska grupper i den största RF-idrotten, fotboll. Tjejer i socioekonomisk grupp 1 och 2 är däremot överrepresenterade i förhållande till tjejer i de lägre socioekonomiska grupperna i en rad idrotter, t.ex. gymnastik, ridning, tennis, golf, konstakning och segling. De stora skillnaderna utifrån socioekonomisk bakgrund när det gäller deltagande i RF-idrotten ska alltså sökas i att idrotten får klart olika roll för könsidentiteten i olika socioekonomiska grupper.

Killar i olika socioekonomiska grupper konstruerar däremot kön i förhållande till föreningsidrotten på mer likartat sätt än tjejer i olika socioekonomiska grupper. Killar i de lägre socioekonomiska grupperna är överrepresenterade i boxning, brottning, vissa stilar inom budoförbundet osv. och är i lika stor utsträckning med i den stora idrotten basket och i den största idrotten fotboll, som killar i de högre socioekonomiska grupperna. Därför blir avståndet mellan de olika socioekonomiska grupperna inte lika stort bland killar som bland tjejer.

9.6 Varför har ojämlikheten utifrån socioekonomisk bakgrund ökat i föreningsidrotten sedan 1985?

Forskningen sedan minst 70 år tillbaka har visat att personer från högre socioekonomiska grupper, med något undantag, deltar mer i föreningsidrotten än de i lägre socioekonomiska grupper. Har skillnaderna ökat, är oförändrade eller minskat om vi jämför med för 70 år, 60 år, 50 år eller 40 år tillbaka? Denna fråga kan vi inte svara på beroende på att olika forskare/ utredare har använt olika mått på socioekonomisk bakgrund. Några har använt arbetare och tjänstemän, andra forskare/utredare socialgrupp, en tredje grupp av forskare/utredare boendeform (t.ex. villa kontra hyreslägenhet), en ytterligare grupp forskare/utredare har använt utbildningsnivå. Forskarna/utredarna har också studerat olika åldersgrupper.

Ung livsstil har sedan 1984 använt samma mått på socioekonomisk bakgrund. Vi kan därför följa utvecklingen över tid i ett antal kommuner separat i mellanstadiet, högstadiet och gymnasiet. Urvalsramen, tekniken för urvalet och svarsfrekvensen är likartad i alla de enskilda kommunerna. Vi har också ställt frågan om medlemskap och aktivitet i idrottsförening på samma sätt under hela undersökningsperioden¹⁶⁶.

Ung livsstils studier visar att ojämlikheten utifrån socioekonomisk bakgrund när det gäller deltagande i föreningsidrotten (RF-idrotten) har ökat i Stockholm och i de flesta andra kommuner. I något skolstadium i någon kommun är ojämlikheten oförändrad. **Inte i något fall har ojämlikheten utifrån socioekonomisk bakgrund minskat vare sig bland killar eller bland tjejer när det gäller deltagandet i idrottsförening.**

Vad är då orsakerna till att ojämlikheten utifrån socioekonomisk bakgrund generellt har ökat när

¹⁶⁵ Tabellerna visas inte här. Tjejer i de lägre socioekonomiska grupperna är med i en basketförening i samma utsträckning som tjejer i de högre socioekonomiska grupperna. Den socioekonomiska bakgrunden på dem som deltar i en rad specialidrotter redovisas i ett antal mindre rapporter. Se: www.stockholm.se/idrott/forskning. Se också vår kommande rapport 2020: Blomdahl/Elofsson/Lengheden/Åkesson/Bergmark, Vilka RF-idrotter når upp till RF:s mål om jämlikhet och jämställdhet?

¹⁶⁶ Se kapitel 2.

det gäller deltagande i föreningsidrotten? Något säkert svar på frågan går inte att ge. Vi har dock under i avsnitten 9.2, 9.3, 9.4 och 9.5 i den här rapporten och i tidigare forskningsrapporter försökt ringa in orsakerna till att barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna deltar mer i föreningsidrotten än barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna¹⁶⁷.

Ojämligheten utifrån socioekonomisk bakgrund över tid i föreningsidrotten har vi dock tidigare inte vare sig beskrivit i detalj eller analyserat. Det har heller inte, så långt vi har översikt, någon annan forskare/utredare gjort. Några tidigare förklaringsmodeller för utvecklingen av ojämlikhet över tid kan vi alltså inte förhålla oss till.

Orsakerna till ojämlikheten utifrån socioekonomisk bakgrund i föreningsidrotten har vi, i våra rapporter sedan 30 år tillbaka, försökt förstå/förklara utifrån i huvudsak följande tre faktorer:

1. Barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna socialiseras i mindre grad än barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna till fysisk aktivitet i allmänhet och idrottsförening i synnerhet (föräldrarna i de lägre socioekonomiska grupperna har själva varit med i lägre utsträckning, de tycker dessutom det är mindre viktigt att barnen är med i idrottsförening och är i dag dessutom mindre fysiskt aktiva och mer sällan medlemmar i en idrottsförening).
2. Barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna har i mindre utsträckning än de i högre socioekonomiska grupper tillgång till den långsiktighetskod som underlättar för deltagandet i de skolliknande fritidsaktiviteterna idrottsförening och kulturskola.
3. Barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna kommer från familjer som har mindre ekonomiska resurser än de i högre socioekonomiska grupper. Eftersom de totala kostnaderna för att delta i RF-idrotten ofta är ganska stora eller stora påverkar det deltagandet negativt för barn och ungdomar med lägre socioekonomisk bakgrund.

Noteras ska också att sedan åtminstone 1980-talet börjar barn att vara med i idrottsförening i allt tidigare ålder. På 1990-talet var högstadieungdomar fortfarande mest med i idrottsförening¹⁶⁸. Under 2000-talet har ”barnifieringen” (man börjar i allt tidigare åldrar) accentuerats. Vi ser också framförallt under de senaste 20 åren att träningarna för de relativt små i allt större utsträckning börjar före kl. 17.00¹⁶⁹. Frågan är vilka konsekvenser även detta fått för den ökade ojämlikheten utifrån socioekonomisk bakgrund?

Sociologen Alexandra Ålund påpekar att samhällliga företeelser ska analyseras och förstås utifrån både krafter bakifrån och krafter framifrån och kombinationen av dessa krafter¹⁷⁰. Följer vi Ålunds modell ska vi söka svar på frågan varför ojämlikheten utifrån socioekonomisk bakgrund ökar i fören-

¹⁶⁷ Se t.ex. Blomdahl m.fl., **Folkrorelserna och folket**. Blomdahl/Elofsson, **Hur många idrottar och motionerar för lite och vilka är dom?** Blomdahl/Elofsson/Åkesson/Lengheden, **Segrar föreningslivet?** Blomdahl/Elofsson, **Jämställd och jämlik! En studie av hälsa och offentligt resursutnyttjande på fritidsområdet bland barn och ungdomar i Stockholms stad i jämförelser med andra kommuner**. Blomdahl/Elofsson/Bergmark/Lengheden, **Ung livsstil Malmö**.

¹⁶⁸ Se Blomdahl/Elofsson/Lengheden/Åkesson, **Barn- och ungdomsidrotten sociala struktur...en utmaning för idrottsrörelsen och...** (kommande 2020).

¹⁶⁹ Det saknas studier, så långt vi har översikt, om i vilken utsträckning detta försvårar för föräldrar i lägre socioekonomiska grupper.

¹⁷⁰ Ålund, A, **Skyddsmurar, Etnicitet och klass i invandrarsammanhang**.

ingsidrotten i både krafter bakifrån (t.ex. födda utomlands, vad barnet har med sig genom socialisation och inkomst) och krafter framifrån (t.ex. klassposition i Sverige och hur föreningsidrotten i Sverige organiseras och träningarna genomförs) samt i kombinationen av krafter bakifrån och framifrån.

En kraft bakifrån till den ökade ojämlikheten i föreningsidrotten skulle kunna vara att den absoluta fattigdomen har ökat i de lägre socioekonomiska grupperna. SCB:s statistik visar dock att barnfattigdomen har minskat om den mäts med det absoluta fattighetsmättet och att den ekonomiska standarden har förbättrats för alla grupper, men låginkomsttagarna har haft en sämre inkomstutveckling än höginkomsttagarna¹⁷¹. Den relativa fattigdomen har därför ökat, dvs. avståndet mellan låginkomsttagarna och höginkomsttagarna har blivit större. Ung livsstils studie visar att andelen som har bil har ökat över tid i alla kommuner bortsett från Malmö. Vid oförändrade kostnader för deltagande i föreningsidrotten kan inte en minskad absolut fattigdom vara förklaringen till att ojämlikheten har ökat i föreningsidrotten.

Det verkar rimligt att anta att kostnaderna för deltagande i föreningsidrotten har ökat mer än inkomstutvecklingen för vuxna i de lägsta socioekonomiska grupperna. Kostnader som medlemsavgift, träningsavgift, kostnader för utrustning, kostnader för läger och tävlingar/cuper m.m.¹⁷². Kostnaderna har också ökat genom att tränarna som enbart tränar en eller två lag/grupper i barn och ungdomsidrotten i en hel del fall får betalt. Dessutom har kostnaderna för deltagande i föreningsidrotten blivit högre genom att antalet heltidsanställda tränare blivit fler. De ökade kostnaderna påverkar på åtminstone tre sätt om vi följer Tåhlin. För det första direkt, dvs. i vilken utsträckning föräldrarna kan betala kostnaderna för deltagande i en eller flera RF-idrotter. För det andra indirekt, genom små ekonomiska resurser är föräldrarnas kontrollvidd begränsad, dvs. möjligheterna att låta sina barn pröva flera olika idrotter är ganska små. Brist på kontrollvidd i de lägre socioekonomiska grupperna kan också påverka negativt genom att anspråksnivån för att deras barn ska få delta i idrottsföreningar minskar.

En annan kraft bakifrån är att andelen barn och ungdomar med utländsk bakgrund ökar i Sverige¹⁷³. Andelen personer i landet som inte direkt är bärare av den svenska föreningstraditionen ökar alltså. Är då detta inte huvudorsaken till den ökade ojämlikheten utifrån socioekonomisk bakgrund? Svaret på frågan är nej! Våra studier visar att ojämlikheten ökar även bland barn och ungdomar med svensk bakgrund (barnet och föräldrarna födda i Sverige). Däremot kan den ökade andelen barn och ungdomar med utländsk bakgrund vara en bidragande orsak. Resultaten i våra studier pekar på att ojämlikheten har ökat över tid i första hand för andra generationens invandrare i förhållande till barn och ungdomar med svensk bakgrund¹⁷⁴.

Låt oss nu också söka orsaker till den ökade ojämlikheten i föreningsidrotten i krafterna framifrån, dvs. i föreningsidrotten, och i kombinationen av krafter bakifrån och framifrån. En av orsakerna till de ökade skillnaderna är troligtvis att träningar i en hel del fall förläggs före kl. 17.00.

¹⁷¹ Dagens Nyheter den 25 juli 2018, **Hur mår Sveriges ekonomi**, sid. 12–13.

¹⁷² Några studier med små bortfall som visar att det blir dyrare att vara med i framför allt en idrottsförening har vi inte sett. Vi har dock frågat alla tränare och ledare vi känner (alltså ingen definierad urvalsram) om det blivit dyrare. Det entydiga svar vi får är att det blivit betydligt dyrare även om man tar hänsyn till inflationen. Det stämmer också med våra egna erfarenheter som tränare.

¹⁷³ I t.ex. Malmö i högstadiet 1996 var andelen första och andra generationens invandrare 19 % av samtliga. Motsvarande siffra 2015 är 50 %. I Stockholm i högstadiet 1985 var andelen första och andra generationens invandrare 14 %. Motsvarande siffra 2014 var 35 %.

¹⁷⁴ Se vår kommande rapport: Elofsson/Blomdahl/Bergmark/Åkesson/Lengheden, **Deltar de med utländsk bakgrund mindre i föreningsidrotten?**

Föräldrar i de lägre socioekonomiska grupperna kan i de flesta fall inte gå ifrån sina arbeten före arbetstidens slut omkring kl. 17.00. Det andra skälet är troligtvis de ökade kraven på föräldramedverkan. Kravet på ökad medverkan har skett dels genom att barnen börjar i idrottsförening i mycket tidig ålder, dels genom krav på föräldrars medverkan vid tävlingar/matcher/cuper samt krav på deltagande i idrottsföreningarnas övriga verksamhet. En medverkan som föräldrar i de högre socioekonomiska grupperna har större möjlighet till och preferenser för.

Ett ytterligare skäl till den ökade ojämlikheten ska troligtvis sökas i att debuten i idrottsföreningar sker i allt tidigare ålder. Den allt tidigare debutåldern får, så långt vi kan se, konsekvenser på åtminstone tre plan i kombinationen av krafter bakifrån och framifrån. För det första är det i störst utsträckning föräldrar i de högre socioekonomiska grupperna som vill och har ekonomiska möjligheter att deras barn i tidig ålder kan börja i idrottsföreningar¹⁷⁵. Den andra orsaken är att ju tidigare barn börjar i föreningar i desto högre grad måste föräldrarna skjutsa med bil. Föräldrar i de lägre socioekonomiska grupperna har bil i mindre utsträckning än föräldrar i de högre socioekonomiska grupperna¹⁷⁶. För det tredje fordras att barnet för att det ska orka fortsätta upp i tonåren har en långsiktighetskod. En långsiktighetskod som barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna i störst utsträckning är socialiserade till. En långsiktighetskod som också gäller i skolan och i kulturskolan.

En ytterligare bidragande orsak (kraft framifrån) till den ökade ojämlikheten i föreningsidrotten ska troligtvis sökas i förändringen av ”innehållet” i idrottsföreningar under de senaste 30 åren. Träningarnas upplägg liknar allt mer, enligt våra erfarenheter, skolans lektioner¹⁷⁷. Detta gäller mer i tonårsgruppen än i gruppen under 7 år. Socialisationsmönstren i de högre socioekonomiska grupperna svarar starkast mot skollektionernas upplägg, innehåll och krav på läsläsning. Det som också kommit att få allt större inflytande i träningarna i idrottsföreningar är teoretiska genomgångar, spelsystem, övningar som har långsiktiga mål, egen träning på icke säsong (se likhet med läxor i skolan) osv. Dessutom har det blivit allt viktigare att kunna förhålla sig till tränarnas instruktioner. Ett innehåll som bättre svarar på socialisationen i de högre socioekonomiska grupperna än socialisationen i de lägre socioekonomiska grupperna.

¹⁷⁵ Några studier som visar detta känner vi inte till. Våra erfarenheter som tränare visar att barn i de högre socioekonomiska grupperna redan i 8 års ålder har provat ett antal idrotter eller t.ex. kommersiella instituts dansverksamhet. Barn från de lägre socioekonomiska förhållandena har enligt våra erfarenheter inte provat på speciellt många idrotter när de är i 8-årsåldern.

¹⁷⁶ I socioekonomisk grupp 1 i mellanstadiet i Stockholm har 100 % bil. I socioekonomisk grupp 5 i mellanstadiet i Stockholm har 0 % bil.

¹⁷⁷ Vi har frågat en rad idrottstränare om hur upplägg och innehåll har förändrats sedan millenniumskiftet. Vi har inte haft någon urvalsram för vilka tränare vi intervjuat. Tränarna är ganska överens om att träningarna i idrottsföreningar blivit allt mer skollik.

9.7 Avslutning

Den officiella bilden av jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund när det gäller deltagande i föreningsidrotten har varit och är fortfarande delvis motsägande. Många har över tid hävdats och vissa hävdar fortfarande att föreningsidrotten når alla oberoende av t.ex. socioekonomisk bakgrund. Andra hävdar att föreningsidrotten är ojämlik utifrån socioekonomisk bakgrund.

Stat, de flesta kommuner och Riksidrottsförbundet har i dag som mål jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund när det gäller deltagande i föreningsidrotten. Studier sedan minst 70 år tillbaka visar att barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna har varit med/är med mer i dag i föreningsidrotten än barn och ungdomar i lägre socioekonomiska grupper. Störst är skillnaderna bland tjejer. Ung livsstils studier visar att ojämlikheten utifrån socioekonomisk bakgrund har ökat, speciellt under de senaste 20 åren.

Stat, kommun och den svenska idrottsrörelsen har alltså en stor utmaning ifall målet om jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund ska uppnås när det gäller föreningsidrotten. Utmaningarna om att nå jämlikhet utifrån socioekonomisk bakgrund är större bland tjejer än bland killar.

Litteraturförteckning

Alsmark, G, "Ljus över bygden", i Frykman m fl, **Modärna tider**, 1985, Liber.

Ambjörnsson, F, **I en klass för sig. Genus, Klass och sexualitet bland gymnasieelever**, 2004, Ordfront.

Andersson/Ekström/Wallin, "Århundredets utmaning" i Andersson, J, red, **Turbulens i rörelsen**, 1991, SISU och Riksidrottsförbundet.

Andersson, J, red, **Turbulens i rörelsen**, 1991, SISU och Riksidrottsförbundet.

Arvidsson/Bucht, **Fritiden i Sverige. Ett sociologiskt perspektiv**, 1976, ESSELTE STUDIUM.

Bettie, J, **Women without class: girls, race and identity**, 2003/2014, Berkeley, University of California Press.

Björnsson, M, **Kön och skolframgång: tolkningar och perspektiv**, 2005. Myndigheten för skolutveckling.

Blomdahl/Elofsson, **Fritidsmönster med avseende på kön och socialgrupp**, 1985, Sociologiska institutionen vid Stockholms universitet och Fritid Stockholm.

Blomdahl, U, **Fritidsaktiviteternas kumulativitet**, 1985, Sociologiska institutionen vid Stockholms universitet och Fritid Stockholm.

Blomdahl/Elofsson, **Fritids- och kulturvanor i Eskilstuna - en studie av årskurserna 1-9**, 1987, Sociologiska institutionen vid Stockholms universitet och Fritid Eskilstuna.

Blomdahl/Claeson, **Fritidsgården- dess besökare och framtid**, 1989, Sociologiska institutionen vid Stockholms universitet och forskningsenheten vid Fritid Stockholm.

Blomdahl, U, **Folkrörelserna och folket**, 1991, Institutet för framtidsstudier och Carlsons bokförlag.

Blomdahl, U, "Fritidens dolda läroplan. En studie av resursfördelningen mellan män och kvinnor" i Zetterberg, O, **Fritid i Ny Tid**, 1998, Sober.

Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottare för lite och vilka är dom? En studie av den unga befolkningen i Stockholm, Haninge, Helsingborg, Jönköping och Lidingö**. 2007, Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet och forskningsenheten vid idrottsförvaltningen i Stockholms stad.

Blomdahl/Elofsson, **Utomstående i fritids- och kulturutbudet i Huddinge - en studie av barn och ungdomar i åldersgruppen 10-19 år**, 2012, Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet och Huddinge kommun.

Blomdahl/Elofsson/Åkesson, **Spontanidrott för vilka? En studie av kön och nyttjande av planlagda utomhusytor för spontanidrott under sommarhalvåret**, 2012, Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet och idrottsförvaltningen i Stockholms stad. Ung livsstil nr 12.

Blomdahl/Elofsson/Åkesson/Lengheden, **Segrar föreningslivet? En studie av svenskt föreningsliv under 30 år bland barn och ungdom**, 2014, Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet och idrottsförvaltningen i Stockholm stad. Ung livsstil nr 15. Denna rapport finns också i något förkortad version i Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, **Fokus 14**.

Blomdahl/Elofsson/Bergmark/Lengheden, **Ung livsstil Malmö. En studie av ungdomar i högstadiet**, 2017, Stockholms universitet, Malmö stad och forskningsprojektet Ung livsstil.

Blomdahl/Elofsson, **Jämställd och jämlik. En studie av hälsa och offentligt resursutnyttjande på fritidsområdet bland barn och ungdomar i Stockholm stad i jämförelse med andra kommuner**, 2017, Stockholms universitet, Stockholm stad och forskningsprojektet Ung livsstil. Ung livsstil nr 22. Rapporten är också publicerad av kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm.

Blomdahl/Elofsson/Lengheden/Bergmark/Åkesson, **Ökar ojämlikheten i föreningsidrotten? En studie av socioekonomisk bakgrund och barns och ungdomars deltagande i idrottsförening**, 2018, Stockholms universitet, Stockholm stad och forskningsprojektet Ung livsstil. Ung livsstil nr 23.

Blomdahl/Åkesson/Lengheden/Elofsson/Bergmark, **Är fotbollen jämställd och jämlik? En studie bland barn och ungdomar i fotbollsförening**, Stockholms universitet, Stockholm stad och forskningsprojektet Ung livsstil. (Kommande 2019).

Blomdahl/Elofsson/Lengheden/Åkesson/Bergmark, **Barn- och ungdomsidrottens sociala struktur - en utmaning för idrottsrörelsen och ...**, Stockholms universitet, Stockholm stad och forskningsprojektet Ung livsstil. (Kommande 2019).

Blomdahl/Elofsson/Lengheden/Åkesson/Bergmark, **Vilka RF-idrotter når upp till RF:s mål om jämlikhet och jämställdhet?** Stockholms universitet, Stockholm stad och forskningsprojektet Ung livsstil. (Kommande 2020).

Currie C, Molcho M, Boyce W, Holstein B, Torsheim T, Richter, **Researching health inequalities in adolescents: The development of the Health Behavior in School-Aged Children (HBSC) Family Affluence Scale**, 2008, *Social Science & Medicine* 66 (2008); 1429–1436.

Dahlgren/Persson, **Ungdomens fritids- och samhällssyn**, 1975, Prisma.

Dahlgren, A, **Två världar. Om ungdomar och könsroller. Ett kunskaps sociologiskt perspektiv**, 1979, Rabén & Sjögren.

Dagens Nyheter, **Fakta i frågan: Hur mår Sveriges ekonomi**, sid. 6–7, 27 juli 2018.

Damberg, B, **Farstaprojektet - för samverkan i närsamhället**, 1979, Stockholms skolförvaltning.

Kihlström, S, **Fattiga unga mår sämre**, DN onsdag 4 februari 2015. WHO:s studier kommer att publiceras i den ansedda tidningen *The Lancet* av Frank Eldgar.

Elofsson, S, **Kultur åt flickor – Idrott åt pojkar. En studie av socialisering i relation till kön och social bakgrund**, 2001, Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet och idrottsförvaltningen samt kulturförvaltningen i Stockholms stad.

Elofsson, S, **Vilka ungdomar är med i förening? En studie av barn och ungdomar på mellan- och högstadiet samt gymnasiet i Helsingborg**, 2000, skol- och fritidsnämnden i Helsingborg och Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet.

Elofsson, S, **Vilka nyttjar inte det offentligt subventionerade fritidsutbudet och hur är deras hälsa och livskvalitet? En studie av elever på mellan- och högstadiet samt gymnasiet**, 2012, Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet och idrottsförvaltningen i Stockholms stad. Ung livsstil nr 13.

Elofsson/Blomdahl/Lengheden/Åkesson, **Ung livsstil i låg- och högstatusområden. En studie i åldersgrupperna 13–16 år**, 2014, Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet och idrottsförvaltningen i Stockholms stad. Ung livsstil nr 16. Denna rapport finns också i något förkortad version i Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, **Fokus 14**.

Elofsson/Blomdahl/Lengheden/Åkesson/Bergmark, **Vilka värden söker barn och ungdomar i idrotten?** 2018, Stockholms universitet, Stockholm stad och forskningsprojektet Ung livsstil.

Elofsson/Lengheden/Blomdahl/Bergmark/Åkesson, **Ökar jämställdheten i föreningsidrotten?**, (Kommande 2019).

Elofsson/Blomdahl/Lengheden/Bergmark/Åkesson, **Deltar de med utländsk bakgrund mindre i föreningsidrotten?** Stockholms universitet, Stockholm stad och forskningsprojektet Ung livsstil. (Kommande. 2019).

Engström, L-M, **Idrott som social markör**, 1999, HLS förlag.

Euler, R, **Idrottsrörelsen av i dag. En sociologisk studie**, 1953, Sveriges Riksidrottsförbund, Allhem.

Göteborgs kommun, **Fritid & Kultur i Göteborg. Enkätundersökning utförd våren 1971 avseende skolungdomars fritids- och kulturvanor m.m.**

Haninge kommun, **Idrottspolitiskt handlingsprogram för Haninge kommun**, 2000, Kommunfullmäktige.

Haninge kommun, **Haninge – Sveriges bästa idrottskommun 2018**, Kommunfullmäktige 2014.

Helsingborgs stad, **Idrottspolitiskt program**, 2012, Kommunfullmäktige 24 oktober 2012.

Helsingborgs stad, **Mål och strategier – idrotts- och fritidsnämnden 2015 och 2017**.

Hellspong, M, ”Idrottsföreningar – mellan Mats Wilander och privatjoggarna”, i Andersson, J, red, **Turbulens i rörelsen**, 1991, SISU och Riksidrottsförbundet.

Huddinge kommun, **Idrottspolitisk program**, 2004, Kommunfullmäktige 2004.

Huddinge kommun, **Idrottspolitiska program 2013–2020**, Kommunfullmäktige 11 november 2013.

Huch, K, **Vägen in i klassamhället, Hur barnen formas i familj och skola**, 1977, W&W-serien.

Jönköpings kommun, **Kultur- och fritidsförvaltnings verksamhetsplan**, 2016.

Jönköpings kommun, **Plan för idrott 2018–2023**, 2018.

- Jönsson/Trondman/Arnman/Palme, **Skola-fritid-framtid**, 1993, Studentlitteratur.
- Larsson, B, **Ungdomar och idrotten: Tonåringars idrottande i fyra skilda miljöer**, 2008, Pedagogiska institutionen vid Stockholms universitet.
- Lindroth, J, **Idrott mellan krigen**, 1987, HLS förlag.
- Lindroth, J, ”Inget träd växer till himlen. Idrottsrörelsen och dess grenar förr och nu i framtiden” i Andersson, J, **Turbulens i rörelsen**, 1991, SISU och Riksidrottsförbundet.
- Lithman, Y, ”Elitare, motionär, håll-i-formare” i Andersson, J, **Turbulens i rörelsen**, 1991, SISU och Riksidrottsförbundet.
- Lundahl, A, **Fritid och rekreation**, 1971, Låginkomstutredningen, Allmänna förlaget.
- Lundqvist, A, **Anpassning i hem och samhälle. En sociologisk studie i två industristäder**, 1955, Sociologiska institutionen vid Uppsala universitet.
- Lönnqvist, U, **Anförande vid Statens ungdomsråds rådslag i Malmö den 6 april 1987**.
- Malmberg, G, **Gymnasiekulturer**, 1992, Lunds universitet. Didaktikseminariet nr 92:188.
- Malmö kommun, **Nämndbudget 2018**, fritidsnämnden, 2017.
- Nilsson, P, **Fritid i skilda världar**, 1998, Ungdomsstyrelsen.
- Olsson, H-E, ”Idrotts- och friluftslivets politiska ekonomi” i Andersson, J, **Turbulens i rörelsen**, 1991, SISU och Riksidrottsförbundet.
- Persson/Dahlgren, **Ungdomens fritid och samhällssyn**, 1975, Prisma i samarbete med statens ungdomsråd.
- Regeringens proposition 1998/99:107, **En idrottspolitik för 2000-talet – folkhälsa, folkrörelse och underhållning**.
- Regeringens proposition 2008/2009:126, **Statens stöd till idrotten**.
- Regeringens proposition 2014/15:1, **Kultur, medier, trossamfund och fritid**.
- Regeringens budgetproposition 2017/18:1**.
- Richter M, Moor I, van Lenthe F J, **Explaining socioeconomic differences in adolescent self-rated health: the contribution of material, psychosocial and behavioural factors**, 2012, J Epidemiol Community Health **66**:691–697.
- Riksidrottsförbundet, **Idrott 80, Idéprogram för idrottsrörelsen under 80-talet med sikte på år 2000**, 1980.
- Riksidrottsförbundet, **Morgondagens idrott. Framtidsstudien**, 1989.
- Riksidrottsförbundet, **Idrotten i 2000 talet**, 2004.
- Riksidrottsförbundet, **Idrotten vill – en utvärdering av barn- och ungdomsidrotten**, FoU-rapport 2007:1.
- Riksidrottsförbundet, **Idrotten vill – Idrottsrörelsens idéprogram**, 2009.
- Riksidrottsförbundet, Strategi 2025, <http://www.strategi2025.se/Strategi2025/Femutvecklingsresor/>

SCB, Fritid 1976–2002, 2004.

Schelin, B, **Den ojämlika idrotten. Om idrottsstratifiering, idrottspreferenser och val av idrott**, 1985, Sociologiska institutionen vid Lunds universitet.

Sixtensson, J, **Härifrån till framtiden. Om gränslinjer, aktörskap och motstånd i tjejeers vardagsliv**, 2018, Malmö universitet.

Sjödén, C, **Kultur- och fritidsvanor i Örnsköldsvik. En studie av ungdomar i grund- och gymnasieskolan**, 1997, Kultur- och Fritid i Örnsköldsvik.

Sollerhed, A-C, **Young today - adult tomorrow**, 2006, medicinska fakulteten vid Lunds universitet.

SOU 1947:12, **Ungdomens fritidsverksamhet**.

SOU 1951:41, **Ungdomen möter samhället**.

SOU 1966: 47, **Ungdomens förenings- och fritidsliv**.

SOU 1969:29, **Idrott åt alla**.

SOU 1998:76. **Idrott och motion för livet – statens stöd till idrottsrörelsen och friluftslivets organisationer: betänkande av idrottsutredningen**.

SOU 2008: 59, **Föreningsfostran och tävlingsfostran. En utvärdering av statens stöd till idrotten**.

Statistiska centralbyrån, **Undersökningar av barns levnadsförhållanden**, 2014, <http://www.scb.se>.

Stockholms idrottsförbund, **Den Goda idrotten. Stockholmsidrottens mål och vägval**. Remissmaterial våren 1998.

Stockholms fritidsnämnd, **Handlingsprogram för idrott**, 1993.

Stockholms idrottsnämnd, **Idrottspolitiskt handlingsprogram**, 2001.

Stockholms idrottsförvaltning, **Idrottspolitiskt handlingsprogram**, 2005/2006.

Stockholms stad, **Idrottspolitiskt program för Stockholms stad**, 2013–2017.

Stockholms stad, **Idrottspolitiskt program för Stockholms stad**, 2018–2022.

Stockholms stads idrottsförvaltning, **Ung livsstil – lägesrapport av andel fysiskt aktiva barn och ungdomar i Stockholms stad samt vilka idrotts, motions- och rekreationsläggningar barn, ungdomar och vuxna önskar att staden ska satsa på?** Dnr 03.02/1244/2015.

Stockholms stad, **Skillnadernas Stockholm. Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm**, 2015.

Stockholms stads budget 2017, **Ett Stockholm för alla**.

Swedner, H, ”Barriärer mot finkulturen” i Jansson C-G, **Det differentierade samhället**, 1968, Prisma.

Theidin Jakobsson, B, **Vilka stannar kvar och varför? En studie av ungas föreningsidrottande under uppväxtåren**, 2015, Gymnastik-och idrottshögskolan.

Tåhlin, M, **Arbetets värde och kostnader. En studie av lönearbetes värde och kostnader**, 1987, Institutionen för social forskning vid Stockholms universitet.

Tåhlin, M, **Fritid i välfärden. Svenska folkets fritids-och kulturvanor**, 1985, Riksförbundet Sveriges fritids- och hemgårdar.

Ungdomsstyrelsen, **Unga och föreningsidrotten En studie om föreningsidrottens betydelse och konsekvenser i ungas liv**, 2005:9.

Uppsala kommun, **Idrotts- och fritidspolitiskt program**, 2015, Idrotts- och fritidsnämnden 20 maj 2015.

U.S Department of Health and Human Services, **Physical Activity and Health: A Report of Surgeon General, 1996**, Atlanta, GA: U.S Department of Health and Human Services, Centers of Disease Control and Prevention, National Center for Chronic Disease Prevention and Health Promotion.

Wagnsson, S, **Föreningsidrott som socialisationsmiljö. En studie av idrottens betydelse för barns och ungdomars psykosociala miljö**, 2009, Karlstad universitet.

Weber, M, **Ekonomi och samhälle. Förståelsesociologins grund**, 1983, Argos.

Ålund, A, **Skyddsmurar, Etnicitet och klass i invandrarsammanhang**, 1985, Liber.

Bilagor

Tabell B 1. Antalet besvarade enkäter i Malmö, Hanninge och Helsingborg efter undersökningsår.

	Besvarade enkäter Antal
Malmö. Högstadiet 1996	720
Malmö. Högstadiet 2015	2 189
Totalt Malmö	2 909
Hanninge. Mellanstadiet 2004	639
Hanninge. Mellanstadiet 2008	711
Hanninge. Mellanstadiet 2012	647
Hanninge. Mellanstadiet 2016	-
Hanninge. Högstadiet 2004	585
Hanninge. Högstadiet 2008	671
Hanninge. Högstadiet 2012	515
Hanninge. Högstadiet 2016/17	707
Hanninge. Gymnasiet 2004	449
Hanninge. Gymnasiet 2008	765
Hanninge. Gymnasiet 2012	444
Hanninge. Gymnasiet 2016/17	641
Totalt Hanninge	6 774
Helsingborg. Mellanstadiet 2000	719
Helsingborg. Mellanstadiet 2003	775
Helsingborg. Mellanstadiet 2006	848
Helsingborg. Mellanstadiet 2009	789
Helsingborg. Mellanstadiet 2012	797
Helsingborg. Mellanstadiet 2015	1 492
Helsingborg. Högstadiet 2000	739
Helsingborg. Högstadiet 2003	766
Helsingborg. Högstadiet 2006	821
Helsingborg. Högstadiet 2009	740
Helsingborg. Högstadiet 2012	732
Helsingborg. Högstadiet 2015	952
Helsingborg. Gymnasiet 2000	811
Helsingborg. Gymnasiet 2003	864
Helsingborg. Gymnasiet 2006	833
Helsingborg. Gymnasiet 2009	659
Helsingborg. Gymnasiet 2012	821
Helsingborg. Gymnasiet 2015	798
Totalt Helsingborg	14 956

Tabell B 2. Besvarade enkäter i Jönköping och Huddinge efter undersökningsår.

	Besvarade enkäter Antal
Jönköping. Mellanstadiet 1994	464
Jönköping. Mellanstadiet 1997	424
Jönköping. Mellanstadiet 2000	430
Jönköping. Mellanstadiet 2003	674
Jönköping. Mellanstadiet 2006	703
Jönköping. Mellanstadiet 2009	730
Jönköping. Mellanstadiet 2012	713
Jönköping. Mellanstadiet 2015	856
Jönköping. Högstadiet 1994	689
Jönköping. Högstadiet 1997	714
Jönköping. Högstadiet 2000	705
Jönköping. Högstadiet 2003	1 112
Jönköping. Högstadiet 2006	1 254
Jönköping. Högstadiet 2009	1 175
Jönköping. Högstadiet 2012	1 117
Jönköping. Högstadiet 2015	1 210
Jönköping. Gymnasiet 1994	579
Jönköping. Gymnasiet 1997	599
Jönköping. Gymnasiet 2000	576
Jönköping. Gymnasiet 2003	681
Jönköping. Gymnasiet 2006	959
Jönköping. Gymnasiet 2009	1 061
Jönköping. Gymnasiet 2012	909
Jönköping. Gymnasiet 2015	1 128
Totalt Jönköping	19 462
Huddinge. Mellanstadiet 2009	913
Huddinge. Mellanstadiet 2015	853
Huddinge. Högstadiet 2009	778
Huddinge. Högstadiet 2015	1 517
Huddinge. Gymnasiet 2009	769
Huddinge. Gymnasiet 2015	1 263
Totalt Huddinge	6 093
Totalt Malmö, Haninge, Helsingborg, Jönköping, Huddinge	50 194

Tabell B 3. Stockholm mellanstadiet. Andel medlemmar i idrottsförening efter kön och socioekonomisk bakgrund. Ungdomar som själva liksom sina föräldrar är födda i Sverige.

År	Killar					Tjejer				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
1985	65	68	63	61	24	79	70	47	33	69
1998	78	73	59	49	37	71	71	55	43	41
2004	86	83	74	57	52	78	78	62	53	32
2014	70	82	69	61		64	67	57	46	

Tabell B 4. Stockholm mellanstadiet. Relativ andel medlemmar i idrottsförening för olika socioekonomiska grupper i relation till socioekonomisk grupp 3. Ungdomar som själva liksom sina föräldrar är födda i Sverige.

År	Killar				Tjejer			
	1	2	4	5	1	2	4	5
1985	1,03	1,08	0,97	0,38	1,68	1,49	0,70	1,47
1998	1,32	1,24	0,83	0,63	1,29	1,29	0,78	0,75
2004	1,16	1,12	0,77	0,70	1,26	1,26	0,85	0,52
2014	1,01	1,19	0,88		1,12	1,18	0,81	

Tabell B 5. Stockholm högstadiet. Andel medlemmar i idrottsförening efter kön och socioekonomisk bakgrund. Ungdomar som själva liksom sina föräldrar är födda i Sverige.

År	Killar					Tjejer				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
1985	65	66	62	54	61	71	67	55	35	50
1998	67	58	55	54	38	56	58	49	38	32
2004	63	62	57	36	33	59	52	40	25	11
2014	65	53	49	46	14	64	53	37	27	23

Tabell B 6. Stockholm högstadiet. Relativ andel medlemmar i idrottsförening för olika socioekonomiska grupper i relation till socioekonomisk grupp 3. Ungdomar som själva liksom sina föräldrar är födda i Sverige.

År	Killar				Tjejer			
	1	2	4	5	1	2	4	5
1985	1,05	1,06	0,87	0,98	1,29	1,22	0,64	0,91
1998	1,22	1,05	0,98	0,69	1,14	1,18	0,78	0,65
2004	1,11	1,09	0,63	0,58	1,48	1,30	0,63	0,28
2014	1,33	1,08	0,94	0,29	1,73	1,43	0,73	0,62

Tabell B 7. Stockholm gymnasiet. Andel medlemmar i idrottsförening efter kön och socioekonomisk bakgrund. Ungdomar som själva liksom sina föräldrar är födda i Sverige.

År	Killar					Tjejer				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
2004	57	47	41	36	29	44	45	33	27	14
2014	52	39	31	37		53	37	29	32	8

Tabell B 8. Stockholm gymnasiet. Relativ andel medlemmar i idrottsförening för olika socioekonomiska grupper i relation till socioekonomisk grupp 3. Ungdomar som själva liksom sina föräldrar är födda i Sverige.

År	Killar				Tjejer			
	1	2	4	5	1	2	4	5
2004	1,39	1,15	0,88	0,71	1,33	1,36	0,82	0,42
2014	1,68	1,26	1,19	0,00	1,83	1,28	1,10	0,28

Tabell B 9. Jönköping mellanstadiet. Andel medlemmar i idrottsförening. Olika bakgrundsvariablers påverkan. Resultat från multipel diskriminantanalys – förekomst av signifikanta samband och förklaringsgrad (R^2) efter undersökningsår.

Oberoende variabler	Jönköping						
	Undersökningsår						
	1997	2000	2003	2006	2009	2012	2015
Kön		+	**	*		**	**
Socioekonomisk	***		**				
Svensk/utländsk						**	+
<i>Interaktioner</i>							
Socio * sv/utl					**	**	
Kön * Socioek							*
Kön * Sv/utl			**				**
R^2	6.7	0.8	8.8	5.4	7.3	8.6	8.7

Tabell B 10. Helsingborg mellanstadiet. Andel medlemmar i idrottsförening.

Olika bakgrundsvariablers påverkan. Resultat från multipel diskriminantanalys – förekomst av signifikanta samband och förklaringsgrad (R²) efter undersökningsår.

Oberoende variabler	Helsingborg					
	Undersökningsår					
	2000	2003	2006	2009	2012	2015
Kön	*		+	**	*	***
Socioekonomisk			**	**	**	***
Svensk/utländsk			+	*		**
<i>Interaktioner</i>						
Socio * sv/utl				*		
Kön * Socioek				*		
Kön * Sv/utl	*		*	*		
R ²	6.4	4.1	8.9	11.8	10.1	11.2

Tabell B 11. Haninge och Huddinge mellanstadiet. Andel medlemmar i idrottsförening.

Olika bakgrundsvariablers påverkan. Resultat från multipel diskriminantanalys – förekomst av signifikanta samband och förklaringsgrad (R²) efter undersökningsår.

Oberoende variabler	Haninge				Huddinge	
	Undersökningsår				År	
	2004	2008	2012	2016/17	2009	2015
Kön			*		***	***
Socioekonomisk	**	**			**	**
Svensk/utländsk						**
<i>Interaktioner</i>						
Socio * sv/utl						
Kön * Socioek	+					
Kön * Sv/utl					*	*
R ²	6.2	2.3	6.2		7.3	14.0

Tabell B 12. Jönköping högstadiet. Andel medlemmar i idrottsförening. Olika bakgrundsvariablers påverkan. Resultat från multipel diskriminantanalys – förekomst av signifikanta samband och förklaringsgrad (R²) efter undersökningsår.

Oberoende variabler	Jönköping						
	Undersökningsår						
	1997	2000	2003	2006	2009	2012	2015
Kön	***	*		+	**	**	
Socioekonomisk			+		+		***
Svensk/utländsk				+			
<i>Interaktioner</i>							
Socio * sv/utl							
Kön * Socioek							
Kön * Sv/utl				+	*	**	
R ²	10.6	4.1	2.5	4.0	5.6	4.6	5.3

Tabell B 13. Helsingborg högstadiet. Andel medlemmar i idrottsförening. Olika bakgrundsvariablers påverkan. Resultat från multipel diskriminantanalys – förekomst av signifikanta samband och förklaringsgrad (R²) efter undersökningsår.

Oberoende variabler	Helsingborg					
	Undersökningsår					
	2000	2003	2006	2009	2012	2015
Kön	***		*			**
Socioekonomisk		**	*		*	**
Svensk/utländsk	+			*	*	
<i>Interaktioner</i>						
Socio * sv/utl						
Kön * Socioek		*				
Kön * Sv/utl				+		*
R ²	5.6	6.8	9.3	5.2	9.9	7.4

Tabell B 14. Haninge och Huddinge högstadiet. Andel medlemmar i idrottsförening. Olika bakgrundsvariablers påverkan. Resultat från multipel diskriminantanalys – förekomst av signifikanta samband och förklaringsgrad (R²) efter undersökningsår.

Oberoende variabler	Haninge				Huddinge	
	Undersökningsår				År	
	2004	2008	2012	2016/17	2009	2015
Kön						**
Socioekonomisk			+			***
Svensk/utländsk		**			+	*
<i>Interaktioner</i>						
Socio * sv/utl	+					
Kön * Socioek						
Kön * Sv/utl						+
R ²	2.3	6.7	5.0	0.4	8.0	9.7

Tabell B 15. Jönköping gymnasium. Andel medlemmar i idrottsförening. Olika bakgrundsvariablers påverkan. Resultat från multipel diskriminantanalys – förekomst av signifikanta samband och förklaringsgrad (R²) efter undersökningsår.

Oberoende variabler	Jönköping						
	Undersökningsår						
	1997	2000	2003	2006	2009	2012	2015
Kön		***				**	
Socioekonomisk			+		*	*	
Svensk/utländsk	+						
<i>Interaktioner</i>							
Socio * sv/utl						+	
Kön * Socioek							
Kön * Sv/utl	+	*			+		
R ²	4.7	6.0	1.4	0.1	1.4	3.4	1.6

Tabell B 16. Helsingborg gymnasiet. Andel medlemmar i idrottsförening. Olika bakgrundsvariablers påverkan. Resultat från multipel diskriminantanalys – förekomst av signifikanta samband och förklaringsgrad (R²) efter undersökningsår.

Oberoende variabler	Helsingborg					
	Undersökningsår					
	2000	2003	2006	2009	2012	2015
Kön					+	*
Socioekonomisk	+	*		*		
Svensk/utländsk			+	+		
<i>Interaktioner</i>						
Socio * sv/utl						
Kön * Socioek	+				+	
Kön * Sv/utl		*				
R ²	5.3	6.0	1.9	4.3	4.9	4.1

Tabell B 17. Haninge och Huddinge gymnasiet. Andel medlemmar i idrottsförening. Olika bakgrundsvariablers påverkan. Resultat från multipel diskriminantanalys – förekomst av signifikanta samband och förklaringsgrad (R²) efter undersökningsår.

Oberoende variabler	Haninge				Huddinge	
	Undersökningsår				År	
	2004	2008	2012	2016/17	2009	2015
Kön		*	+		**	*
Socioekonomisk		+	+	**		**
Svensk/utländsk						**
<i>Interaktioner</i>						
Socio * sv/utl						
Kön * Socioek				*		
Kön * Sv/utl			**		+	+
R ²	2.5	2.2	6.0	5.3	5.7	7.4

Tabell B 18. Stockholm högstadiet. Andelen (%) killars respektive tjebers föräldrar i olika socioekonomiska grupper som idrottar/motionerar (ja ibland + ja ofta)¹⁷⁸.

	Socioekonomiska grupper	1	2	3	4	5	Sign. nivå
Mamma							
	Killar	67	84	74	58	42	***
	Tjejer	81	86	74	59	58	***
Pappa							
	Killar	84	78	76	67	53	***
	Tjejer	79	81	72	61	58	***

Tabell B 19. Stockholm högstadiet. Andelen (%) killars respektive tjebers föräldrar i olika socioekonomiska grupper som idrottar/motionerar ofta.

	Socioekonomiska grupper	1	2	3	4	5	Sign. nivå
Mamma							
	Killar	45	39	24	23	6	***
	Tjejer	55	47	29	19	25	***
Pappa							
	Killar	51	38	30	27	10	***
	Tjejer	50	43	32	24	24	***

Tabell B 20. Malmö högstadiet. Andelen (%) killars respektive tjebers föräldrar i olika socioekonomiska grupper som idrottar/motionerar (ja, 1–2 ggr i veckan + ja flera gånger i veckan)¹⁷⁹.

	Socioekonomiska grupper	1	2	3	4	5	Sign. nivå
Mamma							
	Killar	68	39	54	46	44	**
	Tjejer	92	66	59	41	30	**
Pappa							
	Killar	80	74	60	46	47	***
	Tjejer	92	70	60	44	37	***

¹⁷⁸ Frågan är formulerad på följande sätt: Idrottar/motionerar dina föräldrar? Vi frågar separat om mamma respektive pappa. Svartalternativen är Nej, Ja, ibland och Ja, ofta.

¹⁷⁹ Frågan i Malmö är formulerad på följande sätt: Gör dina föräldrar något av följande: Idrottar/motionerar. Vi frågar separat om mamma respektive pappa. Svartalternativen i frågan är: Nej, Ja, 1-2 gånger i veckan, Ja, flera gånger i veckan.

Tabell B 21. Malmö högstadiet. Andelen (%) killars respektive tjejeers föräldrar i olika socioekonomiska grupper som idrottar/motionerar flera gånger i veckan.

	Socioekonomiska grupper	1	2	3	4	5	Sign. nivå
Mamma							
	Killar	36	26	20	17	13	**
	Tjejer	54	26	19	13	13	**
Pappa							
	Killar	33	38	23	19	18	**
	Tjejer	42	34	24	19	15	***

Tabell B 22. Stockholm högstadiet. Andelen (%) killar respektive tjejer i olika socioekonomiska grupper som önskar att staden i första hand ska satsa idrott (idrottsföreningar och idrottsanläggningar)¹⁸⁰.

Socioekonomiska grupper	1	2	3	4	5	Sign. nivå
Killar	62	61	53	50	49	Ns
Tjejer	51	46	31	34	36	*

Tabell B 23. Stockholm högstadiet. Andelen (%) killar respektive tjejer som själva liksom sina föräldrar är födda i Sverige i olika socioekonomiska grupper som önskar att staden i första hand ska satsa idrott (idrottsföreningar och idrottsanläggningar).

Socioekonomiska grupper	1	2	3	4	5	Sign. nivå
Killar	56	60	55	46	40	Ns
Tjejer	65	49	32	46	18	***

Tabell B 24. Malmö högstadiet. Andelen (%) killar respektive tjejer i olika socioekonomiska grupper som önskar att staden i första hand ska satsa idrott (idrottsföreningar och idrottsanläggningar)¹⁸¹.

Socioekonomiska grupper	1	2	3	4	5	Sign. nivå
Killar	61	62	68	55	57	Ns
Tjejer	54	29	36	28	26	*

¹⁸⁰ Frågan är formulerad på samma sätt i alla kommuner Ung livsstil undersöker. Se t.ex. Blomdahl/Elofsson/Bergmark/Lengheden, **Ung livsstil Malmö**. t.ex. kapitel 4.

¹⁸¹ Frågan är formulerad på samma sätt i alla kommuner Ung livsstil undersöker. Se t.ex. Blomdahl/Elofsson/Bergmark/Lengheden, **Ung livsstil Malmö**. t.ex. kapitel 4.

Tabell B 25. Malmö högstadiet. Andelen (%) killar respektive tjejer som liksom sina föräldrar är födda i Sverige i olika socioekonomiska grupper och som önskar att staden i första hand ska satsa på idrott (idrottsföreningar och idrottsanläggningar).

Socioekonomiska grupper	1	2	3	4	5	Sign. Nivå
Killar	53	67	66	53	-	Ns
Tjejer	39	21	26	26	-	*

Tabell B 26. Stockholm. Högstadiet. Andel (%) killar respektive tjejer i olika socioekonomiska grupper som tycker det är mycket viktigt att vinna, tävla, alltid spela med i bästa laget, att bli bäst och få elitsatsa¹⁸².

	Socioekonomiska grupper	1	2	3	4	5	Sign. nivå
Att vinna							
	Killar	33	27	28	27	37	Ns
	Tjejer	18	10	12	15	8	*
Att tävla							
	Killar	30	24	27	24	29	Ns
	Tjejer	16	12	10	10	9	**
Att alltid spela med i bästa laget							
	Killar	15	15	14	13	16	Ns
	Tjejer	16	6	6	8	6	*
Att bli bäst							
	Killar	41	25	28	32	35	Ns
	Tjejer	25	15	16	21	11	*
Att få elitsatsa							
	Killar	32	26	27	35	43	***
	Tjejer	35	18	15	13	7	***

¹⁸²Frågan lyder: Hur viktigt tycker du det är att få göra följande saker när du idrottar/motionerar på fritiden? (i förening/gruppträningar, på egen hand etc. Tänk inte på ämnet idrott och hälsa i skolan). Svartalternativen är: mycket viktigt, ganska viktigt, inte särskilt viktigt, inte viktigt alls.

Tabell B 27. Stockholm Högstadiet. Andel (%) killar respektive tjejer i olika socioekonomiska grupper bland dem som liksom sina föräldrar är födda i Sverige som tycker det är mycket viktigt att vinna, tävla, alltid spela med i bästa laget, att bli bäst och få elitsatsa.

	Socioekonomiska grupper	1	2	3	4	5	Sign. nivå
Att vinna							
	Killar	28	25	29	11	50	Ns
	Tjejer	18	10	11	15	0	*
Att tävla							
	Killar	29	11	28	19	31	Ns
	Tjejer	15	13	9	15	0	***
Att alltid spela med i bästa laget							
	Killar	12	14	15	13	21	Ns
	Tjejer	20	6	4	3	0	***
Att bli bäst							
	Killar	29	22	26	19	21	Ns
	Tjejer	27	14	13	18	0	**
Att få elitsatsa							
	Killar	28	21	26	34	36	*
	Tjejer	32	17	15	9	0	***

Tabell B 28. Malmö. Högstadiet. Andel (%) killar respektive tjejer i olika socioekonomiska grupper som tycker det är mycket viktigt att vinna, tävla, alltid spela med i bästa laget, att bli bäst och få elitsatsa¹⁸³.

	Socioekonomiska grupper	1	2	3	4	5	Sign. nivå
Att vinna							
	Killar	43	35	31	34	31	Ns
	Tjejer	23	14	17	12	18	Ns
Att tävla							
	Killar	37	31	26	23	31	Ns
	Tjejer	15	10	12	9	15	Ns
Att alltid spela med i bästa laget							
	Killar	33	22	22	20	17	Ns
	Tjejer	15	8	11	15	20	Ns
Att bli bäst							
	Killar	40	31	29	34	38	Ns
	Tjejer	15	17	18	25	26	Ns
Att få elitsatsa							
	Killar	37	29	20	23	18	+
	Tjejer	23	9	13	9	16	Ns

¹⁸³ Frågan tycker: Hur viktigt tycker du det är att få göra följande saker när du idrottar/motionerar på fritiden? (i förening/gruppträningar, på egen hand etc. Tänk inte på ämnet idrott och hälsa i skolan). Svartalternativen är: mycket viktigt, ganska viktigt, inte särskilt viktigt, inte viktigt alls.

Tabell B 29. Malmö. Högstadiet. Andel (%) killar respektive tjejer i olika socioekonomiska grupper bland dem som liksom sina föräldrar är födda i Sverige som tycker det är mycket viktigt att vinna, tävla, alltid spela med i bästa laget, att bli bäst och få elitsatsa.

	Socioekonomiska grupper	1	2	3	4	5	Sign. nivå
Att vinna							
	Killar	42	28	27	23	22	Ns
	Tjejer	29	18	21	8	27	Ns
Att tävla							
	Killar	32	25	21	16	28	Ns
	Tjejer	14	12	13	10	9	Ns
Att alltid spela med i bästa laget							
	Killar	26	13	18	7	11	+
	Tjejer	14	9	10	5	9	*
Att bli bäst							
	Killar	42	26	24	19	26	Ns
	Tjejer	14	18	15	8	10	*
Att få elitsatsa							
	Killar	32	22	20	18	21	+
	Tjejer	29	10	15	8	0	*

Tabell B 30. Stockholm högstadiet. Andelen (%) killars respektive tjejers i olika socioekonomiska grupper som upplever att deras föräldrar tycket det är viktigt att de är med i en idrottsförening¹⁸⁴.

Socioekonomiska grupper	1	2	3	4	5	Sign. nivå
Killar	38	42	36	24	25	*
Tjejer	43	37	30	26	22	***

Tabell B 31. Stockholm och Malmö högstadiet. Andelen (%) killar respektive tjejer i olika socioekonomiska grupper som vill idrotta i idrottsförening minst 1 gång i veckan.

	1	2	3	4	5	Sign. nivå
Stockholm						
Killar	84	76	75	82	55	**
Tjejer	78	74	69	61	66	***
Malmö						
Killar	80	71	67	69	72	Ns
Tjejer	82	61	60	55	55	*

¹⁸⁴ Frågan finns inte i Malmöenkäten.

Tabell B 32. Stockholm högstadiet. Andelen (%) killar och tjejer i olika socioekonomiska grupper som på sin fritid är intresserad av att idrotta/motionera¹⁸⁵.

Socioek. Grupper	1	2	3	4	5	Sign. nivå
Killar						
Mycket intresserad	60	48	49	48	46	*
Ganska intresserad	24	32	31	29	21	
Lite intresserad	14	14	13	14	21	
Inte intresserad	2	6	7	9	12	
Tjejer						
Mycket intresserad	56	45	38	27	31	***
Ganska intresserad	25	34	35	36	19	
Lite intresserad	13	16	17	23	34	
Inte intresserad	6	6	10	14	16	

Tabell B 33. Stockholm och Malmö högstadiet. Medelbetyg bland i ämnet idrott och hälsa¹⁸⁶.

	1	2	3	4	5	Sign. nivå
Stockholm						
Killar	4,2	4,3	4,2	3,9	4,1	*
Tjejer	4,5	4,2	3,8	3,6	3,1	***
Malmö						
Killar	5,0	4,4	4,1	3,2	2,8	***
Tjejer	5,1	4,0	3,6	2,9	3,2	***

Tabell B 34. Malmö högstadiet. Andelen (%) i olika socioekonomiska grupper som tycker det är mycket viktigt att vara bra i någon idrott¹⁸⁷.

	1	2	3	4	5	Sign. nivå
Killar	59	45	39	42	51	Ns
Tjejer	39	21	26	26	26	*

¹⁸⁵ Frågan finns inte i Malmöenkäten.

¹⁸⁶ Betygsskalan i frågan: A, B, C, D, E, F, - . Ju högre medelvärde desto bättre betyg.

¹⁸⁷ Frågan lyder: Hur viktigt är det för dig ”att jag är bra i någon idrott”. Svarsalternativen är: inte viktigt alls, inte så viktigt, ganska viktigt och mycket viktigt. Frågan är inte ställd i Stockholm.

Tabell B 35. Stockholm. Högstadiet. Andel (%) killar respektive tjejer i socioekonomisk grupp 4 och 5 efter svensk respektive utländsk bakgrund som tycker det är mycket viktigt att vinna, tävla, alltid spela med i bästa laget, att bli bäst och få elitsatsa.

		Socioekonomisk grupp 4			Socioekonomisk grupp 5		
		Svensk bakgrund	Andra gen. invandrare	Första gen. invandare	Svensk bakgrund	Andra gen. invandrare	Första gen. invandare
Att vinna							
	Killar	11	36	31	50	18	42
	Tjejer	15	6	7	0	41	10
Att tävla							
	Killar	19	35	31	31	18	32
	Tjejer	15	3	10	0	27	10
Att alltid spela med i bästa laget							
	Killar	13	21	10	21	14	22
	Tjejer	3	12	7	0	12	10
Att bli bäst							
	Killar	19	48	35	21	18	44
	Tjejer	18	16	10	0	39	16
Att få elitsatsa							
	Killar	34	44	47	36	32	50
	Tjejer	9	18	7	0	13	11

Tabell B 36. Malmö. Högstadiet. Andel (%) killar respektive tjejer i socioekonomisk grupp 4 och 5 efter svensk respektive utländsk bakgrund som tycker det är mycket viktigt att vinna, tävla, alltid spela med i bästa laget, att bli bäst och få elitsatsa.

		Socioekonomisk grupp 4			Socioekonomisk grupp 5		
		Svensk bakgrund	Andra gen. invandrare	Första gen. invandare	Svensk bakgrund	Andra gen. invandrare	Första gen. invandare
Att Vinna							
	Killar	23	32	49	22	27	41
	Tjejer	8	11	18	27	12	24
Att Tävla							
	Killar	16	24	30	28	33	33
	Tjejer	10	7	13	9	20	15
Att alltid spela med i bästa laget							
	Killar	7	22	24	11	33	9
	Tjejer	5	15	19	9	14	31
Att bli bäst							
	Killar	19	31	50	26	27	50
	Tjejer	8	17	21	10	25	38
Att få elitsatsa							
	Killar	18	24	29	21	40	21
	Tjejer	8	10	9	0	15	19

Tabell B 37. Högstadiet. Andel (%) Fysiskt aktiva totalt i olika socioekonomiska Grupper.

	1	2	3	4	5	Sign. nivå	Sign. nivå Efter kontroll för utländsk bakgrund
Stockholm							
Killar	73	65	60	51	32	***	*
Tjejer	67	59	43	28	26	***	**
Malmö							
Killar	82	75	64	52	53	***	**
Tjejer	69	63	48	36	28	***	***